

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΦΛΩΡΙΝΑΣ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗ ΓΡΑΦΗ ΚΑΙ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ ΤΕΧΝΗ: ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ
ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ ΓΝΩΣΤΙΚΩΝ
ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΩΝ ΤΗΣ Ε' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
ΤΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΣΤΑΥΡΟΥ

ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΠΟΚΤΗΣΗ ΤΟΥ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟΥ ΤΙΤΛΟΥ
Στην «Δημιουργική Γραφή στην Εκπαίδευση»

ΦΛΩΡΙΝΑ
ΙΟΥΝΙΟΣ 2024

Φύλλο Εξέτασης

1. Επόπτης: Βακάλη Π. Άννα

Βαθμός: _____

Υπογραφή:

Ημερομηνία:

2. Δεύτερος Βαθμολογητής : Κωτόπουλος Η. Τριαντάφυλλος

Βαθμός: _____

Υπογραφή:

Ημερομηνία:

3. Τρίτος Βαθμολογητής : Ταμουτσέλης Νίκος

Βαθμός: _____

Υπογραφή:

Ημερομηνία:

Γενικός Βαθμός: _____

Ο συγγραφέας Σταύρου Κωνσταντίνος βεβαιώνει ότι το περιεχόμενο του παρόντος έργου είναι αποτέλεσμα προσωπικής εργασίας και ότι έχει γίνει η κατάλληλη αναφορά στις εργασίες τρίτων, όπου κάτι τέτοιο ήταν απαραίτητο, σύμφωνα με τους κανόνες της ακαδημαϊκής δεοντολογίας.

Υπογραφή: Σταύρου Κωνσταντίνος

Ημερομηνία:

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Με την ολοκλήρωση της μεταπτυχιακής διπλωματικής μου εργασίας θα ήθελα να ευχαριστήσω όλους τους καθηγητές και τις καθηγήτριές μου στο διδρυματικό πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών στη Δημιουργική Γραφή στην Εκπαίδευση του Παιδαγωγικού τμήματος Νηπιαγωγών του Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας και του τμήματος Κινηματογράφου του Αριστοτέλειου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Ειδικότερα, θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά την κ. Α. Βακάλη η οποία ήταν και η επιβλέπουσα καθηγήτριά μου. Την ευχαριστώ για τη γενικότερη επιστημονική καθοδήγησή της, την προσφορά των γνώσεών της, τις πολύτιμες συμβουλές και υποδείξεις της καθ' όλη τη διάρκεια της συγγραφής της παρούσας εργασίας. Κυρίως όμως θα ήθελα να την ευχαριστήσω για τη συνεχή παρότρυνση και την εμπιστοσύνη που έδειξε στις δυνατότητές μου έως την ολοκλήρωση του παρόντος εγχειρήματος.

Τέλος, θα ήθελα να εκφράσω την ευγνωμοσύνη μου στην σύζυγό μου για τη συμπαράσταση, τη στήριξη και την κατανόησή της καθώς και στη νεογέννητη κορούλα μας για τη θετική της ενέργεια και αύρα καθ' όλη τη διάρκεια των σπουδών μου και ιδιαίτερα κατά τη διάρκεια της εκπόνησης της διπλωματικής μου εργασίας.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Ο όρος «Δημιουργική Γραφή» είναι ένας ξενόφερτος όρος που προσπαθεί να αποδώσει τον αγγλοσαξωνικό όρο «Creative Writing». Λόγω της πολλαπλής χρήσης του όρου και των αξιολογικών κρίσεων που δέχεται, παρατηρείται σύγχυση ως προς την εννοιολογική νοηματοδότησή του. Η «Γραφή» ως όρος μπορεί να αποτελεί κάτι συγκεκριμένο, αντιθέτως η έννοια «Δημιουργική» και «Δημιουργικότητα» αφορά στην ικανότητα του ατόμου να διαχειρίζεται τις δημιουργικές του σκέψεις και να τις μετουσιώνει σε γραφή, αλλά και στα γνωρίσματα που κάνουν ένα άτομο δημιουργικό ή μη όπως και στις συνθήκες εκείνες που το άτομο γίνεται ή αισθάνεται δημιουργικό. Είναι κοινώς αποδεκτή τον 21ο αιώνα η αντίληψη ότι η σύγχρονη νοοτροπία τροφοδοτείται και στηρίζεται σε ένα δίκτυο οπτικών ερεθισμάτων και μέσων. Η τέχνη και ειδικότερα η Ζωγραφική ανέκαθεν αποτελούσε ένα τέτοιο μέσο επικοινωνίας και έκφρασης της κοινωνίας. Μελέτες έχουν αναδείξει ότι η τέχνη της Ζωγραφικής και συγκεκριμένα οι πίνακες ζωγραφικής αποτελούν ερέθισμα για δραστηριότητες και προτάσεις Δημιουργικής Γραφής και παραγωγής πρωτότυπου γραπτού λόγου. Αξίζει να σημειωθεί ότι τα τελευταία χρόνια έχει γίνει προσπάθεια η Δημιουργική Γραφή να ενταχθεί στα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών στον χώρο της ελληνικής πραγματικότητας. Η παρούσα μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία στοχεύει στη σύνδεση της Δημιουργικής Γραφής με την τέχνη της Ζωγραφικής μέσα από διδακτικές προτάσεις πινάκων ζωγραφικής που σχετίζονται και αφορούν σε θεματικές ενότητες γνωστικών αντικειμένων της Ε' Δημοτικού.

Λέξεις - Κλειδιά: Δημιουργική Γραφή, πίνακες ζωγραφικής, οπτικός γραμματισμός, Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών, Ε' Δημοτικού

ABSTRACT

The term "Creative Writing" is a foreign term that tries to render the Anglo-Saxon term "Creative Writing". Due to the multiple use of the term and the evaluative judgments it accepts, there is confusion regarding its conceptual meaning. "Writing" as a term can be something specific, on the contrary the concept "Creative" and "Creativity" refers to the ability of the person to manage his creative thoughts and transform them into writing, but also to the traits that make a person creative or not as well as in those conditions where the person becomes or feels creative. It is commonly accepted in the 21st century that the modern mindset is fueled and supported by a network of visual stimuli and media. Art and especially Painting has always been such a means of communication and expression of society. Studies have shown that the art of Painting and specifically paintings are a stimulus for Creative Writing activities and proposals and the production of original written words. It is worth noting that in recent years there has been an effort to include Creative Writing in Analytical Study Programs in Greece. This postgraduate thesis aims to connect Creative Writing with the art of Painting through didactic suggestions of paintings that are related and related to thematic units of knowledge subjects of the 5th Primary.

Keywords: Creative Writing, paintings, visual literacy, Analytical Curriculum, 5th Grade

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	8
ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗ ΓΡΑΦΗ ΣΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ	12
ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗ ΓΡΑΦΗ ΚΑΙ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΟΤΗΤΑ.....	12
ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ.....	17
Η ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗ ΓΡΑΦΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ	21
ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ ΤΕΧΝΗ ΣΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ	25
ΣΗΜΑΣΙΑ ΟΠΤΙΚΟΥ ΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΥ	25
Η ΤΕΧΝΗ ΩΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΕΡΓΑΛΕΙΟ	29
ΟΡΙΣΜΟΣ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗΣ	32
ΚΑΛΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ – ΕΡΕΥΝΕΣ ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗΣ ΠΙΝΑΚΩΝ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗΣ ΣΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ	35
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΣΠΟΥΔΩΝ	39
Η ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗ ΓΡΑΦΗ ΣΤΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΣΠΟΥΔΩΝ ΑΠΟ ΤΟ 1975 ΣΤΟ ΣΗΜΕΡΑ – ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑ, ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑ ΚΑΙ ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ.....	39
ΤΑ ΕΙΚΑΣΤΙΚΑ ΣΤΑ ΙΣΧΥΟΝΤΑ Α.Π.Σ. - Δ.Ε.Π.Π.Σ. ΚΑΙ ΣΤΟ ΝΕΟ Α.Π.Σ.	45
Η ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗ ΓΡΑΦΗ ΣΤΑ ΝΕΑ Α.Π.Σ. ΓΙΑ ΤΗΝ Ε' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ - ΤΟ ΓΝΩΣΤΙΚΟ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ ΤΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ.....	47
Η ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗ ΓΡΑΦΗ ΣΤΑ ΑΛΛΑ ΓΝΩΣΤΙΚΑ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΑ ΤΗΣ Ε' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ.....	62
ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΘΕΜΑΤΙΚΩΝ ΕΝΟΤΗΤΩΝ ΓΙΑ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗΣ ΓΡΑΦΗΣ	65
ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ	66
ΣΚΟΠΟΣ.....	66
ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΕΠΙΛΟΓΗΣ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΤΑΞΗΣ.....	67
ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΕΠΙΛΟΓΗΣ ΠΙΝΑΚΩΝ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗΣ	68
ΒΗΜΑΤΑ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗΣ ΤΩΝ ΠΙΝΑΚΩΝ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗΣ	72
ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ – ΒΗΜΑΤΑ	74
ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ	76
1. <i>Η εμμονή της μνήμης - Salvador Dali</i>	76
2. <i>Διάβασμα - Berthe Morisot</i>	80
3. <i>Το μεγάλο κύμα - Κατσουσίκα Χοκουσάι</i>	85
4. <i>Vertumnus - Giuseppe Arcimboldo</i>	90
5. <i>Ο γιος του ανθρώπου - Rene Magritte</i>	94
6. <i>Έναστρη νύχτα - Vincent Van Gogh</i>	99
7. <i>Οι τρεις μουσικοί - Pablo Picasso</i>	104

8. <i>Το κόκκινο μπαλόκι - Paul Klee</i>	110
9. <i>Γιατί χορεύει με τα εγγόνια της – Νικόλαος Γύζης</i>	115
10. <i>Composition with Large Red Plane, Yellow, Black, Gray and Blue - Piet Mondrian</i>	120
11. <i>Άποψη του Τολέδου - Δομήνικος Θεοτοκόπουλος</i>	124
12. <i>Πτητική μηχανή - Leonardo da Vinci</i>	129
13. <i>Η γάτα και το πουλί – Paul Klee</i>	134
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ	138
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	139

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στο πρώτο κεφάλαιο γίνεται αναφορά στη Δημιουργική Γραφή στο σχολείο. Πιο συγκεκριμένα, στο πρώτο υποκεφάλαιο γίνεται μια προσπάθεια αποσαφήνισης του όρου «Δημιουργική Γραφή» λόγω της πολυπλοκότητας του όρου και των πολλαπλών νοηματοδοτήσεων που επιδέχεται. Ακόμα, γίνεται αναφορά στην έννοια της δημιουργικότητας και του δημιουργικού ατόμου και πώς αυτά αντιμετωπίζονταν από την αρχαιότητα ως και την εποχή της Αναγέννησης καθώς και πώς προσεγγίζονται σε διάφορους τομείς, όπως ο τομέας της Ψυχολογίας, της τέχνης, της Νευροφυσιολογίας, της Εκπαίδευσης.

Στο δεύτερο υποκεφάλαιο γίνεται προσπάθεια να παρουσιαστεί η ιστορική πορεία της Δημιουργικής Γραφής από τον Αριστοτέλη και τον Πλάτωνα μέχρι τον Μεσαίωνα και τα πρώτα οργανωμένα και συγκροτημένα εγχειρήματα διδασκαλίας της Δημιουργικής Γραφής στη σύγχρονη εποχή τόσο στο εξωτερικό όσο και στο εσωτερικό τον 20ο αιώνα με σεμιναριακή και εργαστηριακή μορφή αλλά και με την εισαγωγή της στα πανεπιστήμια.

Το τρίτο υποκεφάλαιο αναφέρεται στη Δημιουργική Γραφή στην ελληνική πραγματικότητα, αν αυτή μπορεί να διδαχτεί και πώς το ελληνικό σχολείο μπορεί να την προσεγγίσει, λαμβάνοντας υπόψη του καιρία ερωτήματα που τίθενται για τη διδασκαλία της, τις πιθανές δυσκολίες που θα προκύψουν αλλά και τα μαθησιακά οφέλη που θα αποκομίσουν οι μαθητές από την επαφή τους με αυτή.

Το δεύτερο κεφάλαιο της παρούσας εργασίας σχετίζεται με την τέχνη της Ζωγραφικής στο σχολείο. Αρχικά, στο πρώτο υποκεφάλαιο γίνεται λόγος για τον οπτικό γραμματισμό και τη σημασία του. Ο οπτικός γραμματισμός είναι σημαντικός διότι τα παιδιά έρχονται καθημερινά σε επαφή με οπτικά ερεθίσματα καθώς η σύγχρονη εποχή κατακλύζεται από εικόνες, βίντεο, ψηφιακά παιχνίδια. Τα οπτικά ερεθίσματα προσελκύουν το ενδιαφέρον και την προσοχή των παιδιών. Ο οπτικός γραμματισμός, αν και λόγω της πολυδιάστατης φύσης του δεν έχει έναν ευρέως αποδεκτό ορισμό, λειτουργεί ως ένα σύστημα ικανοτήτων που δύναται να δομήσει ένα άτομο, το οποίο βλέποντας μπορεί να ενσωματώσει κι άλλες αισθητηριακές εμπειρίες. Ακόμη, ο οπτικός γραμματισμός θεωρείται απαραίτητο «σκαλοπάτι» για την κατάκτηση του αλφαβητικού γραμματισμού, καθώς προηγείται των λεκτικών στοιχείων και γι' αυτό

είναι σπουδαίος και ο ρόλος του σχολείου στην καλλιέργειά του με τον κοινωνικοπολιτικό και πολιτιστικό χαρακτήρα που παρουσιάζει.

Στο δεύτερο υποκεφάλαιο παρουσιάζεται η τέχνη ως εκπαιδευτικό εργαλείο. Η τέχνη γενικότερα συντελεί στην κατανόηση της κοινωνίας και του πολιτισμού από τους ανθρώπους, καθώς αποτελεί έναν από τους βασικότερους τρόπους μετάδοσης των αρχών και των αξιών της στις επόμενες γενιές. Η επαφή των μαθητών με την τέχνη και ειδικότερα με τα έργα τέχνης μέσω του υποστηρικτικού και ενισχυτικού ρόλου του σχολείου συμβάλλει στη βίωση εμπειριών και στην καλλιέργεια της κριτικής σκέψης τους, καθώς υπάρχει ποικιλία συμβόλων και αναπαραστάσεων που μπορούν να οδηγήσουν στην ολόπλευρη ανάπτυξη της νοημοσύνης τους.

Στο τρίτο υποκεφάλαιο παρουσιάζεται η έννοια της Ζωγραφικής. Η Ζωγραφική ανήκει στις Εικαστικές τέχνες και αποτελεί έναν τρόπο έκφρασης, επικοινωνίας και κατανόησης του κόσμου από τους ανθρώπους. Η Ζωγραφική είναι η τέχνη της παραγωγής ή της αναπαράστασης της πραγματικής ή φανταστικής εικόνας. Στον χώρο της εκπαίδευσης οι μαθητές/τριες μέσω της ζωγραφικής, των έργων τέχνης και των πρώτων ιχνογραφημάτων τους στις πρώτες σχολικές τάξεις εκφράζουν τις ιδέες και τις απόψεις τους για τον κόσμο που αρχίζουν να γνωρίζουν. Αποτελεί ένα μέσο για την κατανόηση και την ερμηνεία του κόσμου καθώς και προπομπός για την εισαγωγή στην πράξη της γραφής και τη μετέπειτα επικοινωνία και παραγωγή γραπτού λόγου.

Στη συνέχεια, στο τέταρτο υποκεφάλαιο, έπειτα από ενδελεχή επισκόπηση ερευνών, παρουσιάζονται καλές πρακτικές που αξιοποιούν τη Ζωγραφική τέχνη μέσα από τους πίνακες ζωγραφικής στον χώρο της εκπαίδευσης και την έννοια της δημιουργικότητας μέσα από ποικιλία δραστηριοτήτων Δημιουργικής Γραφής.

Στο τρίτο κεφάλαιο της διπλωματικής εργασίας παρουσιάζεται συνοπτικά η πορεία και οι προσπάθειες ένταξης της Δημιουργικής Γραφής στον ελληνικό χώρο εκπαίδευσης όπως αυτή αποτυπώνεται στα Προγράμματα Σπουδών της από το 1975 έως και σήμερα στην Πρωτοβάθμια, Δευτεροβάθμια και Τριτοβάθμια εκπαίδευση.

Τα επόμενα δύο υποκεφάλαια σχετίζονται με τον ρόλο των Εικαστικών στα ισχύοντα Α.Π.Σ. και Δ.Ε.Π.Π.Σ και τις δραστηριότητες της Δημιουργικής Γραφής όπως αυτές απαντώνται στο μάθημα της Γλώσσας στην Ε' δημοτικού κυρίως στην θεματική ενότητα της ανάγνωσης βιβλίων και κειμένων.

Στο υποκεφάλαιο που ακολουθεί διαπιστώνεται ότι η Δημιουργική Γραφή δεν απαντάται σε άλλα γνωστικά αντικείμενα της Ε' δημοτικού σύμφωνα με το ισχύον Πρόγραμμα Σπουδών. Οποιαδήποτε οπτικά ερεθίσματα (χάρτες, εικόνες) αξιοποιούνται στη διδακτική διαδικασία και πράξη λειτουργούν κυρίως για την ουσιαστικότερη κατανόηση και εμπέδωση των γνωστικών στόχων των γνωστικών αντικειμένων που διδάσκονται.

Στο τέταρτο κεφάλαιο παρουσιάζονται οι θεματικές ενότητες των γνωστικών αντικειμένων και οι λόγοι που αυτές επιλέχθηκαν με σκοπό τη σύνδεσή τους με πίνακες ζωγραφικής και τη δημιουργία δραστηριοτήτων - προτάσεων Δημιουργικής Γραφής.

Στο κεφάλαιο της Μεθοδολογίας παρουσιάζεται ο σκοπός της παρούσας μεταπτυχιακής εργασίας και στη συνέχεια αναφέρονται οι λόγοι για τους οποίους επέλεξα να ασχοληθώ με τη συγκεκριμένη τάξη. Έπειτα, καταγράφονται οι πίνακες ζωγραφικής που χρησιμοποιήθηκαν στην εργασία και τα κριτήρια επιλογής τους.

Στο επόμενο υποκεφάλαιο κρίνεται αναγκαίο να αναφερθούν οι τεχνικές και τα βήματα προσέγγισης των πινάκων ζωγραφικής κατά τη διάρκεια της πρώτης επαφής των μαθητών με αυτούς, έχοντας ως βασική αρχή τα τέσσερα διαδοχικά επίπεδα προσέγγισης πινάκων ζωγραφικής της Chapman.

Στο τελευταίο υποκεφάλαιο του θεωρητικού μέρους της εργασίας παρουσιάζονται η διαδικασία και τα βήματα που θα ακολουθήσουν ο/η εκπαιδευτικός με τους/τις μαθητές/τριες μέσα στο πλαίσιο των 5 διδακτικών ωρών για την ενασχόλησή τους με έναν πίνακα ζωγραφικής.

Έπεται το δημιουργικό μέρος της παρούσας εργασίας στο οποίο παρουσιάζονται 13 πίνακες ζωγραφικής. Σε κάθε πίνακα ζωγραφικής υπάρχουν γνωστικοί και δημιουργικοί στόχοι. Στη συνέχεια, υπάρχουν ενδεικτικές ερωτήσεις του/της εκπαιδευτικού προς τους μαθητές/τριες οι οποίες θα τους/τις βοηθήσουν να εκφράσουν τις πρώτες τους σκέψεις για τον πίνακα ζωγραφικής και να δημιουργήσουν τον πρώτο εννοιολογικό τους χάρτη ατομικά ή ομαδικά. Έπειτα, υπάρχει το πλαίσιο το οποίο θα συμβάλει στη σύνδεση του πίνακα ζωγραφικής με κάποια ή κάποιες γνωστικές έννοιες που έχουν ήδη διδαχτεί οι μαθητές/τριες στις προβλεπόμενες από το Α.Π.Σ. διδακτικές ώρες. Οι μαθητές ατομικά ή ομαδικά θα δημιουργήσουν εκ νέου έναν ακόμη εννοιολογικό χάρτη που θα αφορά στις λέξεις - κλειδιά που σχετίζονται με τις γνωστικές έννοιες που εμπεριέχει ο πίνακας ζωγραφικής. Τέλος, ακολουθούν

ενδεικτικές δραστηριότητες Δημιουργικής Γραφής στις οποίες οι μαθητές/τριες θα συγγράψουν τις δικές τους πρωτότυπες ιστορίες αντλώντας στοιχεία και από τους δύο εννοιολογικούς χάρτες που έχουν δημιουργήσει.

Κλείνοντας τη διπλωματική εργασία υπάρχει το κεφάλαιο των συμπερασμάτων το οποίο αναφέρει τα οφέλη που ευελπιστεί ο/η εκπαιδευτικός να αποκομίσουν οι μαθητές/τριες από την όλη διαδικασία.

ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗ ΓΡΑΦΗ ΣΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗ ΓΡΑΦΗ ΚΑΙ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΟΤΗΤΑ

Ο όρος «Δημιουργική Γραφή» είναι ένας όρος επείσακτος, ξενόφερτος καθώς επιχειρεί να αποδώσει στην ελληνική γλώσσα τον αγγλοσαξωνικό όρο «Creative Writing». Εξαιτίας της πολλαπλής σημασίας και χρήσης του όρου, αλλά και των αξιολογικών κρίσεων που δέχεται, δημιουργείται σύγχυση και αμηχανία ως προς τη σαφή νοηματοδότησή του. Κι αν ο όρος «Γραφή» αφορά κάτι πιο συγκεκριμένο, δεν μπορεί να ισχυριστεί κανείς το ίδιο για τον όρο «Δημιουργική» που σε κάθε περίπτωση αναφέρεται στο άτομο και στην ικανότητά του να διαχειρίζεται και να ελέγχει τις δημιουργικές σκέψεις του και να τις μετατρέπει σε γραφή (Βακάλη, Ζωγράφου, & Κωτόπουλος, 2013, σ. 13· Κωτόπουλος, 2012· Σουλιώτης, 1995). Αυτή η εννοιολογική ασάφεια ενισχύεται από την παραπομπή του όρου σε ποικίλα πεδία και νοήματα, όπως είναι οι συγγραφικές δραστηριότητες, η τέχνη της λογοτεχνικής συγγραφής, οι εκπαιδευτικές βιωματικές πρακτικές για τη διδασκαλία της λογοτεχνίας και της γραφής, η ψυχική εκτόνωση, η ενίσχυση της αυτοεκτίμησης, τα πανεπιστημιακά γνωστικά αντικείμενα (Καρακίτσιος, 2012· Κωτόπουλος, 2012). Γι' αυτό και η Δημιουργική Γραφή τοποθετείται παράλληλα στον χώρο της Φιλολογίας, της Παιδαγωγικής και της Ψυχολογίας βάσει των πεδίων που αναφέρθηκαν παραπάνω Ντιούδη (όπως αναφέρεται στο Κωτόπουλος, 2014). Επίσης, αξίζει να σημειωθεί ότι οι τομείς εγγραφής της δεν σταματούν, καθώς η Γραφιστική Τέχνη και η Διαφήμιση την εντάσσουν στα γνωστικά τους πεδία. Η σύγχρονη θεωρητική και ερμηνευτική αντιμετώπιση της Δημιουργικής Γραφής διεκδικεί την επιστημονική εγκυρότητα και τη διάκρισή της από την διδασκαλία της ίδιας της Λογοτεχνίας ή και της θεωρίας της. Το γεγονός ότι αυτή η διαφοροποίηση στην Ελλάδα δεν έχει προσδιοριστεί με εμφανή τρόπο δεν σημαίνει ότι συνάδει και με τη διεθνή πραγματικότητα (Κωτόπουλος, 2012).

Η έννοια της δημιουργικότητας αφορά στην αντιμετώπιση του ανθρώπου ως ένα ον που είναι δημιουργικό, προϊόν με ρίζες την ανθρωπιστική αναγέννηση και ιταλική καταγωγή, καθώς κάθε καλλιτεχνική δραστηριότητα αντιμετωπιζόταν ως «δημιουργία» (Williams, 1965, σσ. 19-20). Στην αρχαιότητα, η ποιητική παραγωγή αναφερόταν ως «μίμηση», μιας και οι επιρροές της προέρχονταν τόσο από την επιχειρηματολογία όσο και από τους Πλάτωνα και Αριστοτέλη, παρόλο που οι ίδιοι διαφωνούσαν για την αξία της. Ωστόσο, η Αναγέννηση συστήνει ξανά την ποίηση ως

«δημιουργία». Η ποιητική πράξη εμφανιζόταν εφάμιλλη με τη θεϊκή: «Κανένας δε δικαιούται τον τίτλο του Δημιουργού, παρά μόνο ο Θεός και ο ποιητής», όπως επισημαίνει ο Torquato Tasso (Williams, 1988, σ. 82).

Πολλά χρόνια αργότερα, στην Ελισαβετιανή Αγγλία, η ιδέα του ποιητή - δημιουργού εισάγεται από τον Sir Philip Sidney στο *An Apology for Poetry*, ο οποίος ξεκίνησε από το γεγονός, ότι η ποιητική πράξη είναι μιμητική τέχνη κατά τον Αριστοτέλη και ανώτερη από την Ιστορία. Από την μία πλευρά, είναι πιο κοντά στη Φιλοσοφία, καθώς προσπαθεί να αποδώσει την αλήθεια, ενώ από την άλλη, την ξεπερνά σε όρους αποτελεσματικότητας. Ο ίδιος απομακρύνεται περισσότερο από τον Αριστοτέλη υποστηρίζοντας ότι ο ποιητής με την προσωπική του επινόηση πλάθει έναν κόσμο πιο σημαντικό και σπουδαίο από τον φυσικό (Dawson, 2005, σ. 24). Κατά τα νεότερα χρόνια, ο Guilford (1956) αναφέρεται στην αποκλίνουσα και συγκλίνουσα σκέψη και στην ικανότητα του ανθρώπου να συμπεριφέρεται δημιουργικά, κάτι που εκδηλώνεται με την εφευρετικότητα, τη σύνθεση και τον σχεδιασμό και συναντάται στον χώρο της επιστήμης ή και της τεχνολογίας.

Στον χώρο της τέχνης, κάθε κατασκευή μιας αισθητικής μορφής μπορεί να θεωρηθεί ως δημιουργία, είτε συμφωνεί είτε όχι με μια τεχνοτροπία. Επίσης, ο Arieti (1976) τονίζει ότι το έργο εκπροσωπεί όχι μόνο τη νέα κατασκευή, αλλά και την αναζήτηση για μια μορφή, που ίσως να μην ολοκληρωθεί ποτέ. Ο Rodari (1994) θεωρεί ότι η δημιουργικότητα είναι συνώνυμη της αποκλίνουσας σκέψης και σχετίζεται με τον άνθρωπο που «σπάει συνεχώς τα σχήματα της εμπειρίας», ρωτάει, προβληματίζεται, αισθάνεται άνετα σε ρευστές καταστάσεις, έχει μια ανεξάρτητη κρίση και αρνείται το τυποποιημένο. Κι όλα αυτά με διάθεση ψυχαγωγική.

Στον χώρο της Ψυχολογίας, η έννοια της δημιουργικότητας έχει να κάνει με τη γνωστικά οργανωμένη, ευέλικτη αλλά και περίπλοκη νοητική διεργασία, η οποία ξεχωρίζει για την πρωτότυπη, περίτεχνη και μη αναπαραγόμενη επεξεργασία γνωστικών στοιχείων και σχημάτων σκέψης που οδηγείται στην παραγωγή ιδιαίτερων, μοναδικών και ξεχωριστών προϊόντων για τον δημιουργό της. Τα χαρακτηριστικά που συνθέτουν μια δημιουργική προσωπικότητα είναι η πρωτοτυπία, η μοναδικότητα στις απαντήσεις, η ευαισθησία στα προβλήματα, η ευχέρεια στην σκέψη, η ανεκτικότητα και ευελιξία σε ποικίλους ετερογενείς συνδυασμούς, η έκθεση σε ρίσκα (Κατσίκη - Γκίβαλου, 2001).

Η έννοια της δημιουργικότητας εκτός από τους ανωτέρω τομείς, απασχολεί και τον χώρο της Νευροφυσιολογίας, αλλά ακόμα δεν έχει διατυπωθεί ένας ευρέως αποδεκτός ορισμός, διότι αποτελεί μια πολύπλευρη, δυναμική διαδικασία και όχι κάτι αμετάβλητο και παγιωμένο. Ίσως τελικά αυτό να είναι κι ένα παράδοξο που οφείλεται σ' ένα πολύπλοκο σύστημα από γνωστικές λειτουργίες που κάνει περίπλοκη την παράλληλη διερεύνησή τους (Boden, 1994, σσ. 75-117). Κάτι ανάλογο, περί διατύπωσης ενός ορισμού, αποδεικνύεται προβληματικό και στην καθημερινότητα (Ryhammar & Brodin, 1999, σσ. 259-273), καθώς έχουν σημειωθεί όροι, όπως φαντασία, αυθεντικότητα, καινοτομία, επινοητικότητα, έμπνευση, μούσα, νεωτερισμός, ταλέντο, πρωτοτυπία, μοναδικότητα (Plucker & Makel, 2010, σσ. 48-73). Τα στοιχεία που συνθέτουν μια δημιουργική ιδέα είναι το πρωτότυπο, το καινούριο ή καινοτόμο, το ποιοτικό και η αναφορά σε έναν αρχικό στόχο (Kaufman & Sternberg, 2007).

Σχετικά με τον χώρο της εκπαίδευσης, γίνεται λόγος για πρακτικές και τεχνικές που επιδιώκουν την απόκτηση συγγραφικών και λογοτεχνικών δεξιοτήτων, δηλαδή την κατάκτηση τόσο του προφορικού όσο και του γραπτού λόγου με παιγνιώδη, ενδιαφέροντα και διασκεδαστικό τρόπο (Καρακίτσιος, 2012). Η προσέγγιση του λόγου γίνεται με βιωματικό και ελκυστικό τρόπο με σκοπό την εξοικείωση με αυτόν, χωρίς το άγχος του σωστού ή του λάθους (Morley, 2007) και το συνταίριασμα της γλώσσας με τη δημιουργία και την έκφραση προσωπικών εμπειριών και συναισθημάτων (Protherough, 1983, σ. 56).

Αναλογιζόμενοι, λοιπόν, τον πλουραλισμό απόψεων και αντιλήψεων για τη δημιουργικότητα μέσα σε διαφορετικές ιστορικές εποχές και κοινωνικοπολιτικές συνθήκες, επισημαίνεται η ρευστότητα του όρου για τη σύνθεση ενός αποδεκτού ορισμού. Ωστόσο, φαίνεται ότι γίνονται αποδεκτές δύο γενικότερες προσεγγίσεις. Η πρώτη τονίζει την αναγκαιότητα να αναζητηθούν εκείνα τα γνωρίσματα που χαρακτηρίζουν ένα άτομο ως δημιουργικό ή μη (Arieti, 1976· Barron, 1969· Guilford, 1968) και η δεύτερη αντιμετωπίζοντας ολιστικά το ζήτημα, δίνει έμφαση στις συνθήκες μέσα στις οποίες το άτομο γίνεται ή αισθάνεται δημιουργικό και γι' αυτήν η δημιουργικότητα αποτελεί βασικό χαρακτηριστικό της ανθρώπινης ύπαρξης. Για τον Winnicott (1996), το άτομο είναι πιο δημιουργικό μέσα στο «παιχνίδι», μια συνθήκη δυναμική για την ανθρώπινη εμπειρία, μιας και κινείται πέρα από ένα σύνολο πολιτισμικών φαινομένων, ενώ «συμμορφωμένες» ζωές βιώνουν όσοι αδυνατούν να παίξουν. Ανάμεσά τους υφίσταται και ο χώρος της καλλιτεχνικής δημιουργικότητας

όπου εκεί το άτομο ξεχωρίζει το δημιουργικό από το μονάχα ικανό. Αυτό σε σχέση με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας του ατόμου, όπως η ανεξαρτησία σκέψης, η αυτονομία, η αυτάρκεια, η ικανότητα χειρισμού εσωτερικών συγκρούσεων με έναν τρόπο που είναι παραγωγικός για το ίδιο το άτομο και το ανταμείβει (Ross, 1978).

Η διεθνής βιβλιογραφία εστιάζει στις τρεις βασικές θεωρήσεις της δημιουργικότητας. Αυτή που δίνει έμφαση στα χαρακτηριστικά του δημιουργού, δηλαδή στο ίδιο το άτομο (person - oriented models), αυτή που τονίζει τη διαδικασία της δημιουργίας (process - oriented models) και αυτή που μελετά διεξοδικά το δημιουργηθέν προϊόν (Davis, 1992). Σε αυτά έχουν προστεθεί ο χώρος (place), που αναφέρεται στις κοινωνικές παραμέτρους και στο περιβάλλον που διενεργείται η διαδικασία (Ryhammar & Brolin, 1999, σσ. 259–273), η πειθώ (persuasion) του δασκάλου σε αυτή τη δραστηριότητα, πώς επηρεάζει δηλαδή την σκέψη των υπολοίπων (Simonton, 1990) και η εγγενής δυναμική (potential) των συμμετεχόντων (Runco, 2008, σσ. 107-115). Έτσι, η δημιουργικότητα συνδέεται με τον χώρο της Παιδαγωγικής και της διδακτικής.

Αποδεχόμενοι ότι η Δημιουργική Γραφή δύναται να διδαχτεί, παρατηρείται η εμπλοκή δύο στοιχείων: η πράξη του να γράφει κανείς δημιουργικά και η πράξη του να σκέφτεται κανείς κριτικά τη γραφή και τα αποτελέσματα αυτής. Κι αυτό, διότι αυτός που γράφει, υποστηρίζει μια ενεργή κριτική προσέγγιση, για να παράγει, ελέγχει ξανά, αναθεωρεί και διασκευάζει μέρος της δουλειάς του (Κωτόπουλος, 2012). Γι' αυτό και η Kallas-Καλογεροπούλου (2006) αναφέρεται στην Δημιουργική Γραφή ως ένα παιχνίδι πειραματισμού της συγγραφής και ότι είναι η ίδια η σκέψη του ατόμου που αγαπάει να ανακαλύπτει, να ερευνά, να διασκεδάζει. Άλλωστε, το γράψιμο είναι μια διαδικασία που αφορά άτομα όλων των ηλικιών και η διάθεση χαράς και ικανοποίησης έχει να κάνει πολλές φορές περισσότερο με τη διαδικασία παρά με το τελικό αποτέλεσμα. Αυτός που γράφει δεν ελέγχει πάντοτε αυτό που γράφει, διότι η σκέψη του αλλάζει πορεία, εξελίσσεται βάσει των ιδεών του, της νοοτροπίας του. Διατηρεί μια στάση εμπιστοσύνης στη φαντασία (Timbal - Duclaux, 1996). Η Δημιουργική Γραφή δε σχετίζεται με αλγόριθμους και γραμμικές μεθόδους. Το θέμα μεταφέρεται στο υποσυνείδητο του ατόμου που επιχειρεί να γράψει. Η γραφή έχει να κάνει με το προσυγγραφικό, το συγγραφικό και μετασυγγραφικό στάδιο, καθένα από τα οποία απαιτεί την επιμονή, τον χρόνο καθώς και τον ενθουσιασμό για τη ορθή διεκπεραίωσή του. Αξίζει να τονιστεί ότι η Δημιουργική Γραφή δεν ταυτίζεται με τη γλωσσική

διδασκαλία στο επίπεδο της διδακτικής πρακτικής, αν και υπάρχουν σημεία τομής, καθώς η γνώση και ο χειρισμός της γλώσσας αποτελεί σπουδαία και σημαντική γνώση για το άτομο που γράφει. Άλλωστε, η διδακτική της Δημιουργικής Γραφής αξιοποιεί πρακτικές που παρατηρούνται στη διδασκαλία της γλώσσας.

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ

Η ιστορία της Δημιουργικής Γραφής ξεκινά στην Αθήνα με τον Αριστοτέλη (384 - 322 π.Χ.), στο έργο του *Περί Ποιητικής*, αλλά οι απαρχές της εντοπίζονται πιο πίσω και από αυτόν. Συγκεκριμένα, το έργο του Αριστοτέλη αποτελεί έναν απολογισμό που λειτουργεί ερμηνευτικά σε όλες εκείνες τις αποδεκτές δημιουργικές πρακτικές που συγκέντρωσε και μελέτησε και εφαρμόζονταν χρόνια πριν (Κωτόπουλος, 2012).

Ο Αριστοτέλης υποδείκνυε στους μαθητές του τι θα έπρεπε να αναζητήσουν, τι να αποφύγουν κατά τη σύνθεση των ποιητικών δραμάτων, πού να στοχεύουν τα κείμενά τους, τα μέσα που θα συμβάλλουν στην ορθή διεκπεραίωση του εγχειρήματος, στις ελλείψεις που θα οδηγούσαν πιθανόν σε μια αποτυχία καθώς και στους στόχους που θα καθορίσουν τη μορφή του κειμένου. Χρησιμοποιούσε το θέατρο ως μέσο για ένα τέλος, προσπαθώντας να αναδείξει τη λυτρωτική σημασία της τραγωδίας.

Από την άλλη μεριά, ο δάσκαλός του, ο Πλάτωνας, αναφερόταν στη συναισθηματική συγκράτηση και πίστευε ότι η ποίηση αναζωογονεί ό, τι πιστεύουμε ότι πρέπει να εξασθενήσει. Επειδή η αριστοτελική άποψη ενυπάρχει σε συγγραφείς και κριτικούς, το να μιλάς και να γράφεις αντιμετώπιστηκε ως τέχνη και η Ρητορική. Αυτή αποτέλεσε τον καταλληλότερο τρόπο ανάπτυξης και εκμάθησης του προφορικού και γραπτού λόγου.

Συνοπτικά, σύμφωνα με τον Καρακίτσιο (2012) η Ρητορική δομείται σε πέντε φάσεις: α) Εύρεσις: αναζήτηση ιδεών, συναισθημάτων και επιχειρημάτων για το θέμα με κύρια νοητική λειτουργία τη φαντασία, β) Τάξις: σύνθεση και άρθρωση των παραπάνω με κυρίαρχες νοητικές λειτουργίες τη λογική και την κρίση, γ) Λέξις: συναρμολόγηση των λέξεων με προσθήκη διακοσμητικών στοιχείων, όπως μεταφορές, δ) Μνήμη: αποστήθιση και ενστήθιση, ε) Υπόκρισις: δραματοποίηση και ορθοφωνία. Οι μετέπειτα εξελίξεις, στα χρόνια του Μεσαίωνα και κατά τον 18ο αιώνα, σχετίζονταν με τη διδασκαλία της Λογοτεχνίας, περιορίζοντας τη Ρητορική στις τρεις πρώτες φάσεις.

Η Ρητορική στην εκπαίδευση συνδεόταν με τις αντιλήψεις και τα χαρακτηριστικά της εκάστοτε εποχής και κοινωνίας. Από την αρχαιότητα μέχρι τον Μεσαίωνα, αλλά και πριν την εμφάνιση του Ρομαντισμού, η θεμελιώδης αντίληψη για την Αισθητική δεν διέκρινε τον τεχνίτη από τον καλλιτέχνη - δημιουργό. Γι' αυτό τον λόγο και η διδασκαλία της γραφής, λογοτεχνική ή μη, εντασσόταν στο ευρύτερο πλαίσιο της Ρητορικής ως και στα μέσα του 19ου αιώνα στο παιδαγωγικό σύστημα της Γαλλίας

(Massol, 2008). Η εξέλιξη της Λογοτεχνίας και η στάση της κοινωνίας απέναντι σ' αυτή μετά τον 17ο αιώνα περιόρισε τη Ρητορική στον χώρο της εκπαίδευσης.

Αιώνες μετά τον Αριστοτέλη, ο Immanuel Kant αναφέρθηκε στο γεγονός ότι ο συγγραφικός τρόπος δύναται να χαθεί όταν διδάσκεται, κάτι το οποίο υποστήριξε και ο Henry James μιλώντας για το μυθιστόρημα ως μια μορφή τέχνης που οι νόμοι του δεν μπορούν να διδαχθούν. Ο Beasant, από την άλλη, θεωρούσε ότι οι νόμοι της πεζογραφίας δύναται να διδαχθούν με ακρίβεια μόνο σε άτομα με απαραίτητα χαρίσματα (Κωτόπουλος, 2012).

Η ίδρυση της Royal Society of Authors, ενός προσανατολισμένου θεσμού στο επαγγελματικό status των συγγραφέων, ανέδειξε την πρωτοποριακή συμβολή του και την προσπάθειά του να βελτιώσει τη θέση των συγγραφέων και την σημαντικότητα της διδασκαλίας των τεχνικών των συγγραφέων από τους ίδιους τους συγγραφείς στα Πανεπιστήμια (Dawson, 2005, σσ. 8-9).

Η μοναδική μελέτη ως τώρα για την ιστορία της Δημιουργικής Γραφής είναι το έργο του Myers (2006) «The Elephants Teach: Creative Writing Since 1880». Σύμφωνα με τον ίδιο, η αρχή της ήταν πολύπλοκη καθώς σχετιζόταν με κοινωνικούς, εκπαιδευτικούς και επιστημονικούς παράγοντες και με το κίνημα της «προοδευτικής εκπαίδευσης» σε γυμνάσια και λύκεια της Αμερικής τον 20ο αιώνα. Ωστόσο, στις δεκαετίες του 1870-1880 στα αμερικάνικα Πανεπιστήμια είχαν προηγηθεί αμφισβητήσεις για την ισχύουσα φιλολογική προσέγγιση της Λογοτεχνίας. Απόρροια αυτών των πρακτικών αμφισβήτησης ήταν η αναμόρφωση του προγράμματος και η εισαγωγή ενός νέου μαθήματος με τίτλο «Σύνθεση Λόγου» δίνοντας έμφαση στην αυτοέκφραση μέσω ασκήσεων γραφής και απώτερο σκοπό την κριτική κατανόηση (Myers, 2006, σ. 133), κάτι το οποίο λάμβανε χώρα ήδη από το 1870 στο πανεπιστήμιο του Harvard ως μια πειραματική εκπαιδευτική βιωματική μέθοδο μάθησης που εναντιωνόταν στην μέχρι τότε απομνημόνευση κειμένων.

Ο Hughes Mearns (1958) με το κείμενο «Creative Youth» ήταν ο πρώτος που έκανε χρήση του όρου Δημιουργική Γραφή ως μια νέα μέθοδο διδασκαλίας με στοιχεία την αυτοέκφραση και την ανάπτυξη της γλωσσικής και λογοτεχνικής ικανότητας των μαθητών. Ο ίδιος δούλεψε τη Δημιουργική Γραφή στο Lincoln School προωθώντας την ελεύθερη παραγωγή γραπτού λόγου ως αυτοσκοπό (Mearns, 1958). Έτσι, η δημόσια συζήτηση για το διδακτό ή όχι της συγγραφής αναπτύχθηκε κυρίως τον 19ο αιώνα, όπου τότε καταγράφηκαν οι πρώτες οδηγίες σε εγχειρίδια αλλά και κριτικές στα

χειρόγραφα των εργαστηρίων, όπως και τα εγχειρίδια γραφής διηγημάτων που κυκλοφόρησαν στην Αμερική.

Η Δημιουργική Γραφή ως σύγχρονος επιστημονικός κλάδος προοδευτικά εμφανίστηκε στα πανεπιστήμια της Αμερικής στις αρχές του 20ου αιώνα με την προσπάθεια της απομάκρυνσης και της αντικατάστασης της ιστορικής - φιλολογικής και γλωσσολογικής ανάλυσης και επεξεργασίας των κειμένων από μια λογοτεχνική θεώρηση που αξιολογούσε τη Λογοτεχνία βάσει της αισθητικής της ποιότητας. Την εποχή εκείνη, αναδύοταν η θεωρία που αντιμετώπιζε τις ανθρωπιστικές σπουδές ως μια διεθνή *lingua franca*.

Λίγα χρόνια αργότερα, η Νέα Κριτική εγκαθιδρύθηκε ως μια σημαντική παιδαγωγική πρακτική με γνώμονα την αυτονομία. Η Δημιουργική Γραφή ξεκινά το 1939 με την ίδρυση του Iowa Writer's Workshop και πριν από αυτό, το «47 Workshop» στο Harvard από τον George Baker μεταξύ 1906 και 1925. Το πρώτο εργαστήριο του Iowa έγινε το καλοκαίρι του 1939, στο οποίο συμμετείχαν σπουδαστές που μπορούσαν να αποδείξουν τη συμμετοχή τους μέσω των ικανοτήτων τους. Η θέση του εργαστηρίου ήταν ότι αυτό που δύναται να αναπτυχθεί ήταν το ταλέντο και όχι η συγγραφή (Dawson, 2005, σ. 81).

Το 1949, η Δημιουργική Γραφή εισήχθη επίσημα στα προγράμματα σπουδών των αμερικανικών Πανεπιστημίων, πρώτα στα μεταπτυχιακά προγράμματα και έπειτα στα προπτυχιακά (Kallas-Καλογεροπούλου, 2006). Από το 1970, η δημοσίευση μιας αξιολογικής σειράς συγγραμμάτων επισφράγισε ότι η Δημιουργική Γραφή αποτελεί μέρος της πανεπιστημιακής κοινότητας. Άλλωστε, κατά την τελευταία εικοσαετία, αξιολογή ήταν και είναι η παρουσία της σε πανεπιστήμια, όπως το Columbia, Princeton, Iowa, και αργότερα το East Anglia της Αγγλίας (Κωτόπουλος, 2012). Τα προγράμματά της είναι πλέον κατοχυρωμένα θεσμικά σε πολλά Πανεπιστήμια της ευρωπαϊκής ηπείρου, στην Αυστραλία, στην Ασία και ο κατάλογός της προβλέπεται να επαυξηθεί σημαντικά.

Αξίζει να τονιστεί ότι στην Ελλάδα το Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας διαθέτει Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών Δημιουργικής Γραφής από το 2008. Εμπνευστής και πρώτος διευθυντής Σπουδών ήταν ο ποιητής και πανεπιστημιακός Μίμης Σουλιώτης. Πλέον, από το 2012, έχει αναλάβει τη διαχείριση και διεύθυνση του προγράμματος, ο πανεπιστημιακός και ποιητής Τριαντάφυλλος Η. Κωτόπουλος. Το συγκεκριμένο μεταπτυχιακό πρόγραμμα είναι πλαισιωμένο από μία σειρά πολύ

αξιόλογων συνεργατών που εξειδικεύονται σε διάφορα επιμέρους γνωστικά αντικείμενα, όπως οι: Τίτος Πατρίκιος, Θανάσης Βαλτινός, Στρατής Χαβιαράς, Gonda Van Steen, Andrew Cowan, Graeme Harper, Marshall Moore, Andy Melrose, Xu Xi, Ισίδωρος Ζουργός, Μισέλ Φάις, Σώτη Τριανταφύλλου, Άκης Δήμου, Πένυ Φυλακτάκη, Σοφία Νικολαΐδου, Μάνος Ελευθερίου, Διονύσης Τσακνής, Λίνα Νικολακοπούλου, Χρήστος Θηβαίος, Αλκίνοος Ιωαννίδης, Νάσος Βαγενάς, Γιώργης Γιατρομανωλάκης, Θόδωρος Παπαγγελής, Γιώργος Κεχαγιόγλου, Ζωή Σαμαρά, Κωτόπουλος Η. Τριαντάφυλλος, Παναγιώτης Ιωσηφέλης, Γιώργος Φειδάς, Κώστας Χαραλάμπους κ.ά. Η είσοδος της Δημιουργικής Γραφής ως αυτόνομου μαθήματος στις υπόλοιπες βαθμίδες της ελληνικής εκπαιδευτικής πραγματικότητας είναι φανερό πως δεν αργεί, καθώς ήδη στην Κύπρο έχει ενταχθεί στα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών της Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης από τη σχολική χρονιά 2012-2013 (Κωτόπουλος, 2012).

Η ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗ ΓΡΑΦΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

Η Δημιουργική Γραφή αναπτύσσεται διαρκώς σε παγκόσμιο επίπεδο, καθώς αντιμετωπίζεται ως γνωστικό αντικείμενο σε κολλέγια, πανεπιστήμια, σχολεία και δύναται να διδαχθεί από τις πρώτες τάξεις του δημοτικού ως και σε ανώτερα επίπεδα, όπως μεταπτυχιακά προγράμματα και διδακτορικές σπουδές. Δεν αποσκοπεί στην ανεύρεση συγγραφικών ταλέντων, ανεξαρτήτως αν αυτό γίνει. Η Δημιουργική Γραφή επομένως μπορεί να διδαχθεί και να κατανοηθεί, όπως και κάθε τέχνη που απαιτεί δεξιότητες, όπως κάθε παιχνίδι (Morley, 2007, σ. 5).

Οτιδήποτε μπορεί να διδαχθεί σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης, δημιουργεί ενδιαφέρουσες συζητήσεις και κατά συνέπεια αξιοσημείωτα αποτελέσματα. Άλλωστε, πολλές φορές η Δημιουργική Γραφή συνδέεται με μαθήματα, που δεν είναι μαθήματα, αλλά καλλιεργείται μια τέτοιου είδους σχέση, όπως η διδασκαλία της Λογοτεχνίας και της Γλώσσας, του Θεατρικού παιχνιδιού, του κινηματογράφου κ.α. Επειδή, λοιπόν, η Δημιουργική Γραφή σχετίζεται με τα στοιχεία εκείνα που χαρακτηρίζουν το άτομο δημιουργικό, με την ικανότητα του ατόμου να ελέγχει τις δημιουργικές σκέψεις του και να τις μετατρέπει σε γραφή, αλλά και με τις συνθήκες που ευνοούν την καλλιέργεια και ανάπτυξη της ατομικής δημιουργικότητας, η χρήση του όρου γίνεται αναφορικά με τις εκπαιδευτικές πρακτικές και τεχνικές που έχουν ως στόχο την κατάκτηση συγγραφικών, λογοτεχνικών δεξιοτήτων με τρόπο παιγνιώδη και ελκυστικό.

Αυτό που επιδιώκεται είναι οι μαθητές σε κάθε εκπαιδευτική βαθμίδα να προσεγγίσουν τόσο βιωματικά όσο και κριτικά τη συγγραφή. Η επαφή, άλλωστε, με τον λόγο, η αναζήτηση και η εύρεση του προσωπικού ύφους συνδυάζονται με ένα δημιουργικό παιχνίδι κι έτσι η γραφή και η ανάγνωση γίνονται δημιουργικές δραστηριότητες (Πασσιά & Μανδηλαράς, 2001). Είναι αυτό που αναφέρει ο Morley (2007) ότι οι μαθητές δεν πρέπει να νιώθουν φόβο και άγχος για το σωστό ή το λάθος, αλλά αντίθετα να πειραματίζονται ελεύθερα, να δημιουργούν, να ανακαλύπτουν τον εαυτό τους μέσω της γλώσσας, αξιοποιώντας τις δικές τους εμπειρίες, βιώματα, σκέψεις και συναισθήματα (Protherough, 1983, σ. 56). Ακόμα, να διαθέτουν φαντασία και ευαισθησίες ώστε να διαμορφώσουν μια διαφορετική ταυτότητα απαλλαγμένη από τις εδραιωμένες αντιλήψεις της κοινωνίας. Κι ο Ross (1978) επισημαίνει ότι το δημιουργικό άτομο αξιοποιεί τη φαντασία του και εκφράζεται με τρόπο πολύ διαφορετικό από τον αυτοματοποιημένο της σύγχρονης κοινωνίας.

Η καλλιτεχνική δημιουργικότητα διακρίνει το άτομο από το απλώς ικανό λαμβάνοντας υπόψη της τη διαφορετική νοοτροπία και αντίληψη, την αυτάρκεια, την αυτενέργεια, την ανεξάρτητη σκέψη, τον χειρισμό εσωτερικών συγκρούσεων με παραγωγικό τρόπο που ανταμείβει το ίδιο το άτομο. Ο Σουλιώτης (1995) αναφέρει ότι η Δημιουργική Γραφή αποτελεί μια σύγχρονη εκπαιδευτική μέθοδο, ιδιαίτερα διαδεδομένη στις ευρωπαϊκές χώρες, με κυρίαρχο ρόλο τη μεταλαμπάδευση της έκφρασης, της γραφής, του λόγου στους μαθητές με παιγνιώδη τρόπο. Ο Θεοφιλίδης (2009) τονίζει ότι οι συμμετοχικές εκπαιδευτικές πρακτικές συμβάλλουν στη βελτίωση της διδασκαλίας και αποτελούν προϋπόθεση για την αποτελεσματική μάθηση, καθώς οι μαθητές δεν είναι παθητικοί δέκτες των πραγμάτων, αλλά αντίθετα λειτουργούν κριτικά, αναλύοντας και ερμηνεύοντας τις συνθήκες και τις καταστάσεις. Μέχρι τώρα αποδεικνύεται ότι συμβάλλει στην καλλιέργεια της ολόπλευρης προσωπικότητας των μαθητών, αυξάνοντας την αυτοπεποίθησή τους, δρώντας επικουρικά και υποστηρικτικά σε άλλα γνωστικά αντικείμενα και βελτιώνοντας γλωσσικά, νοητικά, συναισθηματικά τους μαθητές (Benton, 1999, σσ. 521-531).

Το σχολείο καλείται να καλλιεργήσει στους μαθητές την ευελιξία και τη δημιουργικότητα ώστε να ανταπεξέρχονται στις ολοένα αυξανόμενες και διαρκώς μεταβαλλόμενες απαιτήσεις της σημερινής κοινωνίας. Έτσι, συγκροτείται μια φιλοσοφία, η οποία θέτει τους μαθητές στο επίκεντρο και τονίζει την ανάγκη για την ανάπτυξη της δημιουργικότητας, της φαντασίας, της κριτικής σκέψης, της αυτενέργειας, την εμφύσηση των δημοκρατικών αξιών, της ισονομίας, του σεβασμού και της αποδοχής της διαφορετικότητας, της οικολογικής συνείδησης. Γι' αυτό το σχολείο οφείλει να έχει μαθητοκεντρικό, βιωματικό και κοινωνιοκεντρικό χαρακτήρα με ελκυστικούς στόχους και πρακτικές για την διαμόρφωση της δημιουργικότητας των μαθητών (Α.Π.Σ., 2002). Ωστόσο, η ουσιαστική σύνδεση της δημιουργικότητας με τη μάθηση δε φαίνεται να απασχολεί στον βαθμό που θα έπρεπε την εκπαίδευση (Smith & Smith, 2001, σσ. 229-236), κάτι το οποίο παρατηρείται και στη σύγχρονη ελληνική πραγματικότητα.

Οι Έλληνες ερευνητές ασχολήθηκαν με τη Δημιουργική Γραφή σποραδικά και μη συστηματικά μέχρι τις αρχές του 21ου αιώνα. Η ενασχόληση αφορούσε κυρίως σεμιναριακά εργαστήρια και μαθήματα από συγγραφείς και φορείς αμφιβόλου ποιότητας πολλές φορές με απώτερο σκοπό το οικονομικό όφελος και όχι τη μετάδοση της γνώσης και των γενικότερων προβληματισμών πάνω στο θέμα. Η ελληνική

επιστημονική κοινότητα τις τελευταίες δεκαετίες άρχισε να συνειδητοποιεί την ύπαρξη αυτού του επιστημονικού πεδίου και να θέτει ερωτήματα για τη φύση της Δημιουργικής Γραφής, τι είναι η δημιουργικότητα, για ζητήματα ποιητικής και λογοτεχνικότητας, αφήγησης και παιδαγωγικής. Ερωτήματα που απασχόλησαν και την ελληνική εκπαιδευτική κοινότητα στο πλαίσιο της θεσμοποιημένης εκπαίδευσης.

Τα σχολικά μοντέλα και τα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών με τους προσδιορισμένους μαθησιακούς στόχους και την ανελαστικότητα που πολλές φορές παρατηρείται, δημιουργεί δυσκολίες στην ενασχόληση με δημιουργικές πρακτικές, γεγονός που συναντάται και σε διεθνές επίπεδο και απαιτεί τον επαναπροσδιορισμό της σχέσης της δημιουργικότητας με τη μάθηση (Beghetto, 2010, σσ. 447-463). Γι' αυτό, διατυπώνονται μια σειρά από εύλογα ερωτήματα, όπως ποια στοιχεία είναι αυτά που συνθέτουν και διαφοροποιούν τη δημιουργική διδασκαλία και πώς αυτό τελικά επιτυγχάνεται. Επίσης, είναι διδακτό αντικείμενο η Δημιουργική Γραφή και με ποια εργαλεία πραγματοποιείται κάτι τέτοιο; Οι στόχοι, οι πρακτικές, τα αναμενόμενα μαθησιακά οφέλη, το όφελος των μαθητών από την όλη διαδικασία προστίθενται στα στοιχεία που απασχολούν την επιστημονική κοινότητα. Και σε αυτά, αξίζει να σημειωθεί η καπιταλιστική δυτική οικονομική αντίληψη που αδυνατεί να κατανοήσει την ατομική ελευθερία και έκφραση και τη σύσταση μιας ελεύθερης, ανεξάρτητης δημιουργικής εκπαιδευτικής κοινότητας (Κωτόπουλος, 2012).

Ο Starko (1995) επισημαίνει ότι αυτό που κάνει έναν μαθησιακά χαρισματικό μαθητή να διαφέρει από έναν δημιουργικά μαθησιακά μαθητή είναι η φαντασία, η συναισθηματική ένταση, η περιέργεια, στοιχεία που απαιτείται να έχει ένα δημιουργικό άτομο ώστε να προσδώσει μια άλλη οπτική της καθημερινότητας. Η δημιουργική ανάπτυξη και εξέλιξη των ατόμων καλλιεργούνται πρωτίστως από την οικογένεια, κάτι που αναλαμβάνει να συμπληρώσει ή και να επιτελέσει το σχολείο. Αυτό πραγματώνεται με μια σειρά πρακτικών και τεχνικών, όπως η ευέλικτη διδασκαλία, οι δοκιμασίες ανοιχτού τύπου, η ανάδειξη της διεπιστημονικότητας (Δημόπουλος, 2007, σσ. 223-240).

Επομένως, η είσοδος της Δημιουργικής Γραφής στην ελληνική εκπαιδευτική κοινότητα και στην άτυπη εκπαίδευση παρατηρείται, όπως αναφέρθηκε, σε εργαστήρια, σεμιναριακά μαθήματα, λέσχες μαθητών ή φοιτητών, ενώ στην τυπική, θεσμοποιημένη εκπαίδευση παρατηρείται στα Καλλιτεχνικά σχολεία της χώρας, σε πανεπιστημιακά

τμήματα (προπτυχιακά, μεταπτυχιακά, σεμινάρια), στο Μαράσλειο διδασκαλείο, σε πιλοτικά προγράμματα στην Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια εκπαίδευση (Πειραματικά σχολεία), σε επιμορφώσεις εκπαιδευτικών και επισκέψεις συγγραφέων στα σχολεία σε συνεργασία με δημόσιους και ιδιωτικούς φορείς, σε φορείς δια βίου εκπαίδευσης (Ντιούδη, 2012· Φιλιπποπούλου, 2013).

ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ ΤΕΧΝΗ ΣΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

ΣΗΜΑΣΙΑ ΟΠΤΙΚΟΥ ΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΥ

Είναι ευρέως αποδεκτή κατά τον 21ο αιώνα, η ραγδαία ανάπτυξη της τεχνολογίας και η πρόοδος που έχει παρατηρηθεί σε όλους τους τομείς της ζωής του ανθρώπου, όπως και η συχνή αξιοποίηση των εικόνων, καθώς η σύγχρονη κουλτούρα κατακλύζεται από πληθώρα εικόνων και οπτικών μέσων και εξαρτάται από ένα δίκτυο που στηρίζεται σε φωτογραφίες, βίντεο, εξελιγμένη γραφικά ψυχαγωγία και παιχνίδια (Metros, 2008, σσ. 105-114).

Συγκεκριμένα, τα οπτικά σύμβολα χρησιμοποιούνται στη θέση των λέξεων για να εκφράσουν μια ιδέα ή ένα συναίσθημα κι αυτό για να κατανοηθεί και να αποκωδικοποιηθεί ένα μήνυμα. Οι χαρακτήρες των αλφαβήτων, άλλωστε, ξεκίνησαν ως σχεδιαστικές αναπαραστάσεις γραμμάτων, κάτι σαν σύμβολα που απεικονίζουν μια τεχνητή γλώσσα (Cervetti, Damico, & Pearson, 2006, σσ. 378-386). Να σημειωθεί ότι διαχρονικά οι πληροφορίες παρουσιάζονταν πιο καλά με οπτικό τρόπο παρά με γραπτό, καθώς η οπτικοποίηση συνέβαλλε στην καλύτερη κατανόηση των μηνυμάτων, γεγονός που φαίνεται ότι επικρατεί ολοένα και περισσότερο τα τελευταία χρόνια. Έτσι, πολλές πληροφορίες οπτικοποιούνται, κάτι που οδηγεί τον άνθρωπο στην αναγκαιότητα της εκμάθησης μιας νέας μορφής γραμματισμού (Brumberger, 2011, σσ. 19-46).

Πολλοί πιστεύουν ότι οι εικόνες λόγω της ομοιότητάς τους με αυτό που αντιπροσωπεύουν είναι καθολικά κατανοητές. Η αναγνώριση, όμως, των στοιχείων που αναπαρίστανται δε σημαίνει ότι οι άνθρωποι μπορούν να κατανοήσουν το νόημα ή τον σκοπό της εικόνας. Απαραίτητη κρίνεται η λεκτική διατύπωση ή η γνώση ενός συγκεκριμένου πλαισίου εφαρμογής για να γίνει αντιληπτό. Έτσι, αν δε δύναται να κατανοηθεί η ουσία των εικόνων ή των οπτικών αναπαραστάσεων με λέξεις, τότε εμφανίζεται η ανάγκη της δημιουργίας μιας γλώσσας που θα την κάνει προσιτή (Kress, 2010). Δηλαδή να αναπτυχθεί μια λεκτική ικανότητα για να επικοινωνήσει τις οπτικές πληροφορίες, τον λεγόμενο οπτικό γραμματισμό (Pilgrim & Martinez, 2013, σσ. 60-69).

Ειδικότερα, ο οπτικός γραμματισμός είναι μια αργή διαδικασία που περιλαμβάνει το συνειδητό βλέμμα και την εκμάθηση αυτού (ικανότητα όπου ο θεατής καλείται να κατανοήσει διάφορες οπτικές αναπαραστάσεις π.χ. πίνακες, φωτογραφίες, ταινίες

κτλ.), το συγκεκριμένο και τις εφαρμογές (διαφήμιση, τέχνη, εκπαίδευση) και την τοποθέτηση των οπτικών αναπαραστάσεων σε ένα ευρύτερο πλαίσιο παραγωγής, κατανάλωσης και επίγνωσης της νοοτροπίας που καθρεφτίζεται (Coiro, Knobel, Lankshear, & Leu, 2008).

Ο οπτικός γραμματισμός ορίστηκε ως μια ομάδα, σύστημα ικανοτήτων που δύναται να διαμορφώσει ένα άτομο, το οποίο βλέποντας μπορεί να ενσωματώσει κι άλλες αισθητηριακές εμπειρίες του. Στη συνέχεια, ο Debes (όπως αναφέρεται στο Eddy, 2013) εμπλουτίζει τον ορισμό ως η κατανόηση του τρόπου της αντίληψης των πραγμάτων από το άτομο, της ερμηνείας όσων βλέπει αλλά και μαθαίνει από αυτά. Ωστόσο, επειδή η έννοια του οπτικού γραμματισμού συναντάται σε πολλούς τομείς (εκπαίδευση, ρητορική, τέχνη, φιλοσοφία, ιστορία κτλ.) δεν υπάρχει ομοφωνία στην απόδοση ενός ορισμού. Γι' αυτό, λόγω της πολυδιάστατης και περίπλοκης φύσης της έννοιας, είναι πιο εύκολο να περιγραφεί παρά να οριστεί (Avgerinou, 2009, σσ. 280-291). Ειδικότερα, αναφερόμενοι στον όρο «οπτικός», αυτός σχετίζεται με την απόδοση νοήματος σε μια εικόνα, δηλαδή αναφέρεται σε έναν γραμματισμό που επικεντρώνεται στο ορατό, ακόμα κι αν αυτή η οπτική παρατήρηση δεν περιγράφει όλη την ιστορία αλλά χρειάζεται και η συμβολική μέθοδος (Coiro et al., 2008). Ο όρος «γραμματισμός» αφορά στο άτομο και στις ικανότητες που πρέπει να έχει για να θεωρείται «εγγράμματο». Οι ικανότητες αυτές είναι η αντιληπτική ικανότητα, η ικανότητα αποκωδικοποίησης και ερμηνείας, η ικανότητα παραγωγής οπτικών εικόνων για επικοινωνία και η ικανότητα διαπολιτισμικής δράσης (Wileman, 1993).

Να τονιστεί ότι υπάρχουν, στον χώρο της εκπαίδευσης, κι άλλες ταξινομήσεις για τις ικανότητες του οπτικού γραμματισμού (Kedra, 2018, σσ. 67-84), όπως δεξιότητες οπτικής γραφής, δεξιότητες οπτικής ανάγνωσης, δεξιότητες οπτικής σκέψης. Στα ανωτέρω προστίθενται το κοινωνικό και πολιτισμικό κεφάλαιο (Bourdieu, 1974) κάθε ατόμου, το οποίο διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στον ορισμό του οπτικού γραμματισμού. Παραδειγματικά, ένας ζωγράφος μπορεί να θεωρεί τον οπτικό γραμματισμό ως πρόοδο καλλιτεχνικής έκφρασης (Bleed, 2005, σσ. 12-20).

Εμβαθύνοντας στον χώρο της εκπαίδευσης, ο Γρόσδος (2015) αναφέρει ότι οι εικόνες ως αναπαραστάσεις του κόσμου είναι προσομοιώσεις συμβάντων και αποτελούν ένασμα δημιουργικής στάσης. Οι οπτικές πληροφορίες προηγούνται των λεκτικών, καθώς τα παιδιά από μικρή ηλικία έρχονται σε επαφή με οπτικά ερεθίσματα, αρχικά με

τα πρόσωπα του περιβάλλοντός τους και δευτερευόντως με οπτικά στοιχεία, τα οποία είναι απαραίτητα για την επικοινωνία τους με τον περιβάλλοντα χώρο τους (Bamford, 2003· Beatty, 2013, σσ. 33-42). Αυτού του είδους οι προκλήσεις για επικοινωνία και κατανόηση του περιβάλλοντος οδηγούν σε οπτικές γνώσεις που δημιουργούν μια εικόνα και αντιπροσωπεύουν τη σημασία της. Αυτές οι γνώσεις καλλιεργούνται με τη συμβολή του εκπαιδευτικού συστήματος, που οφείλει να αναγνωρίζει την αξία του οπτικού γραμματισμού, υπερβαίνοντας στόχους, όπως ανάγνωση, γραφή, αρίθμηση και απομνημόνευση, αλλά ταυτόχρονα αναπτύσσονται κι από μόνες τους από μικρή ηλικία βάσει των άμεσων εμπειριών των παιδιών (Avgerinou & Ericson, 1997, σσ. 280-291· Bamford, 2003· Stokes, 2001, σσ. 10-19).

Ακόμα, οι εικόνες ως διδακτικά μέσα προκαλούν το ενδιαφέρον και τη συγκέντρωση των μαθητών, ενώ παράλληλα συμβάλλουν στην απομνημόνευση, στον εμπλουτισμό πληροφοριών και στη δόμηση ενός ευχάριστου ψυχολογικού κλίματος στη σχολική τάξη (Γρόσδος, 2010, σσ. 98-118). Δίνοντας έμφαση στην καλλιέργεια του οπτικού γραμματισμού από μικρή ηλικία, τα παιδιά γίνονται αυτόνομοι, κριτικοί στοχαστές, διότι είναι σε θέση να επεξεργαστούν, να αποκωδικοποιήσουν, να ερμηνεύσουν και να επικοινωνήσουν με οπτικά μηνύματα, σημεία και σύμβολα, εντάσσοντάς τα μέσα σε ευρύτερα κοινωνικοπολιτικά, ιστορικά και πολιτιστικά περιβάλλοντα (Millard & Marsh, 2001, σσ. 54-62). Άλλωστε, ο οπτικός γραμματισμός λειτουργεί συμπληρωματικά, εμπλουτίζοντας τις υπάρχουσες πρακτικές γραμματισμού από μικρή ηλικία, όπου οι εικόνες κατέχουν σπουδαία θέση ως μέσο επικοινωνίας. Γι' αυτό και το εκπαιδευτικό σύστημα με τους εκφραστές του, χρησιμοποιεί ποικιλία εικόνων, όπως πίνακες, σκίτσα, φωτογραφίες κ.α. για την επίτευξη των επιθυμητών αποτελεσμάτων (Lundy & Stephens, 2015, σσ. 1057-1060). Έτσι, η ανάπτυξη αυτού του είδους γραμματισμού συμβάλλει στην μετέπειτα καλλιέργεια και κατάκτηση του αλφαβητικού γραμματισμού.

Στο σημείο αυτό αξίζει να αναφερθούν μερικές καλές πρακτικές και σημεία του οπτικού γραμματισμού που αναδεικνύουν τη σπουδαιότητά του ως προς την ανάπτυξη της προσωπικότητας και της κοινωνικής μόρφωσης των μαθητών ακόμα και από την προσχολική ηλικία. Το 2010, παραδειγματικά, στο πανεπιστήμιο Gieben, το πανεπιστήμιο της Σόφιας, του Βόλου και του Mozarteum στο Salzburg πραγματοποίησαν το Ευρωπαϊκό πρόγραμμα imago 2010 - «Μάθηση με εικόνες. Εναύσματα για την εργασία στην προσχολική ηλικία και στην ηλικία του δημοτικού».

Οι ερευνητές μελετώντας τις εικόνες που αρέσουν στα παιδιά ηλικίας 4-6 ετών (κόμικς, φωτογραφίες, σκίτσα, εικονογραφημένα βιβλία) για την υποστήριξη του οπτικού γραμματισμού, οδηγήθηκαν σε θετικά συμπεράσματα ως προς την ανάπτυξη του γραμματισμού αυτού, καθώς χρησιμοποιήθηκαν ως μέσο και αντικείμενο του μαθήματος, αλλά και ως ερευνητικό εργαλείο και μετέπειτα εκπαιδευτικό υλικό (Σωτηροπούλου, 2019). Τέλος, στο εξωτερικό, αυτό που αξίζει να τονιστεί είναι ότι προγράμματα οπτικής παιδείας αρχίζουν και ενσωματώνονται και σε εκπαιδευτικά μη τυπικά συστήματα (συνεργασία με μουσεία) και αφορά παιδιά ηλικίας άνω των 7 ετών. Στην Ελλάδα, δεν έχει παρατηρηθεί κάποια εκπαιδευτική πολιτική που να συνδέεται με τα επίσημα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών, αν και φορείς, όπως το Παιδικό Μουσείο παρουσιάζουν εκπαιδευτικά προγράμματα που αναδεικνύουν τη σημαντικότητα του οπτικού γραμματισμού και την αξία της καλλιέργειάς του στα παιδιά από μικρή ηλικία. Σε αυτό, φυσικά, ο ρόλος των εκπαιδευτικών και της διαρκούς επιμόρφωσής τους κρίνεται αναγκαίος και επιτακτικός (Σωτηροπούλου, 2020, σσ. 284-290).

Συμπερασματικά, η διαδικασία της κατανόησης των εικόνων και των οπτικών αναπαραστάσεων πρέπει να υλοποιηθεί μέσα σε πλαίσια, συστήματα και πεδία εφαρμογής και το σχολείο να αναλάβει ενεργό ρόλο στη διεκπεραίωση αυτού του εγχειρήματος, στην εκμάθηση δηλαδή του οπτικού γραμματισμού, καθώς αποτελεί έναν κοινωνικοπολιτικό και πολιτιστικό φορέα. Κάτι τέτοιο στη χώρα μας δεν υφίσταται σε μεγάλο βαθμό, μιας και δε δίνεται η ανάλογη βαρύτητα στην θεσμοποιημένη εκπαίδευση των μαθητών σε αυτή τη μορφή γραμματισμού (Σωτηροπούλου, 2020, σσ. 284-290).

Η ΤΕΧΝΗ ΩΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΕΡΓΑΛΕΙΟ

Σύμφωνα με την Αθανασέκου (2019), η τέχνη αποτελεί έναν από τους θεμελιώδεις και πρώτους τρόπους που χρησιμοποίησαν οι άνθρωποι για να επικοινωνήσουν και να μεταλαμπαδεύσουν τον πολιτισμό, τη γνώση και την ιστορία τους στις επόμενες γενιές. Γι' αυτό και η τέχνη συμβάλλει στην κατανόηση της εκάστοτε κοινωνίας και πολιτισμού, στο πλαίσιο των οποίων δημιουργήθηκαν τα έργα τέχνης, αλλά και στην ανακάλυψη των συμβόλων και των αφηγήσεων.

Στην κριτική παρατήρηση και αξιολόγηση των έργων τέχνης και στην κατάκτηση αυτής της ικανότητας σημαντικό ρόλο διαδραματίζει η σκέψη και η γνώση. Η σημαντικότητα της παρατήρησης οδηγεί το άτομο στο να αποκτήσει συνήθειες σκέψης που δεν είναι περιορισμένες, βιαστικές, χαώδεις. Οι ίδιοι οι δημιουργοί έργων τέχνης τονίζουν ότι τα παραπάνω απαιτούν τη νοηματοδότηση του ατόμου και τις διάφορες γνωστικές λειτουργίες, καθώς πραγματώνονται και συνάψεις, συνδέσεις με άλλους κλάδους της ανθρώπινης εμπειρίας και γνώσης (Perkins, 1994). Πολλοί ερευνητές υποστηρίζουν ότι η τέχνη πρέπει να διδάσκεται, αλλά και να διδάσκει τους ανθρώπους (Eisner, 1982). Η τέχνη βοηθάει στην βίωση εμπειριών, καταστάσεων και συναισθημάτων κι έτσι το άτομο έρχεται σε επαφή με νέες πραγματικότητες που λειτουργούν υποστηρικτικά και στην ίδια του τη ζωή (Αθανασέκου, 2019). Για τη σπουδαιότητα της τέχνης στην καθημερινή ζωή των ανθρώπων έχει αναφερθεί και η Μουλά (2011), η οποία αναφέρεται στην εξοικείωση με τη γλώσσα των εικόνων. Η ανάπτυξη της σκέψης καθοδηγείται κι από την «αφηγηματική» δομή των έργων τέχνης κι έτσι μέσω της παρατήρησής τους, πρωτίστως ενεργοποιείται η πρότερη γνώση που λειτουργεί βοηθητικά στην ερμηνεία τους, ενώ η νέα εδραιώνεται και οργανώνεται με ποικίλους τρόπους (Κρόκου, 2019). Άλλωστε, ο ρόλος της τέχνης είναι παιδευτικός και πολυδιάστατος, μιας και συντελεί στην κατανόηση της αισθητικής της λειτουργίας και στην καλλιέργεια της σκέψης των ανθρώπων και στη συγκεκριμένη περίπτωση, των μαθητών. Αυτό, διότι κάθε έργο τέχνης έχει πραγματωθεί μέσα σε ένα ευρύτερο ιστορικοκοινωνικό και μορφωτικό πλαίσιο, όπως αναφέρθηκε, το οποίο διεγείρει τις γνωστικές λειτουργίες και τη σκέψη με σκοπό την ανακάλυψή του (Κρόκου, 2019).

Στην εκπαίδευση, η διαμόρφωση της δημιουργικής σκέψης των μαθητών υλοποιείται και με την επαφή με τα έργα τέχνης και γενικότερα με τον συμβολικό κόσμο της τέχνης. Αυτό αποτελεί στην ουσία έναν εγγραμματισμό ως προς την τέχνη και οδηγεί στην

ανάπτυξη της παρατηρητικότητας, της κριτικής σκέψης και των επικοινωνιακών δεξιοτήτων, γνωρίσματα που αποτελούν μεταγνώση. Έτσι, κρίνεται διαρκώς αναγκαία η διασύνδεση της τέχνης με τα γνωστικά αντικείμενα με διαθεματικό - διεπιστημονικό τρόπο. Η τέχνη στην εκπαίδευση κάνει τους μαθητές να σκέφτονται και να εκφράζονται. Η δημιουργική μάθηση ακολουθεί μια συγκεκριμένη πορεία σκέψης, την πολυλογική (εμπλοκή της μνήμης, της κατανόησης, της συγκλίνουσας σκέψης και αξιολόγησης) και την πολυδρομική (έμφαση στην αποκλίνουσα σκέψη). Επειδή τα παιδιά από μικρή ηλικία συσχετίζουν τα οπτικά ερεθίσματα με συγκεκριμένες πράξεις, διαμορφώνουν μια εικονική βάση δεδομένων, η οποία ανανεώνεται συνεχώς και σχετίζεται με τη λεκτική ικανότητα, την εξέλιξη της γλώσσας και της γραφής. Γι' αυτό, λοιπόν, και στην εκπαιδευτική λειτουργία το πάντρεμα εικόνας και λόγου θεωρείται ευεργετική πρακτική.

Ο Gardner (1990) επισημαίνει ότι οι μαθητές αλληλεπιδρώντας με τα έργα τέχνης, έχουν μια πληθώρα συμβόλων να επεξεργαστούν, κάτι το οποίο οδηγεί στην πολύπλευρη ανάπτυξη της νοημοσύνης τους. Ο Efland (2002) κάνει λόγο για τη φαντασία, η οποία δύναται να συμπεριφερθεί ως πράξη δημιουργίας νέων ιδεών και εικόνων μέσα από το συνταίριασμα και την αναδιοργάνωση προηγούμενων εμπειριών. Ο Perkins (1994) αναφέρει ότι όταν οι μαθητές έρχονται σε επαφή με την τέχνη ενεργοποιείται η παρατηρητικότητά τους, οι πρότερες γνώσεις και εμπειρίες και διεγείρεται η περιέργειά τους.

Γι' αυτό και η εμπλοκή της τέχνης και των μορφών της, εικαστικά, μουσικά έργα κτλ. στην εκπαιδευτική διαδικασία σε συμφωνία με τα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών, κρίνεται σκόπιμη για την ενδυνάμωση της σκέψης, της μάθησης και ολόκληρης της προσωπικότητας των μαθητών (Dorance, 1998· Perkins, 1994). Το ισχύον Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών και το Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Σπουδών περιλαμβάνει τις εικαστικές τέχνες, το θέατρο και τη μουσική στην Πρωτοβάθμια εκπαίδευση (Α.Π.Σ., 2002· Δ.Ε.Π.Π.Σ., 2002).

Αξίζει να σημειωθεί ότι τα κείμενα και η πολυτροπικότητά τους είναι αποδεκτά, καθώς υπάρχει ένα μείγμα σημειωτικών συστημάτων, όπως η εικόνα και ο ήχος. Η λειτουργία της εικόνας ως αφήγηση συμβάλλει στην καλλιέργεια της αφηγηματικής ικανότητας των μαθητών και αποτελεί μέσο έκφρασης σκέψεων, συναισθημάτων, συνθηκών (Κρόκου, 2019). Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός του υποστηρικτικού και ενισχυτικού

ρόλου των προσώπων του περιβάλλοντος στον εκπαιδευτικό χώρο για την προώθηση της τέχνης και της καλλιτεχνικής ανάπτυξης των μαθητών προσχολικής και πρώτης σχολικής ηλικίας (Erstein, & Τρίμη, 2005).

Έπειτα από αυτές τις διαπιστώσεις, κρίνεται απαραίτητη η διαφοροποίηση του πλαισίου της σχολικής τάξης, του περιεχομένου της μάθησης και του τρόπου επεξεργασίας των γνωστικών αντικειμένων, ώστε να είναι προσαρμοσμένα στις ανάγκες και ιδιαιτερότητες της μαθητικής κοινότητας, η οποία χαρακτηρίζεται από διαφορετική πολιτισμική προέλευση, πληθώρα ενδιαφερόντων, ετερογένεια μαθησιακού προφίλ και ετοιμότητας (Βαλιάντη, 2013).

ΟΡΙΣΜΟΣ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗΣ

Οι Εικαστικές Τέχνες, όπως αναφέρθηκε, αποτελούν αναπόσπαστο κομμάτι της ζωής των ανθρώπων παγκοσμίως. Έτσι, και η Ζωγραφική, μιας και ανήκει στις Εικαστικές Τέχνες, ακολουθεί τον άνθρωπο από τα πρώτα του βήματα. Συσχετίζεται άμεσα με τον χώρο που ζει αντλώντας θέματα από την καθημερινότητά του, από την οποία δεν λείπει το θρησκευτικό στοιχείο (Οικονόμου & Ρηγοπούλου, 1986).

Παραδειγματικά, ο άνθρωπος των σπηλαίων δημιούργησε Τέχνη, γεγονός το οποίο εξυπηρετούσε πρακτικά την καθημερινότητά του. Ζωγραφίζοντας έναν βίσωνα στην σπηλιά, τον απεικόνιζε ίδιο με αυτόν που έβλεπε στο δάσος και επιθυμούσε να σκοτώσει, επειδή πίστευε πως έτσι θα υπότασσε και τον πραγματικό βίσωνα (Κοζάκου-Τσιάρα, 2016).

Κυρίαρχος σκοπός της ζωγραφικής τους ήταν να προστατευτούν από τα στοιχεία της φύσης και τα πνεύματά της. Ήταν σαν μια πρώτη κατάκτηση της φύσης. Οι πρωτόγονοι ταυτίζονταν με τη φύση και θεωρούσαν πως είναι και άνθρωποι και ζώα παράλληλα. Τα χρώματα που χρησιμοποιούσαν ήταν από φυσικά υλικά (Ανούση, Ράπτης & Ποδοπούλου, 2010). Έτσι, η Ζωγραφική είναι η Τέχνη της παραγωγής ή της αναπαράστασης της πραγματικής ή φανταστικής εικόνας.

Η Ζωγραφική αποτελείται από τις λέξεις «ζώο» και «γράφω» και αφορά στην αναπαράσταση, αποτύπωση ζώων ή και κάθε πράγματος που απασχολεί τον άνθρωπο, τόσο από τον πραγματικό όσο και από τον ιδεατό κόσμο του. Η Ζωγραφική θα είναι το μέσο για την κατανόηση και την ερμηνεία του κόσμου (Χρήστου, 1993).

Μεταφερόμενοι στον χώρο της εκπαίδευσης, η Παπαδοπούλου (2004) αναφέρει ότι τα παιδιά βλέπουν τον κόσμο με τα δικά τους μάτια, χωρίς προκαταλήψεις και γίνονται ευαίσθητοι δέκτες μηνυμάτων από το περιβάλλον τους. Τα χρώματα, τα οποία εναλλάσσονται στη φύση και υπάρχουν σε κάθε υλικό, είναι αυτά που προκαλούν συναισθήματα όχι μόνο στους ενήλικες, όπως αναφέρθηκε, αλλά και στα παιδιά. Είναι αυτά που ηρεμούν, γαληνεύουν, χαροποιούν, προκαλούν την περιέργεια για δράση και ανακάλυψη στα παιδιά. Είναι ο τρόπος έκφρασής τους και ο συνδετικός κρίκος μεταξύ εσωτερικού και εξωτερικού κόσμου των παιδιών και γενικότερα όλων των ανθρώπων (Χαραλάμπους, 2007). Μπορεί τα παιδιά να μην γνωρίζουν τις αρχές της Ζωγραφικής, αλλά από μικρή ηλικία προσελκύονται από τα χρώματα και δημιουργούν τα δικά τους

αποτυπώματα και σχέδια στην άμμο, στον τοίχο, δημιουργούν τους δικούς τους πίνακες ζωγραφικής βάσει των δικών τους ιδεών, δομών και αισθητικών αρχών (Κόρδης, 2002· Κρότι & Μάνι, 2003). Γι' αυτό και η Ζωγραφική αποτελεί για τα παιδιά τη δική τους γλώσσα καθώς και μέσο έκφρασης και εξωτερίκευσης των σκέψεων και των συναισθημάτων τους (Χαραλάμπους, 2007).

Η Βακάλη (2014) επισημαίνει ότι η Ζωγραφική είναι ένα εργαλείο που έχουν στα χέρια τους οι εκπαιδευτικοί και μπορούν με αυτό οι μαθητές να οδηγηθούν στην πράξη της γραφής αβίαστα. Συγκεκριμένα, η Ζωγραφική είναι το σημείο εκκίνησης των σκέψεων και της φαντασίας των μαθητών για να δομήσουν ένα σενάριο πάνω σε έναν πίνακα ζωγραφικής, μια εικόνα, μια αφίσα. Τα συναισθήματά τους και η φαντασία τους είναι τα πρωταρχικά στοιχεία που συντελούν στη νοητική διεϊσδυση στην εικόνα και στη δόμηση μιας προσωπικής σχέσης με αυτή με σκοπό τη μεταφορά των σκέψεών τους στο χαρτί (Olander, 2007).

Ο Γρόσδος (2017) αναφέρει ότι τα παιδιά εισβάλλουν στην εικόνα προσομοιωτικά με τη βοήθεια των παραινέσεων, με γνώμονα τις εμπειρίες τους κι έτσι οικειοποιούνται τον χώρο της εικόνας, επικοινωνούν με ανθρώπινες φιγούρες και αντικείμενα και μπορούν να εκφραστούν ψυχοσυναισθηματικά. Τα ζωγραφικά έργα είναι μια πολύ καλή ευκαιρία για αισθητική απόλαυση και δραστηριότητες παραγωγής γραπτού λόγου (Γρόσδος, 2015· Γρόσδος, 2016). Η επαφή με την τέχνη είναι ένας τρόπος οι μαθητές να κατανοήσουν την αξία της ανθρώπινης δημιουργίας και τη διαχρονικότητα των επιτευγμάτων τους γενικότερα. Ακόμη, οι μαθητές είναι σε θέση να ανακαλύψουν την ανάγκη των ανθρώπων να δημιουργήσουν ένα αισθητικό προϊόν και να ερμηνεύσουν ακόμα και τα δικά τους έργα. Επίσης, είναι ένας τρόπος να ικανοποιήσουν την περιέργειά τους, να αντιληφθούν το ωραίο, να καλλιεργήσουν τη μνήμη και την παρατηρητικότητά τους (Γρόσδος, 1994).

Στο πλαίσιο της σχολικής αίθουσας, παρατηρείται ενθουσιασμός με την προσέγγιση έργων τέχνης και έκφραση αυθόρμητων αντιδράσεων, σκέψεων και συναισθημάτων των μαθητών. Η προσέγγιση, όπως αναφέρθηκε, γίνεται εμπειρικά από τους μαθητές και αναπτύσσεται μια προσωπική σχέση με τα έργα τέχνης. Αποτέλεσμα αυτών είναι το γεγονός ότι οι μαθητές ακούν και αποδέχονται τις διαφορετικές απαντήσεις που δίνονται από τους συμμαθητές τους, καταρρίπτοντας στερεότυπα και προκαταλήψεις. Η δημιουργική προφορική και γραπτή έκφραση ιδεών συμβάλλει στην επαφή με το υπερρεαλιστικό, το υπερβατικό και την καλλιέργεια της φαντασίας των μαθητών

(Γρόσδος, 1997· Γρόσδος & Ντάγιου, 2003).

Εν κατακλείδι, η Machover (όπως αναφέρεται στο Kress & Leeuwen, 1996) υπογραμμίζει ότι η Ζωγραφική και πιο ειδικά το ιχνογράφημα αποτελεί ένα είδος ελεύθερης έκφρασης και επικοινωνίας, διότι είναι το πρώτο βήμα των παιδιών και συγκεκριμένα των μαθητών για αφήγηση των ιδεών τους, των συναισθημάτων τους, των βιωμάτων τους, της πραγματικότητάς τους (Kress, 1997) και η πρώτη τους επαφή με τον γραπτό λόγο (Μυλωνάκου - Κεκέ, 2009).

ΚΑΛΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ – ΕΡΕΥΝΕΣ ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗΣ ΠΙΝΑΚΩΝ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗΣ ΣΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

Η Μουλά (2011) σε εκπαιδευτική επίσκεψη στο Μουσείο Νεοελληνικής Τέχνης του Δήμου Ροδίων αξιοποιώντας το ανάλογο υλικό πινάκων ζωγραφικής και λόγω της σχέσης της εικόνας, του λόγου, της φαντασίας και της σκέψης χρησιμοποίησε τη ζωγραφική ως μέσο παρακίνησης σε δράσεις δημιουργικής γραφής με θετικά αποτελέσματα.

Ο Γρόσδος (2014) στο πλαίσιο υλοποίησης διδακτικής πρότασης με την εφαρμογή δραστηριοτήτων της δημιουργικής γραφής στις σχολικές τάξεις της Δ', Ε' και ΣΤ' Δημοτικού, με την εμπλοκή των εννοιών της δημιουργικής γραφής και του οπτικοακουστικού γραμματισμού, με έργα τέχνης (ζωγραφικά έργα, εικονογραφήσεις λογοτεχνικών βιβλίων και εικόνες του κινηματογράφου) να χρησιμοποιούνται ως ερέθισμα για την παραγωγή ιδεών στο προσυγγραφικό στάδιο, με την τεχνική της τροποποίησης και ανατροπής μοτίβων, παρατήρησε τη θετική στάση των εκπαιδευτικών απέναντι σε τέτοιου είδους δράσεις, την αλλαγή στάσης των μαθητών στην παραγωγή γραπτού λόγου, την βελτίωση των παραγόμενων προϊόντων των μαθητών ως προς τα χαρακτηριστικά στοιχεία της δημιουργικής γραφής (πρωτοτυπία και φαντασία) και γενικότερα τη λειτουργικότητα της διδακτικής πρότασης. Να σημειωθεί ότι διατυπώθηκε η αναγκαιότητα της ύπαρξης θετικών και ανοιχτών ψυχολογικών συνθηκών στη σχολική τάξη για ανάλογες διδακτικές παρεμβάσεις οπτικοακουστικής έκφρασης και δημιουργικής γραφής.

Στο ίδιο πλαίσιο κινείται και η Τσιλιμένη (2017), η οποία αναφέρει ότι η εικόνα, είτε ως φωτογραφία είτε ως πίνακας ζωγραφικής, χρησιμοποιείται διεθνώς ως κίνητρο για συγγραφή. Τονίζει ότι εργαστήρια Δημιουργικής Γραφής αξιοποιούν τις εικόνες ως ερέθισμα για παραγωγή γραπτού λόγου (Τσιλιμένη, 2017, σσ. 15-43), καθώς είναι αποδεκτό ότι η επεξεργασία των εικόνων (ανάγνωση, ερμηνεία) διευκολύνει την έκφραση προφορικού και γραπτού λόγου (Rogers, 1984, σσ. 154-167), αναπτύσσει τη φαντασία (Κιοσσές & Δαλακούρα, 2021), προάγει τις δεξιότητες του οπτικού γραμματισμού (Cope & Kalantzis, 2009, σσ. 164-195) και τον γλωσσικό, διανοητικό και ψυχοσυναισθηματικό κόσμο των μαθητών (Κωτόπουλος, 2014).

Έτσι, οι Χαρακόπουλος & Τσιλιμένη (2021) σε εργαστήριο δημιουργικής γραφής που πραγματοποιήθηκε στην Ελλάδα στο μάθημα της Νεοελληνικής Γλώσσας σε μαθητές Α' Γυμνασίου για τον εορτασμό της επετείου των 200 χρόνων από την ελληνική Επανάσταση (1821-2021), επιβεβαίωσαν την αξιοποίηση της εικόνας αφενός ως πηγή έμπνευσης γραφής και αφετέρου ως γνωριμία με το έργο δημιουργών.

Το 2004-2007 οι εκπαιδευτικοί της ΔΠΕΑΘ διοργάνωσαν το Πολιτιστικό Πρόγραμμα Συνεργατικής Δημιουργικής Γραφής «Μία βαλίτσα ταξιδεύει...» το οποίο εμπνεύστηκε από μια ιστορία μυθοπλασίας του 4ου Νηπιαγωγείου και 6ου Δημοτικού Σχολείου Κηφισιάς. Μέσω του προγράμματος οι μαθητές γνώρισαν έργα τέχνης επώνυμων ζωγράφων μέσα από δραστηριότητες δημιουργικής γραφής, δηλαδή δημιούργησαν ιστορίες μυθοπλασίας «με» και «μέσα» από τα έργα των ζωγράφων. Συγκεκριμένα, υπήρχαν οι εξής επιλογές: α) η κάθε συγγραφική ομάδα θα μπορούσε να διαλέξει ένα έργο τέχνης και να συνεχίσει την ιστορία με αφορμή αυτό, β) το έργο που επιλέχθηκε από την προαναφερθείσα συγγραφική ομάδα θα μπορούσε να μεταβεί στην επόμενη ομάδα και να συνεχίσει την ιστορία, γ) να επιλεγεί ένα έργο σύμφωνα με την εξέλιξη της ιστορίας - χρήση του έργου ως εικονογράφηση της ιστορίας. Αυτό που παρατηρήθηκε στο τέλος του προγράμματος ήταν ότι η συγγραφική αυτή πρόταση με αφορμή έργα τέχνης θα μπορούσε να ενταχθεί και σε άλλα πολιτιστικά προγράμματα. Η χρήση κυρίως των πρώτων δύο τρόπων εφαρμογής της πρότασης, το ιδιαίτερο ενδιαφέρον που εκφράστηκε από τους εκπαιδευτικούς και τους μαθητές για την παραγωγή δημιουργικών και πρωτότυπων κειμένων καθώς και η απόλαυση που προσέφερε στους συμμετέχοντες η συγκεκριμένη δράση αποτελούν θετικά αποτελέσματα της υλοποίησης του πιλοτικού προγράμματος.

Το 94ο Δημοτικό σχολείο Θεσσαλονίκης και ειδικότερα η Ε' τάξη πραγματοποίησε τη συγγραφή τεσσάρων ιστοριών με φωτογραφίες από περιοδικά που έφερε η καθημία από τις τέσσερις ομάδες που δημιουργήθηκαν από τον χωρισμό των μαθητών. Η κάθε ομάδα προχώρησε στην παραγωγή της δικής της ιστορίας με αφορμή τις φωτογραφίες. Με την ολοκλήρωση της δημιουργικής δραστηριότητας και την ανάγνωση των ιστοριών στην ολομέλεια, διαπιστώθηκε το θετικό κλίμα που διαμορφώθηκε και ο ενθουσιασμός των μαθητών.

Το 1ο Δημοτικό σχολείο Κρύας Βρύσης Πέλλας υλοποίησε τη δραστηριότητα «Το αλεξίπτωτο βιβλίο» στις τάξεις Α' και Β' με εικόνες που διάλεξαν οι μαθητές και σκοπό

τη δημιουργία ιστορίας. Οι εικόνες τοποθετήθηκαν με διηγηματική και νοηματική σειρά και μέσω της δραστηριότητας αναδείχθηκε η φαντασία των μαθητών, η δημιουργικότητά τους σχετικά με τον γραπτό λόγο, η μεταξύ τους συνεργασία, η αποκλίνουσα σκέψη, η ανάπτυξη γλωσσικών, μεταγλωσσικών και μεταγνωστικών δεξιοτήτων (Βλάχου, 2022).

Ο Αδαλόγλου (2015) επισημαίνει τη σπουδαιότητα των Τεχνών στην εκπαίδευση για την ανάδειξη της μοναδικότητας του κάθε μαθητή και την εκμάθηση του λόγου και τη σωστή χρήση του. Ειδικά, τονίζει ότι το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής μαζί με την Ανώτατη Σχολή Καλών Τεχνών και τη Στέγη Γραμμάτων και Τεχνών του Ιδρύματος Ωνάση συνδιοργάνωσαν το Διεθνές Συνέδριο «Τέχνη και Εκπαίδευση: Διδακτικές και Παιδαγωγικές Προσεγγίσεις στο Σχολείο του 21ου αιώνα» και αναφέρθηκαν στην αξιοποίηση των Τεχνών ως εργαλεία βιωματικής μάθησης για την παραγωγή λόγου σε κάθε θεματική ενότητα από τους εκπαιδευτικούς, χρησιμοποιώντας τα σχολικά εγχειρίδια του Αναλυτικού Προγράμματος Σπουδών, τις αρχές, τις μεθόδους και τις παιδαγωγικές του κριτικού γραμματισμού και των πολυγραμματισμών, των Εικαστικών.

Για τη σημαντικότητα της Ζωγραφικής και τη σύνδεσή της με τη Δημιουργική Γραφή κάνει λόγο και η μελέτη που έγινε στο Ιστορικό Μουσείο της Arizona, στην Αμερική. Η διευθύντρια του Μουσείου έφερε σε επαφή τους μαθητές με την Ιστορία και τη Λογοτεχνία μέσω ενός προγράμματος εικόνων και ζωγραφικής. Ανάρτησε μια συλλογή ζωγραφικής στο Μουσείο που ήταν αφιερωμένη στους Ινδιάνους της Αμερικής (The Avery Collection of American Indian Paintings). Έτσι, οι μαθητές του δημοτικού είχαν την ευκαιρία να γνωρίσουν την ιστορία των Ινδιάνων και της Αμερικής και να μεταφέρουν στο χαρτί όσα είδαν και έμαθαν με μορφή ποιημάτων, ιστοριών και ζωγραφικής (Falk, 2004, σσ. 16-18).

Στον ίδιο άξονα κινείται και η Hollis Thoms (1985), η οποία τονίζει τη σπουδαιότητα των Τεχνών και της Ζωγραφικής με τη Δημιουργική Γραφή στο άρθρο της *Creative Writing as Dialectical Interplay: Multiple Viewings of a Painting*.

Η Κούτσικου (2022) αναφέρεται στη Θεατρική Γραφή ως προϊόν Δημιουργικής Γραφής για το οποίο τονίζει πως υπάρχει δημιουργική και εποικοδομητική σύνδεση με τη Ζωγραφική. Οι μαθητές παρατηρώντας έναν πίνακα ζωγραφικής αυθόρμητα επιδιώκουν να δημιουργήσουν μια ιστορία όχι απλώς αφηγούμενη, αλλά που θα

ζωντανεύει μέσα σε όλες τις διαστάσεις της. Η σχέση αυτή είναι αμφίδρομη καθώς οι μαθητές αυθόρμητα, παρακολουθώντας μια θεατρική παράσταση, αποθηκεύουν στη μνήμη τους εικόνες από το έργο (μεμονωμένα κάδρα όπως οι πίνακες ζωγραφικής) μέσα στον χρόνο.

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΣΠΟΥΔΩΝ

Η ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗ ΓΡΑΦΗ ΣΤΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΣΠΟΥΔΩΝ ΑΠΟ ΤΟ 1975 ΣΤΟ ΣΗΜΕΡΑ – ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑ, ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑ ΚΑΙ ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Όπως αναφέρθηκε σε προηγούμενο κεφάλαιο, η Δημιουργική Γραφή είναι ένα αντικείμενο που μπορεί να διδαχτεί, να κατανοηθεί και δεν αποσκοπεί στην εύρεση συγγραφικών ταλέντων, αλλά αντίθετα να λειτουργήσει ακόμα και απελευθερωτικά και λυτρωτικά για τους ενασχολούμενους.

Ως αυτόνομο γνωστικό αντικείμενο στην τυπική εκπαίδευση συναντάται μόνο σε Καλλιτεχνικά σχολεία της Ελλάδας. Το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα έχει παρουσιάσει διάφορες διδακτικές προσεγγίσεις για την παραγωγή του γραπτού λόγου, καθρεφτίζοντας διαφορετικές αντιλήψεις κάθε φορά.

Μέχρι το 1975, οι μαθητές στα σχολεία ασκούσαν στην Έκθεση, δηλαδή στην ανάπτυξη γραπτού λόγου πάνω σε ένα συγκεκριμένο θέμα, χωρίς να σημειώνεται μια γενικότερη διδασκαλία. Από το 1975 και μετά, έκανε την εμφάνισή της μια νέα τάση που συμφωνούσε με τις νέες αντιλήψεις της Γλωσσολογίας και είχε ως σκοπό τη βελτίωση της διδασκαλίας της Έκθεσης και της Γλώσσας.

Παρά τις όποιες αντιδράσεις, από το 1982 παρατηρήθηκε η ουσιαστική αλλαγή και αντιμετώπιση του γλωσσικού ζητήματος με τα εγχειρίδια του Δημοτικού αρχικά, και τα εγχειρίδια του Γυμνασίου και Λυκείου στη συνέχεια. Στο Δημοτικό, από το 1982 και μετά, οι ασκήσεις γραπτού λόγου ονομάζονταν «Σκέφτομαι και γράφω» και στο Γυμνάσιο και Λύκειο ως «Έκφραση-Έκθεση». Επίσης, στα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών γινόταν λόγος για Γραπτή Έκφραση και Γραπτή Επικοινωνία, πέρα από τον όρο της Έκθεσης (Κωτόπουλος & Βακάλη, 2023). Να σημειωθεί ότι αυτή η προσπάθεια αποσκοπούσε στην ποιοτική αναβάθμιση της μεθοδολογίας της διδασκαλίας της Γλώσσας (Σπανός, 1994, σσ. 53-60) και ότι τις ασκήσεις τις διαπερνούσε μια δημιουργική αντίληψη, όπως και το Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών για τις τάξεις του Δημοτικού, παρόλο που οι προτάσεις δεν αξιοποιούνταν στις τάξεις (Κωτόπουλος & Βακάλη, 2023).

Η διάθεση για αλλαγή για τη διδασκαλία της Έκθεσης ήταν εμφανής και στο Γυμνάσιο από το 1978, ενώ το 1984 οι αλλαγές παρουσιάζονταν σε όλη τη γλωσσική διδασκαλία

με ποικιλία ασκήσεων, όπως περιγραφή πράγματος, σύνταξη ερωτηματολογίου, αίτησης κ.α. και αναφορά σε όλες τις δομές του λόγου, όπως διήγηση, περιγραφή, επιχειρηματολογία κ.α. (Γκρίλλα, 1988, σσ. 37-44· Τσολάκης, 1985, σσ. 41-63).

Από το 1990, σημαντικές αλλαγές παρατηρήθηκαν και στο Λύκειο σχετικά με τη διδασκαλία και την εξέταση του γλωσσικού μαθήματος μέσα από τη γενική σκοποθεσία και την οργάνωση του διδακτικού υλικού των σχολικών εγχειριδίων (Κωτόπουλος & Βακάλη, 2023). Τα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών έκαναν λόγο για την έννοια της δημιουργικότητας, θίγοντας και το ζήτημα της επικοινωνιακής λειτουργίας της Λογοτεχνίας από το 1998 (με το Δ.Ε.Π.Π.Σ.), αλλά αυτές οι τάσεις άρχισαν να επικυρώνονται στα τελευταία πιλοτικά προγράμματα. Το παράδοξο είναι ότι ενώ προτεινόταν διάφορες ασκήσεις Δημιουργικής Γραφής από το Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών του 2000, στα εγχειρίδια για τους διδάσκοντες δεν υπήρχαν οι αντίστοιχες υποδείξεις και οι όποιες ασκήσεις υφίσταντο στα σχολικά εγχειρίδια, ήταν λιγιστές και προαιρετικές με αποτέλεσμα να μην πραγματοποιούνται συχνά (Μουλά, 2012).

Το 2011, το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο με το νέο Πρόγραμμα Σπουδών για το Νέο Σχολείο στόχευε στην ενδυνάμωση της καινοτομίας και της δημιουργικότητας σε όλα τα επίπεδα ανάπτυξής τους. Γι' αυτό και στα εφαρμοσμένα σε επιλεγμένα σχολεία πιλοτικά Αναλυτικά Προγράμματα υπογραμμίζονταν η ανάπτυξη της κριτικής και δημιουργικής σχέσης των μαθητών με το περιβάλλον τους, κοινωνικό και πολιτισμικό. Συγκεκριμένα, στην Προσχολική Εκπαίδευση, στα ισχύοντα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών υπάρχουν δημιουργικές δραστηριότητες προσέγγισης λογοτεχνικών κειμένων (Α.Π.Σ., 2002· Δ.Ε.Π.Π.Σ., 2002), ενώ το Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών για τη Γλώσσα στο Νηπιαγωγείο από το 1999 αναφερόταν στην ύπαρξη και χρήση εικονογραφημένων βιβλίων σε βιβλιοθήκη της τάξης, ενώ προσπαθούσε να εμπλέξει και το οικογενειακό περιβάλλον των νηπίων σε αναγνωστικές διαδικασίες εφαρμόζοντας τη δανειστική βιβλιοθήκη. Με τον δανεισμό λογοτεχνικών -κυρίως εικονογραφημένων- βιβλίων θεωρείται ότι το Νηπιαγωγείο συνέβαλλε στην εξοικείωση των παιδιών με διάφορες εκφάνσεις της γλώσσας που έχουν σχέση με τον γραπτό λόγο, προωθούσε τη φιλιαναγνωσία και τη σχέση του παιδιού, αλλά και των ενηλίκων του ευρύτερου περιβάλλοντος του με το λογοτεχνικό κείμενο και στην κοινωνιολογική του προέκταση να προλάμβανε τη σχολική αποτυχία. Παράλληλα, στα πλαίσια της ανάπτυξης του αναδύομένου γραμματισμού, το Νηπιαγωγείο πρόσφερε

στα παιδιά ευκαιρίες να καταγράφουν αυθεντικά κείμενα για να εκφράσουν τις σκέψεις, τις ιδέες, τα συναισθήματά τους.

Στο Α.Π.Σ. για το Νηπιαγωγείο (2014) του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου στην πρόταση για το μάθημα της Γλώσσας τονιζόταν το γεγονός της καλλιέργειας του προφορικού κειμένου κάθε είδους με στραμμένο το ενδιαφέρον στις δημιουργικές παραγωγές των μαθητών βάσει των αρχών του κριτικού γραμματισμού. Οι ιδέες για δραστηριότητες που προτεινόταν, οι μεθοδολογικές προσεγγίσεις και οι μαθησιακοί στόχοι και επιδιώξεις που διατυπώνονταν, τόσο στο ισχύον όσο και στο Πρόγραμμα Γλώσσας για το Νηπιαγωγείο, βασιζόνταν στο σκεπτικό της Δημιουργικής Γραφής χωρίς να αναφέρεται αυτή ως διακριτό γνωστικό αντικείμενο.

Στο Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών του Δημοτικού, Γυμνασίου και Λυκείου η Δημιουργική Γραφή αντιμετωπιζόταν ως μεθοδολογία προσέγγισης των λογοτεχνικών κειμένων με σκοπό την ανάπτυξη συγγραφικών και γλωσσικών δεξιοτήτων (Κωτόπουλος, 2016).

Από το 2001, τα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών μιλούσαν για «Προφορικό λόγο» και «Γραπτό λόγο» μέρος του οποίου ήταν η «Γραφή και Παραγωγή γραπτού λόγου» και πλέον σχετικά με τα γραπτά των μαθητών αναφερόταν σε «κείμενα» και συχνά σε «γραπτή επικοινωνία», όπου ο μαθητής αντιμετωπιζόταν και ως πομπός και ως δέκτης. Σε αυτά και σε νεότερα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών γινόταν αναφορά σε κειμενικά είδη και είδη γραπτού λόγου, όπως και σε πολυτροπικά κείμενα. Στα ισχύοντα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών στους «Άξονες γνωστικού περιεχομένου» που αφορά στη θεματική ενότητα της Λογοτεχνίας γίνεται αναφορά στο δημιουργικό γράψιμο και στη δημιουργική αφήγηση με μια σειρά από δραστηριότητες, όπως η αλλαγή της οπτικής γωνίας για το θέμα κάποιου λογοτεχνικού κειμένου (Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, 2011).

Το σχολικό έτος 2011-2012 στην Πρωτοβάθμια εκπαίδευση για πρώτη φορά προσφέρθηκε η επιλογή της θεματικής ενότητας «Φιλαναγνωσία, Δημιουργική Γραφή» στο πλαίσιο των Προγραμμάτων Σχολικών Δραστηριοτήτων, στην κατεύθυνση Πολιτιστικών Θεμάτων. Τα προγράμματα αυτά πραγματοποιήθηκαν σε πιλοτική βάση σε συγκεκριμένες περιφέρειες, με διάχυση στο Αναλυτικό Πρόγραμμα, στην Ευέλικτη Ζώνη ή στο Ολοήμερο Σχολείο. Μέσω του ίδιου προγράμματος και με τη συνεργασία φορέων (ΕΚΕΒΙ, εκδοτικοί οίκοι) προγραμματίστηκαν και υλοποιήθηκαν και επισκέψεις συγγραφέων στα σχολεία.

Ακόμα, αξίζει να αναφερθεί ότι από το 2010 έχουν ξεκινήσει τμηματικά, στην Αττική, στις Σποράδες και οι πρώτες επιμορφώσεις εκπαιδευτικών στη Δημιουργική Γραφή, που πραγματοποιούνται από σχολικούς συμβούλους των κατά τόπους περιφερειών εκπαίδευσης και από τους υπευθύνους πολιτιστικών θεμάτων των Γραφείων Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.

Σύμφωνα με το νέο Α.Π.Σ. (2022), η γλώσσα αποτελεί ένα πανανθρώπινο βιολογικό και ψυχολογικό μηχανισμό, ο οποίος αποκτάται από την πρώτη σχολική ηλικία του παιδιού με φυσικό τρόπο αλλά αναπτύσσεται και βελτιώνεται και κατά τη σχολική πράξη. Η γλώσσα κατέχει σημαντικό ρόλο τόσο στην κοινωνία όσο και στην εκπαίδευση. Στον χώρο της εκπαίδευσης, η γλώσσα εμπλέκεται ενεργά σε όλα τα γνωστικά αντικείμενα λόγω της ορολογίας, των γλωσσικών πράξεών της, της κατανόησης και παραγωγής του προφορικού και γραπτού λόγου. Τα ανωτέρω συντελούν στην διανοητική ωρίμανση και κοινωνικοποίηση των μαθητών καθώς και στην κατάκτηση του συστήματος της ελληνικής γλώσσας, όπως αυτό αποτυπώνεται σε διάφορα επικοινωνιακά πλαίσια στην κατάκτηση του συστήματος της ελληνικής γλώσσας όπως αυτό αποτυπώνεται σε διάφορα επικοινωνιακά πλαίσια. Οι μαθητές είναι σε θέση να προσλαμβάνουν τα γλωσσικά ερεθίσματα, να επικοινωνούν, να σκέφτονται κριτικά, να αξιοποιούν τις πρότερες γνώσεις και εμπειρίες τους επιτυγχάνοντας έτσι τον διττό ρόλο της γλώσσας ως ατομικό γνώρισμα αλλά και ως κοινωνικό αγαθό. Το γνωστικό αντικείμενο της Γλώσσας στο νέο Α.Π.Σ. δομείται μέσα σε ένα διαφορετικό πλαίσιο με πιο σαφή θεματικά πεδία και θεματικές ενότητες και με προτάσεις για Δημιουργική Γραφή, προωθώντας έτσι την ελεύθερη έκφραση των μαθητών προφορικά και γραπτά και την ανάπτυξη της δημιουργικότητας και της φαντασίας τους. Πραγματοποιείται, λοιπόν, μια προσπάθεια για απομάκρυνση από την αποδοχή της γνώσης με παθητικό τρόπο και τη σύνδεση της Γλώσσας με τη Λογοτεχνία με έμφαση στην αισθητική απόλαυση αλλά και με άλλα γνωστικά αντικείμενα από τα οποία θα δίνονται αφορμές για παραγωγή γραπτού λόγου, πρωτότυπου και ευφάνταστου, όπου οι μαθητές/τριες θα αναπτύσσουν ολόπλευρα τη γνωστική και ψυχοσυναισθηματική τους νοημοσύνη.

Όσον αφορά στη Δευτεροβάθμια εκπαίδευση στα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών, αναφέρθηκαν σε στόχους, όπως η δημιουργικότητα και η προαγωγή της, η κριτική σκέψη και η αυτοέκφραση (Α.Π.Σ., 2002· Δ.Ε.Π.Π.Σ., 2002). Το 2011, στο Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών της Α' Λυκείου έκανε την εμφάνισή της η Δημιουργική Γραφή

και με δραστηριότητες και με υποδείξεις για τον εκπαιδευτικό, καθώς η γενικότερη φιλοσοφία διαπνεόταν από την προσπάθεια καλλιέργειας της δημιουργικότητας των μαθητών και τη συμβολική ενδυνάμωση της υποκειμενικότητάς τους, έτσι ώστε να γίνουν ενεργητικοί πολίτες και παραγωγοί πολιτισμού (Συμεωνάκη, 2012). Παράλληλα, συνίστατο η μετουσίωση και μεταφορά των συναισθημάτων των μαθητών που προκαλούνται από μια λογοτεχνική ανάγνωση σε νέο κείμενο κάθε είδους: πεζό, ποιητικό, δοκιμιακό, ζωγραφικό, μουσικό, δραματικό, όπως και η σύνδεση της Λογοτεχνίας με άλλες τέχνες. Προτεινόταν, ακόμη, ο επεξεργαστής κειμένου ως μέσο παραγωγής πρωτότυπων κειμένων, που δίνει τις δυνατότητες στους μαθητές και στις μαθήτριες να κατανοήσουν τη διαδικασία κατασκευής των λογοτεχνικών κειμένων επεμβαίνοντας σ' αυτά με τροποποιήσεις και πειραματιζόμενοι με τη Δημιουργική Γραφή, αλλά και η κατασκευή από τους μαθητές πολυτροπικών λογοτεχνικών κειμένων, καθώς και η μεταγραφή ενός λογοτεχνικού κειμένου σε υπερκείμενο (Μουλά, 2012).

Το Προεδρικό Διάταγμα του 2016 διέκρινε τους δύο κλάδους της νέας Ελληνικής Γλώσσας και της Γραμματείας (της Γλωσσικής Διδασκαλίας και Νεοελληνικής Λογοτεχνίας) καθώς εξέτασε τους μαθητές ως προς την κατανόηση του κειμένου και του επικοινωνιακού πλαισίου του κειμένου, της δομής και της γλώσσας, της αναγνώρισης ιδεών, στάσεων, χαρακτήρων που ενδιαφέρουν τον λογοτέχνη και τη στάση που διαμορφώνει απέναντί τους σύμφωνα με τα στοιχεία του κειμένου. Ειδικότερα, για τη Δημιουργική Γραφή έγινε λόγος για αναδιήγηση τμημάτων της ιστορίας από την οπτική γωνία του ήρωα, για δημιουργική τροποποίηση του αρχικού κειμένου με εισαγωγή διαλογικών μερών, σχολίων, εικόνων κτλ., για έκφραση συναισθημάτων και σκέψεων που προκλήθηκαν από την ανάγνωση του κειμένου, για διεύρυνση του λεξιλογίου και για ευρύτερη γνωστική και κοινωνικοσυναισθηματική ανάπτυξη της προσωπικότητας των μαθητών.

Αξίζει να σημειωθεί ότι το 2016-2017 στις προαγωγικές εξετάσεις του Γυμνασίου απαιτούνται δραστηριότητες Δημιουργικής Γραφής και οι μαθητές να συγγράψουν ένα δικό τους κείμενο, αλλά δεν έχει υπάρξει ο κατάλληλος χρόνος για τη διδασκαλία της. Κάτι παρόμοιο παρατηρήθηκε και στα Επαγγελματικά Λύκεια στις εξετάσεις της Νέας Ελληνικής Γλώσσας και Γραμματείας (Χαρακόπουλος & Τσιλιμένη, 2018).

Από το 2017-2018, η φιλοσοφία της Δημιουργικής Γραφής προστέθηκε και στη διδασκαλία των φιλολογικών μαθημάτων με ένα πνεύμα ελευθερίας και απαλλαγής

από τον φόβο του σωστού και λάθους. Κάτι αντίστοιχο επιχειρήθηκε και το 2019-2020 για τη διδασκαλία της Νεοελληνικής Γλώσσας και Γραμματείας και της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας και Γραμματείας στο Γυμνάσιο. Το 2017-2018 πραγματοποιήθηκε η εισαγωγή της Δημιουργικής Γραφής στις προαγωγικές εξετάσεις της Α' Λυκείου, κάτι που υλοποιήθηκε από το 2019-2020 και στις υπόλοιπες τάξεις του Γενικού Λυκείου.

Όλα τα παραπάνω συνηγορούν στην ανάδειξη της επικοινωνιακής προσέγγισης της διδασκαλίας της Γλώσσας και της Λογοτεχνίας, γεγονός που παρατηρείται τόσο στο εξωτερικό όσο και στην ελληνική πραγματικότητα (Καρακίτσιος, 2013· Κιτσαράς, 2004· Ξωχέλλης, 2010). Έτσι, επιβεβαιώνεται η μετάβαση από το γραμματικομεταφραστικό μοντέλο διδασκαλίας στο επικοινωνιακό και στα σχολικά εγχειρίδια αυξάνεται ο αριθμός των κειμένων και των συγγραφέων. Τα βιβλία έχουν και συνοδευτικά τεύχη με τον τίτλο «Επαναληπτικά μαθήματα» με ασκήσεις της διδαχθείσας ύλης για επανάληψη και ανατροφοδότηση (Βακάλη, 2014).

Αναφορικά με την ελληνική ακαδημαϊκή κοινότητα, τα μαθήματα της Δημιουργικής Γραφής σε προπτυχιακό επίπεδο ξεκίνησαν από το 1990 και μετά, ενώ το πρώτο και μοναδικό Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών Δημιουργικής Γραφής προσφέρεται από το 2008 στη Φλώρινα στο Τμήμα Νηπιαγωγών του Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας, όπως ήδη έχει αναφερθεί.

Κλείνοντας, η Δημιουργική Γραφή μπορεί να θεωρηθεί ως μια πράξη που ανατρέπει τα συντηρητικά Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών, προοικονομώντας τη ρήξη με την νοοτροπία της «οικονομικής αποτελεσματικότητας» της εκπαίδευσης (Κωτόπουλος, 2014).

ΤΑ ΕΙΚΑΣΤΙΚΑ ΣΤΑ ΙΣΧΥΟΝΤΑ Α.Π.Σ. - Δ.Ε.Π.Π.Σ. ΚΑΙ ΣΤΟ ΝΕΟ Α.Π.Σ.

Σύμφωνα με το Δ.Ε.Π.Π.Σ. (2002), ο γενικός σκοπός των Εικαστικών στο Δημοτικό και το Γυμνάσιο είναι οι μαθητές να γνωρίσουν τις Εικαστικές Τέχνες, να εμβαθύνουν σε αυτές και να τις απολαύσουν μέσα από διάφορες δραστηριότητες έρευνας και δημιουργίας έργων. Έτσι, οι μαθητές θα γνωρίσουν υλικά, μέσα, εργαλεία, τεχνικές, θα αναπτύξουν τη δημιουργικότητά τους και θα είναι σε θέση να κατανοήσουν, να προσεγγίσουν κριτικά και να αναλύσουν ένα εικαστικό έργο. Η κατανόηση της πολιτιστικής διάστασης και συμβολής των τεχνών αποτελεί θεμελιώδης στόχευση.

Συγκεκριμένα, στο Α.Π.Σ. (2002), για τις τάξεις της Ε' και ΣΤ' δημοτικού, οι μαθητές επιδιώκεται να συζητήσουν για τις προθέσεις του καλλιτέχνη, να εκφράζουν, να ερμηνεύουν και να αξιολογούν τις καλλιτεχνικές επιλογές βάσει το περιεχόμενο, τη δομή και τον τρόπο παρουσίασής τους. Γι' αυτό και οι Τσίγκου και Κόρδης (2010) σε μελέτη τους για τον αισθητικό γραμματισμό και την κριτική προσέγγιση των έργων τέχνης, διαπίστωσαν ότι η εικαστική ανάλυση βυζαντινών εικόνων εκπληρώνει τους στόχους του Δ.Ε.Π.Π.Σ. (2002), όπως αυτοί αναφέρθηκαν παραπάνω για τις τάξεις της Ε' και ΣΤ' δημοτικού. Η βυζαντινή ζωγραφική, λόγω του καλού δομημένου εικαστικού συστήματός της, συνετέλεσε στη διδασκαλία της στο δημοτικό σχολείο αλλά και στην κριτική αντιμετώπιση των έργων από τους μαθητές, στην ανάπτυξη του αισθητικού γραμματισμού και την καλλιέργεια του συναισθηματικού και ηθικού τους κόσμου.

Στα νέα Α.Π.Σ. (2022), στην Πρωτοβάθμια εκπαίδευση, η εικαστική εκπαίδευση αφορά στη δημιουργική πράξη, στην οπτική αντίληψη, στην καλλιέργεια του αισθητικού κριτηρίου και στην παραγωγή νοημάτων ερχόμενοι σε επαφή με την τέχνη και τον οπτικό πολιτισμό. Επειδή οι μαθητές καλούνται να κάνουν επιλογές, να πάρουν αποφάσεις, να προβληματιστούν, να συνθέσουν, να λειτουργήσουν κριτικά, να αναζητήσουν, η νοητική διάσταση της δημιουργικής πράξης τοποθετείται στο επίκεντρο. Δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στην ολιστική προσέγγιση της διδακτικής της τέχνης, όπου η εικαστική πράξη και η νοηματική της πλαισίωση είναι αλληλεξαρτώμενες και αλληλοσυμπληρώμενες. Επίσης, ουσιώδης στόχος του μαθήματος των Εικαστικών είναι η ενίσχυση διερευνητικών μεταγνωστικών και κοινωνικών δεξιοτήτων μέσα από τη δημιουργική σκέψη και πράξη.

Γι' αυτό και ως μορφωτικό αγαθό παρέχει στους μαθητές τη δυνατότητα της δημιουργίας, την εφευρετικότητα, τον αναστοχασμό, το αισθητικό κριτήριο, την

κριτική ματιά, τις δεξιότητες επικοινωνίας, συνεργασίας, σεβασμού και κατανόησης της διαφορετικότητας. Νοείται ως ένα πολιτισμικό προϊόν και μια πρακτική που έχει κοινές καταβολές με τα πολιτισμικά προϊόντα τα οποία συναντώνται στην καθημερινότητα των μαθητών. Αυτού του είδους η συσχέτιση οδηγεί τους μαθητές, ανεξαρτήτως κοινωνικής και πολιτιστικής ομάδας, στην ολοκλήρωσή τους μέσα από την εικαστική πράξη και δημιουργία.

Συμπερασματικά, οι μαθητές δύνανται να γνωρίζουν, να συμμετέχουν, να απολαμβάνουν τη δημιουργική εικαστική αναζήτηση μέσω της ανάπτυξης ενός οπτικού γραμματισμού, τον οποίο θα είναι σε θέση να αναλύουν, να ερμηνεύουν, να αξιολογούν κριτικά, κάτι το οποίο θα συμβάλει και στην εκτίμηση της πολιτιστικής κληρονομιάς με τις αξίες που αυτή διαθέτει.

Η ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗ ΓΡΑΦΗ ΣΤΑ ΝΕΑ Α.Π.Σ. ΓΙΑ ΤΗΝ Ε' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ - ΤΟ ΓΝΩΣΤΙΚΟ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ ΤΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

Στα νέα Α.Π.Σ. (2022) και στον Οδηγό για τον Εκπαιδευτικό, παρατηρείται, τόσο στη γενική όσο και στην ειδική σκοποθεσία του γλωσσικού μαθήματος, η ιδιαίτερη αναφορά στη Δημιουργική Γραφή και στην κριτική και ελεύθερη έκφραση των μαθητών σε προφορικό και γραπτό επίπεδο για την καλύτερη κατανόηση, επίγνωση και ορθή χρήση του γλωσσικού συστήματος, όπως και για την απόκτηση γλωσσικών, μεταγλωσσικών, μεταγνωστικών και κοινωνικών δεξιοτήτων στα Θεματικά Πεδία που αφορούν στις «Προσληπτικές και Παραγωγικές δεξιότητες», στους «Κειμενικούς τύπους» και την «Πολυτροπικότητα», στη «Γραμματική περιγραφή» και τέλος στην «Ανάγνωση βιβλίων και εκτεταμένων κειμένων».

Ειδικότερα, η επαφή των μαθητών με λογοτεχνικά κείμενα, πέρα από τις προαναφερθείσες κατακτήσεις, συμβάλλει στη διεύρυνση των πολιτισμικών, γλωσσικών και πνευματικών οριζόντων των μαθητών, στην ανάπτυξη των επικοινωνιακών και συγγραφικών δεξιοτήτων τους, στην διαμόρφωση του ψυχοσυναισθηματικού κόσμου τους, στη δόμηση μιας ευαισθητοποιημένης κριτικής αντίληψης για τα πράγματα, στην καλλιέργεια της φαντασίας, της δημιουργικότητας, ενός ποιοτικού αισθητικού κριτηρίου και θετικής στάσης απέναντι στη Λογοτεχνία και φιλιαναγνωσία.

Αξίζει να επισημανθεί ότι τα ψηφιακά εργαλεία, οι εκπαιδευτικοί πόροι και λογισμικά συνδιαμορφώνουν το γνωστικό αντικείμενο της Γλώσσας και συντελούν στη δημιουργία νέων προοπτικών έκφρασης και δημιουργικότητας. Ακόμα, τα θέματα τα οποία πραγματεύεται το μάθημα της Γλώσσας αφορούν και άλλα γνωστικά αντικείμενα, όπως η Ιστορία, η Γεωγραφία, τα Εικαστικά, η Μουσική κτλ. προσεγγίζοντάς τα έτσι με διαθεματικό τρόπο και διευκολύνοντας την επαφή των μαθητών και με άλλες μορφές Τέχνης.

Επιπλέον, χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η αναφορά στη Λογοτεχνία και στη Δημιουργική Γραφή στο Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών της Γλώσσας του Δημοτικού στον Οδηγό για τον Εκπαιδευτικό «Ανάγνωση βιβλίων και εκτεταμένων κειμένων». Πιο συγκεκριμένα, αναφέρεται στον τρόπο και στις συντεταγμένες που οργανώνεται η Λογοτεχνία: α) ανάγνωση και ακρόαση, β) φιλιαναγνωσία, γ) παιδαγωγική του Θεάτρου - Θεατρικές τεχνικές και δ) δημιουργική γραφή. Γίνεται αναφορά σε ολοκληρωμένο παράδειγμα αξιοποίησης λογοτεχνικού βιβλίου με στόχους και

δραστηριότητες προσανατολισμένες και στη Δημιουργική Γραφή. Αξιοσημείωτες είναι και οι αναφορές για τις δημιουργικές δραστηριότητες και τη χρήση των εικόνων και της πολυτροπικότητας στους Οδηγούς για τον Εκπαιδευτικό που σχετίζονται με τα Θεματικά Πεδία: «Προσληπτικές και Παραγωγικές δεξιότητες» και «Κειμενικοί τύποι - Πολυτροπικότητα».

Συγκεκριμένα, στα Α.Π.Σ. (2022) στην Ε' Δημοτικού παρατηρούνται στο Θεματικό Πεδίο «Προσληπτικές και Παραγωγικές δεξιότητες» στη Θεματική Ενότητα «Παραγωγή προφορικού λόγου» παραδείγματα όπως:

Θεματικό Πεδίο	Θεματική Ενότητα	Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα	Ενδεικτικές Δραστηριότητες
1. Προσληπτικές και Παραγωγικές δεξιότητες	1.2 Παραγωγή προφορικού λόγου	Να παράγουν λόγο με φαντασία και δημιουργικότητα εφαρμόζοντας θεατρικές τεχνικές, προσχεδιασμένες ή αυθόρμητες.	Δραματοποιήσεις, παιχνίδια ρόλων, δημιουργία δυναμικών εικόνων από στατικές, αυτοσχεδιασμός σε σκηνές ή διαλογικά μέρη θεατρικών δημιουργιών από μαθητικές παραστάσεις.

Θεματικό Πεδίο	Θεματική Ενότητα	Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα	Ενδεικτικές Δραστηριότητες
1. Προσληπτικές και Παραγωγικές δεξιότητες	1.3 Ανάγνωση & κατανόηση γραπτού λόγου	Να εφαρμόζουν ποικίλες στρατηγικές κατανόησης του γραπτού λόγου πριν από την ανάγνωσή του.	Διατύπωση υποθέσεων στο πλαίσιο της τάξης για το περιεχόμενο ενός κειμένου με βάση τον τίτλο και τα συνοδευτικά στοιχεία, παρατήρηση των εξωτερικών δομικών χαρακτηριστικών του: π.χ. ποιο πιστεύετε ότι είναι το θέμα του κειμένου; Τι σας οδήγησε σε αυτή τη σκέψη; Η εικόνα που συνοδεύει το γραπτό κείμενο ταιριάζει με τον τίτλο;

Στο Θεματικό Πεδίο «Κειμενικοί τύποι και Πολυτροπικότητα» στη Θεματική Ενότητα «Περιγραφικά κείμενα» παραδείγματα όπως:

Θεματικό Πεδίο	Θεματική Ενότητα	Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα	Ενδεικτικές Δραστηριότητες
2. Κειμενικοί τύποι και πολυτροπικότητα	2.1 Περιγραφικά κείμενα	Να χρησιμοποιούν ποικίλα σημασιολογικά στοιχεία (αξιολογικά επίθετα, συναισθηματικά φορτισμένο λεξιλόγιο, δείκτες τροπικότητας) για την έκφραση συναισθημάτων, σκέψεων και αξιολογήσεων κατά την παραγωγή περιγραφικών κειμένων.	Βιωματική περιγραφή της πόλης ή του χωριού όπου διαμένει ο/η μαθητής/-τρια σε ένα γράμμα προς έναν/μια φίλο/-η με στόχο την πρόσκληση και τη φιλοξενία του/της κατά τη διάρκεια των καλοκαιρινών διακοπών: Πού βρίσκεται το μέρος αυτό; Ποια είναι τα πιο γνωστά του αξιοθέατα; Ποιες κοινές δραστηριότητες μπορούν να οργανωθούν; Ποια τα συναισθήματα για τη συνάντηση αυτή;

		<p>Να παράγουν περιγραφικά κείμενα στα οποία εντάσσουν με δημιουργικό τρόπο στοιχεία από άλλους κειμενικούς τύπους (π.χ. ένταξη αφηγηματικών στοιχείων στην περιγραφή προσώπων).</p>	<p>Αφήγηση ιστοριών για τη δράση προσώπων σε έναν χώρο κατά την περιγραφή του (π.χ. στην τοπική ιστορία: Ποια ήταν η δράση των ιπποτών στο Παλάτι του Μεγάλου Μαγίστρου των Ιπποτών της Ρόδου; Γνωρίζουμε κάποια ιστορία για τη δράση τους στον χώρο;).</p>
--	--	--	---

Στο Θεματικό Πεδίο «Κειμενικοί τύποι και Πολυτροπικότητα» στη Θεματική Ενότητα «Αφηγηματικά κείμενα» παραδείγματα όπως:

Θεματικό Πεδίο	Θεματική Ενότητα	Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα	Ενδεικτικές Δραστηριότητες
2. Κειμενικοί τύποι και πολυτροπικότητα	2.2 Αφηγηματικά κείμενα	Να παράγουν αφηγηματικές ιστορίες με περιεχόμενο μυθολογικό ή ιστορικό.	Με αφορμή ένα ιστορικό γεγονός που έχουν διδαχθεί, οι μαθητές/-τριες αναζητούν πληροφορίες στο διαδίκτυο για τη δράση συγκεκριμένων προσώπων και αφηγούνται την εξέλιξη των γεγονότων σε α' πρόσωπο από τη σκοπιά των προσώπων αυτών.

Στο Θεματικό Πεδίο «Γραμματική περιγραφή» στη Θεματική Ενότητα «Σύνταξη» παραδείγματα όπως:

Θεματικό Πεδίο	Θεματική Ενότητα	Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα	Ενδεικτικές Δραστηριότητες
3. Γραμματική περιγραφή	3.3 Σύνταξη	Να διατυπώνουν υποθέσεις με χρήση ανάλογων υποθετικών συνδέσμων διακρίνοντας την υπόθεση από την απόδοση.	Συγγραφή φανταστικής ιστορίας όπου θα αξιοποιούνται υποθετικές προτάσεις για την αποτύπωση των σκέψεων των πρωταγωνιστών/-στριών.

Στο Θεματικό Πεδίο «Ανάγνωση βιβλίων και εκτεταμένων κειμένων» στη Θεματική Ενότητα «Μορφές και είδη βιβλίων, έντυπων και ψηφιακών (υλικότητα)» παραδείγματα όπως:

Θεματικό Πεδίο	Θεματική Ενότητα	Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα	Ενδεικτικές Δραστηριότητες

<p>5. Ανάγνωση βιβλίων/ εκτεταμένων κειμένων</p>	<p>5.1 Μορφές και είδη βιβλίων, έντυπων και ψηφιακών (υλικότητα)</p>	<p>Να αξιοποιούν στοιχεία από τη μορφή ενός βιβλίου για τη διατύπωση σκέψεων και προσδοκιών για το περιεχόμενό του.</p>	<p>Διατύπωση εικασιών για το περιεχόμενο ή την ιστορία που αφηγείται ένα λογοτεχνικό βιβλίο από το εξώφυλλο ή το οπισθόφυλλό του (σχολιασμός της γραμματοσειράς, των χρωμάτων φόντου, των συνοδευτικών πληροφοριών και μελέτη των εικονιστικών στοιχείων).</p> <p>Δημιουργία τίτλων για ένα βιβλίο με βάση την εικόνα του εξωφύλλου του (συζήτηση για τις συμβάσεις που διέπουν τους τίτλους, επιλογή πρωτότυπων και δημιουργικών συνθέσεων).</p>
--	--	---	---

		<p>Να εντοπίζουν ομοιότητες και διαφορές ανάμεσα σε βιβλία με το ίδιο θέμα με βάση το εξώφυλλο και τα στοιχεία της έκδοσής τους.</p>	<p>Αναζήτηση στη βιβλιοθήκη του σχολείου ή στο διαδίκτυο γνωστών έργων παιδικής λογοτεχνίας, συλλογή των εξωφύλλων διαφορετικών εκδόσεων και διατύπωση εικασιών για τις διαφορές που εμφανίζουν στον τρόπο παρουσίασης της γνωστής στα μέλη της τάξης ιστορίας.</p>
--	--	--	---

Στο Θεματικό Πεδίο «Ανάγνωση βιβλίων και εκτεταμένων κειμένων» στη Θεματική Ενότητα «Δομή, περιεχόμενο, γλώσσα και αισθητική του λογοτεχνικού κειμένου, πεζού και ποιητικού» παραδείγματα όπως:

Θεματικό Πεδίο	Θεματική Ενότητα	Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα	Ενδεικτικές Δραστηριότητες
5. Ανάγνωση βιβλίων/ εκτεταμένων κειμένων	5.2 Δομή, περιεχόμενο, γλώσσα και αισθητική του λογοτεχνικού κειμένου, πεζού και ποιητικού	Να αναπτύσσουν δεξιότητες αναπλαισίωσης τμημάτων του λογοτεχνικού κειμένου προσεγγίζοντάς το βιωματικά.	Αναδιήγηση τμημάτων ή κεφαλαίων ενός λογοτεχνικού βιβλίου με χρήση προσωπικών σχολίων ή αξιολογήσεων για τους ήρωες και τη δράση τους. Δραματοποίηση των διαλόγων των ηρώων του βιβλίου και δημιουργία κόμικς με τη χρήση εργαλείων ψηφιακής αφήγησης.

		<p>Να μετασχηματίζουν τμήματα ενός κειμένου κατασκευάζοντας δικές τους εκδοχές/όψεις της πραγματικότητας.</p>	<p>Αλλαγή της πλοκής μιας ιστορίας (συγγραφή μιας αφηγηματικής ιστορίας ή παραμυθιού από την πλευρά ενός άλλου χαρακτήρα). Συζήτηση στην τάξη για τις διαφορετικές αυτές οπτικές και τη γλωσσική τους έκφραση στο πλαίσιο ελεύθερης ανταλλαγής απόψεων.</p>
		<p>Να αναγνωρίζουν τους τρόπους με τους οποίους παράγεται το χιουμοριστικό στοιχείο σε ένα αφηγηματικό λογοτεχνικό κείμενο.</p>	<p>Προσθήκη και αφαίρεση σκηνών και χαρακτήρων από το κείμενο για ενίσχυση ή για εξάλειψη του χιουμοριστικού στοιχείου.</p>

		<p>Να προσδιορίζουν τις διαφορές μεταξύ γραπτής και οπτικοακουστικής αφήγησης και το αποτέλεσμα που μπορεί να έχει σε διαφορετικό κοινό.</p>	<p>Επεξεργασία της κινηματογραφικής μεταφοράς ενός μυθιστορήματος και εντοπισμός των διαφορών που εμφανίζει από το λογοτεχνικό βιβλίο στο οποίο αυτή βασίστηκε:</p> <p>λειτουργία εικονιστικών και ηχητικών στοιχείων, παρουσίαση σκηνικού, σκιαγράφηση των ηρώων και των συναισθημάτων τους, προσθήκη ή αφαίρεση στοιχείων της πλοκής.</p>
--	--	--	---

		<p>Να καλλιεργούν τη φαντασία με την ανάγνωση κειμένων αξιοποιώντας σχετικούς ευρηματικούς τρόπους.</p>	<p>Δημιουργία ιστορίας επιστημονικής φαντασίας (λ.χ. για ένα ταξίδι στο διάστημα ή τη χαμένη Ατλαντίδα) ύστερα από την επεξεργασία σχετικής θεματικής που ενδιαφέρει τους/τις μαθητές/τριες (ταξίδι στον χρόνο, ρομπότ, εξωγήινοι): αναζήτηση πληροφοριών για το θέμα από έντυπες ή ψηφιακές εγκυκλοπαίδειες και παρακολούθηση σχετικών ταινιών μικρού μήκους.</p>
--	--	---	--

		<p>Να γνωρίζουν δημοτικά τραγούδια του τόπου μας από διάφορες εποχές και περιοχές της Ελλάδας και να τα συνδέουν με ιστορικές περιόδους και γεγονότα.</p>	<p>Μελέτη των διαφορετικών παραλλαγών ενός δημοτικού τραγουδιού και σύνδεσή του με τον τόπο εμφάνισής του και την ιστορική του περίοδο: εντοπισμός των γλωσσικών μέσων που διαφοροποιούνται από παραλλαγή σε παραλλαγή και των διαφορών που εμφανίζουν στην παρουσίαση των γεγονότων και της πλοκής.</p>
--	--	---	--

		<p>Να αξιοποιούν δημιουργικά εκφραστικά μέσα και τεχνικά χαρακτηριστικά ποιητικών κειμένων (ομοιοκαταληξία, διασκελισμό, επανάληψη, ομοηχία, παρήχηση, εικόνες).</p>	<p>Ακρόαση μελοποιημένης ποίησης και απόδοση ποιητικών εικόνων μέσω της ζωγραφικής.</p> <p>Σύνθεση, ατομικά ή σε ομάδες, ποιημάτων που εγγράφονται στην ίδια θεματική με ποιήματα που μελετήθηκαν στην τάξη . Αξιοποίηση προσωπικών βιωμάτων και εμπειριών κατά τη συγγραφή τους, παιχνίδι υπόδυσης ρόλων, ανάδειξη χαρακτήρων.</p>
--	--	--	---

Η ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗ ΓΡΑΦΗ ΣΤΑ ΑΛΛΑ ΓΝΩΣΤΙΚΑ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΑ ΤΗΣ Ε΄ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

Σε αυτό το σημείο, αξίζει να τονιστεί ότι στα Α.Π.Σ των υπόλοιπων γνωστικών αντικειμένων της Ε΄ Δημοτικού δεν γίνεται λόγος για δραστηριότητες Δημιουργικής Γραφής. Αντιθέτως, η χρήση οποιονδήποτε οπτικών ερεθισμάτων (εικόνες, φωτογραφίες, πίνακες ζωγραφικής κτλ.) περιορίζεται στο πλαίσιο της αφόρμησης και του εναύσματος για τη διδασκαλία εννοιών, της ουσιαστικότερης κατανόησης και εμπέδωσης βασικών στόχων των γνωστικών αντικειμένων αλλά και της προσέγγισης με διαθεματικό, διακαλλιτεχνικό τρόπο με άλλα γνωστικά αντικείμενα, χωρίς ουσιώδεις προεκτάσεις σύνδεσης με τη Δημιουργική Γραφή.

Ειδικότερα, στο μάθημα της Ιστορίας της Ε΄ Δημοτικού (Α.Π.Σ., 2022) γίνεται αναφορά στη χρησιμοποίηση οπτικών ερεθισμάτων, όπως εικόνες, φωτογραφίες, πίνακες ζωγραφικής, ψηφιδωτά, μικρογραφίες, αγιογραφίες και σε επισκέψεις σε πινακοθήκες, αίθουσες τέχνης, σε εικονικές περιηγήσεις που συμβάλλουν στην μάθηση ιστορικών εννοιών και γεγονότων, στην ανάπτυξη της ιστορικής συνείδησης και του ιστορικού γραμματισμού με βιωματικό, ελκυστικό και διεπιστημονικό - διαθεματικό τρόπο. Οι διαθεματικές προεκτάσεις που προτείνονται έχουν να κάνουν με την ολιστική προσέγγιση της γνώσης και την ενεργό δράση των μαθητών στην κατάκτησή τους, χωρίς να χαθεί ο ρόλος και η ταυτότητα του μαθήματος. Ωστόσο, δεν προβλέπεται κάποια ουσιαστική σύνδεση του συγκεκριμένου οπτικού υλικού με τη Δημιουργική Γραφή και δραστηριότητες που δύναται να ωφελήσουν στην επίτευξη των ανωτέρω στόχων και στην ανάπτυξη της φαντασίας, της δημιουργικότητας και της παραγωγής γραπτού λόγου με αφορμή ιστορικές έννοιες και γεγονότα. Αυτό που παρατηρείται στον Οδηγό για τον Εκπαιδευτικό ενδεικτικά σε μερικά διδακτικά σενάρια είναι η αξιοποίηση εικόνων, χαρτών κυρίως για την κατανόηση των βασικών ιστορικών εννοιών και στόχων του εκάστοτε κεφαλαίου και δευτερευόντως για την παραγωγή κειμένου σύμφωνα με τις αρχές της Δημιουργικής Γραφής, όπως οι μαθητές να βρουν έναν ταιριαστό τίτλο στην εικόνα ή να αναφερθούν ως έμποροι υφασμάτων στους πιθανούς κινδύνους που θα αντιμετωπίσουν στο ταξίδι τους.

Κάτι ανάλογο φαίνεται να συμβαίνει και στο μάθημα της Φυσικής της Ε΄ Δημοτικού. Η παρατήρηση εικόνων προτείνεται ως έναυσμα, ερέθισμα για την διευκόλυνση της κατανόησης και επίτευξης των βασικών στόχων του κεφαλαίου, χωρίς αναφορά για συσχέτιση με δραστηριότητες Δημιουργικής Γραφής (Α.Π.Σ., 2022).

Σχετικά με το μάθημα των Μαθηματικών της Ε' Δημοτικού, προτείνεται οι μαθητές να δημιουργήσουν τους δικούς τους πίνακες ζωγραφικής με γεωμετρικά σχήματα για την εμπέδωση στοιχείων της Γεωμετρίας ή εικονογράμματα και ραβδογράμματα για την κατανόηση ενός πίνακα δεδομένων και της αξίας του. Οι οπτικοποιήσεις, τα μοντέλα αναπαράστασης και τα μαθηματικά έργα κινούνται στο ίδιο πλαίσιο με διάθεση εξερεύνησης και ανακάλυψης της γνώσης από τους μαθητές με δημιουργικό τρόπο. Έτσι, ούτε σε αυτό το γνωστικό αντικείμενο συσχετίζονται οι εικόνες και οι πίνακες ζωγραφικής με δραστηριότητες και επεκτάσεις Δημιουργικής Γραφής (Α.Π.Σ., 2022).

Στο μάθημα των Θρησκευτικών της Ε' Δημοτικού, συναντάται σε μεγάλο βαθμό η χρήση εικόνων για την κατανόηση των βασικών στόχων του εκάστοτε κεφαλαίου με διαθεματικές προεκτάσεις, δραστηριότητες ομαδοσυνεργατικής μάθησης, δραστηριότητες διαλόγου και παιχνιδιού/δράσης, όπως η τεχνική του έντεχνου συλλογισμού, η δημιουργία ιστορίας με αρχή, μέση, τέλος με αφόρμηση την εικόνα, η μετατροπή κειμένου σε εικόνα (ζωγραφική), η ακρόαση τραγουδιών, η δημιουργία αφίσας. Η πλούσια και ποικίλη θεματολογία του μαθήματος των Θρησκευτικών συμβάλλει στη διαθεματική προσέγγιση εννοιών, όπως η αγάπη, η οικογένεια, η προστασία του περιβάλλοντος κτλ. και σύνδεση με άλλες μορφές τέχνης και λόγου, όπως Εικαστικά, Μουσική, παραγωγή γραπτού λόγου. Επομένως, δεν γίνεται ξεκάθαρη αναφορά σε δραστηριότητες Δημιουργικής Γραφής, παρόλο που πλήθος αυτών που συνίσταται αποτελούν πρακτικές της Δημιουργικής Γραφής (Α.Π.Σ., 2022).

Όσον αφορά στο μάθημα της Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής του Πολίτη της Ε' Δημοτικού, η γενική σκοποθεσία προβλέπει την ενίσχυση της δημοκρατικής ταυτότητας και συνείδησης των μαθητών, την ενδυνάμωση της κριτικής σκέψης, την καλλιέργεια της δημιουργικής φαντασίας, τη διαμόρφωση των χαρακτηριστικών του ενεργού πολίτη, την ανάπτυξη του ευαισθητοποιημένου και δημοκρατικού ατόμου που σέβεται τη διαφορετικότητα. Η θεματολογία που πραγματεύεται δύναται να υλοποιηθεί πέρα των άλλων προτάσεων και μέσα από δραστηριότητες Δημιουργικής Γραφής. Ωστόσο, κάτι τέτοιο δεν παρατηρείται στη στοχοθεσία για την επίτευξη των στόχων του μαθήματος (Α.Π.Σ., 2022).

Στο μάθημα της Γεωγραφίας της Ε' Δημοτικού, παρόλο που υπάρχει πληθώρα εποπτικών στοιχείων για την κατάκτηση των στόχων του μαθήματος και διάθεση για ομαδοσυνεργατικότητα και διαθεματικότητα με μαθήματα, όπως ΤΠΕ, δεν

προβλέπεται η αξιοποίησή τους για δραστηριότητες Δημιουργικής Γραφής (Α.Π.Σ., 2022).

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΘΕΜΑΤΙΚΩΝ ΕΝΟΤΗΤΩΝ ΓΙΑ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗΣ ΓΡΑΦΗΣ

Η επιλογή των συγκεκριμένων θεματικών ενοτήτων έγινε, καθώς αυτές απαντώνται συχνά στα γνωστικά αντικείμενα της Ε' δημοτικού και καθίσταται δυνατή/ εφικτή η διαθεματική και διακαλλιτεχνική προσέγγισή τους. Οι θεματικές αυτές ενότητες περιλαμβάνουν έννοιες, όπως φιλία, οικογένεια, περιβάλλον, ανθρώπινα δικαιώματα και επιλέχθηκαν επειδή εντοπίζονται στις προσλαμβάνουσες των μαθητών αυτής της ηλικίας, τους απασχολούν και κεντρίζουν το ενδιαφέρον τους. Επομένως, αναμένεται τα αποτελέσματα των δημιουργικών δραστηριοτήτων να παρουσιάσουν ποικιλία και πλουραλισμό απόψεων.

Οι έννοιες αυτές είναι οι εξής:

- Ενέργεια (Φυσική, Γλώσσα, Γεωγραφία)
- Θερμότητα - Θερμοκρασία (Φυσική, Εικαστικά, Γεωγραφία, Μαθηματικά)
- Ήχος - Μουσική (Φυσική, Γλώσσα, Ιστορία: ακριτικά τραγούδια - δημοτικά)
- Πεπτικό Σύστημα - Διατροφή (Φυσική, Γλώσσα, Ιστορία)
- Οικοσύστημα (έμβια, άβια όντα, περιβάλλον - Φυσική, Γλώσσα, Γεωγραφία)
- Φιλία - Συγγενικές σχέσεις - Οικογένεια - Αγάπη - Παιχνίδια (Γλώσσα, Θρησκευτικά, Ιστορία, Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή)
- Μετανάστευση - Μετακίνηση πληθυσμών - Ταξίδια (Γλώσσα, Ιστορία, Γεωγραφία)
- Ανθρώπινα Δικαιώματα - Δικαιώματα του Παιδιού - Πολέμος - Ειρήνη (Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή, Θρησκευτικά, Γλώσσα, Ιστορία)
- Διαφορετικότητα (Θρησκευτικά, Γλώσσα, Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή, Ιστορία)
- Κλάσματα (Μαθηματικά, Εικαστικά)
- Γεωμετρικά σχήματα (Μαθηματικά, Εικαστικά)
- Συμμετρία (Μαθηματικά, Εικαστικά)

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

ΣΚΟΠΟΣ

Δημιουργία ενός εγχειριδίου με βασικές θεματικές ενότητες και έννοιες από τα γνωστικά αντικείμενα της Ε' Δημοτικού (Γλώσσα, Μαθηματικά, Φυσική κτλ.) που «απαντώνται» σε πίνακες ζωγραφικής με σκοπό την εμπλοκή και την ενασχόληση των μαθητών σε δραστηριότητες Δημιουργικής Γραφής. Όπως προαναφέρθηκε, οι έννοιες αυτές συναντώνται συχνά στα γνωστικά αντικείμενα της Ε' Δημοτικού και η διαθεματική αλλά και διακαλλιτεχνική προσέγγισή τους, κυρίως μέσω των πινάκων ζωγραφικής, αποσκοπεί στην ουσιαστικότερη εμπέδωσή τους από τους μαθητές. Η αναγνώριση και συνειδητοποίηση της διασύνδεσης των εννοιών με άλλα γνωστικά αντικείμενα από τους μαθητές συμβάλλει στην εξέλιξη της σκέψης τους, καθώς και στην ολόπλευρη διαμόρφωση της προσωπικότητάς τους. Οι μαθητές θα κατανοήσουν ότι οι διάφορες θεματικές ενότητες και έννοιες των γνωστικών αντικειμένων δύναται να λειτουργήσουν όχι μόνο ως αυτόνομα γνωστικά αντικείμενα αλλά και ως αλληλοσυμπληρώμενα διεπιστημονικά πεδία. Αυτή η διαπίστωση θα συντελέσει στην προώθηση της ανάπτυξης της σκέψης και της κριτικής αντίληψης των μαθητών. Οι πίνακες ζωγραφικής θα λειτουργήσουν ως ερέθισμα για τις δραστηριότητες παραγωγής γραπτού λόγου. Οι έννοιες των γνωστικών αντικειμένων έχουν ήδη διδαχθεί. Αυτές οι προαπαιτούμενες γνώσεις αναμένεται να αξιοποιηθούν από τους μαθητές κατά την παραγωγή γραπτού λόγου και τη σύνθεση κειμένου με δημιουργικό τρόπο. Σε αυτό το πλαίσιο, θα επιτευχθούν όχι μόνο στόχοι που σχετίζονται με τις δραστηριότητες Δημιουργικής Γραφής, αλλά και στόχοι που αφορούν στην ανάκληση και οργάνωση των ήδη αποκτηθέντων γνώσεων.

ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΕΠΙΛΟΓΗΣ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΤΑΞΗΣ

Για την παρούσα διπλωματική εργασία του μεταπτυχιακού προγράμματος «Δημιουργική Γραφή στην Εκπαίδευση» επιλέχθηκε η Ε' τάξη του δημοτικού, διότι υπάρχει πληθώρα γνωστικών αντικειμένων που δύναται να συσχετιστούν μεταξύ τους με διαθεματικό τρόπο αλλά και με πίνακες ζωγραφικής επώνυμων ζωγράφων, οι οποίοι θα αποτελέσουν ερέθισμα για δραστηριότητες Δημιουργικής Γραφής. Αξίζει να επισημανθεί ότι στην Ε' Δημοτικού πραγματοποιείται η εισαγωγή νέων γνωστικών αντικειμένων, όπως το μάθημα της Φυσικής, το μάθημα της Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής, με έννοιες που αποτελούν πρόσφορο έδαφος για περαιτέρω συζήτηση και διερεύνηση και προεκτάσεις για δημιουργικές δραστηριότητες παραγωγής γραπτού λόγου. Ακόμα, οι μαθητές, επειδή στη συγκεκριμένη τάξη διδάσκονται τη δομή της παραγράφου (Θεματική πρόταση, Λεπτομέρειες, Κατακλείδα πρόταση), το προσυγγραφικό, συγγραφικό και μετασυγγραφικό στάδιο για τη σύνθεση κειμένου και έρχονται σε επαφή με ποικιλία κειμενικών ειδών, όπως περιγραφή, αφήγηση, χρήση οδηγιών, επιχειρηματολογία, συνέντευξη, γράμμα, βιογραφικό σημείωμα κτλ., είναι σε θέση να εμπλακούν σε δραστηριότητες Δημιουργικής Γραφής και να παράξουν γραπτό λόγο και τα δικά τους κείμενα, κάτι το οποίο προβλέπεται και από τα ισχύοντα αλλά και νέα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών (Α.Π.Σ., 2002· Α.Π.Σ., 2022· Δ.Ε.Π.Π.Σ., 2002).

ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΕΠΙΛΟΓΗΣ ΠΙΝΑΚΩΝ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗΣ

Οι συγκεκριμένοι πίνακες ζωγραφικής επιλέχθηκαν, διότι μπορούν να συσχετιστούν με τις ανωτέρω θεματικές ενότητες και έννοιες των γνωστικών αντικειμένων και οι μαθητές θα είναι σε θέση να ανακαλέσουν στη μνήμη τους τις έννοιες που έχουν ήδη διδαχθεί και κατανοηθεί. Έτσι, η αξιοποίησή τους με δημιουργικό, ευφάνταστο τρόπο σε συνδυασμό με προσωπικές σκέψεις θα συμβάλει στη σύνθεση πρωτότυπων και ξεχωριστών κειμένων.

Οι πίνακες ζωγραφικής είναι οι εξής:

- **Η εμμονή της μνήμης - Salvador Dali**

Ο συγκεκριμένος πίνακας επιλέχθηκε επειδή τα ρολόγια φαίνεται να λιώνουν. Ίσως λόγω υψηλών θερμοκρασιών. Φαίνεται να υπάρχει ένα τοπίο αποσύνθεσης. Τα χρώματα του πίνακα δημιουργούν την αίσθηση μιας αποπνικτικής ατμόσφαιρας λόγω ζέστης. Έτσι, ο πίνακας θα μπορεί να συσχετιστεί κυρίως με την έννοια της θερμότητας και της θερμοκρασίας.

- **Διάβασμα - Berthe Morisot**

Ο συγκεκριμένος πίνακας επιλέχθηκε επειδή τα χρώματα και αυτό που απεικονίζει αποπνέουν μια ηρεμία και γαλήνη. Το διάβασμα είναι μια διαδικασία πνευματική που απαιτεί ηρεμία και διευρύνει τους πνευματικούς ορίζοντες των αναγνωστών. Η ειρήνη, ο πόλεμος και τα ανθρώπινα δικαιώματα είναι έννοιες που αφορούν πολλά βιβλία, λογοτεχνικά και μη. Η ενασχόληση με δραστηριότητες που αφορούν στη ψυχαγωγία και στην καλλιέργεια της προσωπικότητας των ανθρώπων πραγματοποιείται σε καιρούς ειρήνης μιας και όλες οι υπόλοιπες ανάγκες τους (π.χ. βιολογικές) έχουν ικανοποιηθεί.

- **Το μεγάλο κύμα - Κατσουσίκα Χοκουσάι**

Ο συγκεκριμένος πίνακας επιλέχθηκε επειδή τα μεγάλα κύματα και τα καράβια που ταξιδεύουν μέσα στη μανιασμένη θάλασσα παραπέμπουν στην έννοια της μετανάστευσης. Το γεγονός ότι δεν φαίνονται τα πρόσωπα των ανθρώπων που βρίσκονται μέσα στα καράβια ίσως οδηγήσει τους μαθητές/τριες στη σκέψη ότι ο

καθένας από εμάς μπορεί να βρεθεί στη θέση του μετανάστη. Οι μαθητές/τριες έχουν στις προσλαμβάνουσές τους τέτοιου είδους εικόνες (μετακίνηση πληθυσμών) λόγω των μέσων μαζικής ενημέρωσης. Επομένως, αυτός ο πίνακας μπορεί να συσχετιστεί με τις έννοιες της μετανάστευσης και της προσφυγιάς και να αποτελέσει αφορμή για διάκριση των εννοιών αυτών.

- Vertumnus - Giuseppe Arcimboldo

Ο συγκεκριμένος πίνακας επιλέχθηκε επειδή η ανθρώπινη φιγούρα που απεικονίζεται αποτελείται από διάφορα φρούτα και λαχανικά κι αυτό αποτελεί αφορμή για να γίνει λόγος για τη διατροφή και τις καλές και κακές διατροφικές συνήθειες των ανθρώπων.

- Ο γιος του ανθρώπου - Rene Magritte

Ο συγκεκριμένος πίνακας επιλέχθηκε επειδή απεικονίζεται μια ανθρώπινη φιγούρα με ένα στοιχείο (μήλο) στο πρόσωπό της, γεγονός που κινεί τη περιέργεια των μαθητών, δηλαδή προσπαθούν να εξηγήσουν τον λόγο ύπαρξης αυτού του στοιχείου στο πρόσωπο της ανθρώπινης φιγούρας. Είναι κάτι που κάνει την ανθρώπινη φιγούρα να φαίνεται διαφορετική από άλλες. Πολλές φορές οι μαθητές/τριες έρχονται σε επαφή στην καθημερινότητά τους με χαρακτηριστικά που κάνουν τους ανθρώπους να φαίνονται διαφορετικοί από τους ίδιους. Έτσι, ο πίνακας αυτός αποτελεί ευκαιρία για τους μαθητές ώστε να αντιληφθούν, να κατανοήσουν και να αποδεχτούν τη διαφορετικότητα γύρω τους.

- Έναστρη νύχτα - Vincent Van Gogh

Ο συγκεκριμένος πίνακας επιλέχθηκε επειδή η ύπαρξη χρωμάτων (κίτρινο, μπλε) και στοιχείων (αστέρια, φεγγάρι) παραπέμπουν στην έννοια του φωτός, στα φαινόμενα της ανάκλασης και απορρόφησης και στην ανάλυση του φωτός.

- Οι τρεις μουσικοί - Pablo Picasso
- Ο Ισπανός τραγουδιστής - Edouard Manet
- Ο παίκτης του πίφερου - Edouard Manet
- Ο γέρος μουσικός - Edouard Manet
- Η λαίδη Χάμιλτον ως βακχίδα - Elisabeth Louise Vigée le Brun

Οι συγκεκριμένοι πίνακες επιλέχθηκαν επειδή εκφράζουν την έννοια της μουσικής με τα στοιχεία που απεικονίζουν. Ακόμα, επειδή απεικονίζονται ανθρώπινες φιγούρες που είναι μουσικοί και ασχολούνται με μουσικά όργανα, είναι εφικτή η συσχέτιση των χαρακτήρων των πινάκων ζωγραφικής μεταξύ τους.

- Το κόκκινο μπαλόκι - Paul Klee

Ο συγκεκριμένος πίνακας επιλέχθηκε επειδή απεικονίζονται διάφορα γεωμετρικά σχήματα (κύκλος, τετράγωνο, ορθογώνιο) τα οποία μπορούν να συσχετιστούν με τις έννοιες της περιμέτρου και του εμβαδού μιας πόλης.

- Γιαγιά χορεύει με τα εγγόνια της - Νικόλαος Γύζης
- Δέντρο της ζωής - Gustav Klimt

Οι συγκεκριμένοι πίνακες επιλέχθηκαν επειδή οι ανθρώπινες φιγούρες που απεικονίζονται στον πρώτο πίνακα ζωγραφικής, καθώς και το γενεαλογικό δέντρο ή δέντρο της ζωής στον δεύτερο πίνακα δημιουργούν το κλίμα της οικογενειακής κατάστασης, της αγάπης, της φιλίας, της θαλπωρής.

- Composition with Large Red Plane, Yellow, Black, Gray and Blue - Piet Mondrian

Ο συγκεκριμένος πίνακας επιλέχθηκε επειδή ο συγκεκριμένος ζωγράφος δημιουργούσε πίνακες με γεωμετρικά σχήματα, οπότε η παραπομπή στην ενότητα των κλασμάτων λόγω του χωρισμού μιας ολότητας σε μέρη, είναι εμφανής.

- Άποψη του Τολέδου - Δομήνικος Θεοτοκόπουλος

Ο συγκεκριμένος πίνακας επιλέχθηκε επειδή παρουσιάζεται μια πόλη μέσα σε ένα πράσινο τοπίο και ένα μουντό, σκοτεινό ουρανό (φόντο) και είναι εφικτή η συσχέτισή του με την έννοια της προστασίας του περιβάλλοντος – οικοσυστήματος και της διατήρησης της ισορροπίας του.

- Πτητική μηχανή - Leonardo da Vinci

Ο συγκεκριμένος πίνακας επιλέχθηκε επειδή απεικονίζει μια πτητική μηχανή κι αυτό μπορεί να συνδεθεί με την έννοια της ενέργειας, τις διάφορες μορφές της, τις ανανεώσιμες και μη πηγές ενέργειας και τους τρόπους με τους οποίους οι άνθρωποι την διαχειρίζονται και την αξιοποιούν.

- Η γάτα και το πουλί - Paul Klee

Ο συγκεκριμένος πίνακας επιλέχθηκε επειδή το πρόσωπο της γάτας και τα στοιχεία που το αποτελούν έχουν σχεδιαστεί με τέτοιο τρόπο που παραπέμπουν στην έννοια της συμμετρίας.

ΒΗΜΑΤΑ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗΣ ΤΩΝ ΠΙΝΑΚΩΝ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗΣ

Σύμφωνα με την Charman (1993), η προσέγγιση των πινάκων ζωγραφικής θα γίνει βάσει τεσσάρων διαδοχικών επιπέδων: α) παρατήρηση, κατανόηση, περιγραφή, β) σχολιασμός εκφραστικών μέσων, γ) ανάπτυξη κριτικής στάσης και δ) ανάπτυξη αποκλίνουσας στάσης. Συγκεκριμένα, στο πρώτο επίπεδο οι μαθητές θα έρθουν σε επαφή με ερωτήσεις, όπως τι αντιλαμβάνομαι, τι βλέπω, τι παρατηρώ, τι αναρωτιέμαι, ερωτήσεις που σχετίζονται κυρίως με την παρατήρηση και την περιγραφή. Στο δεύτερο επίπεδο, οι μαθητές θα κληθούν να ασχοληθούν με τα εκφραστικά μέσα που υπάρχουν στον πίνακα ζωγραφικής (χρώματα, υλικά, σχήματα, μοτίβα κτλ.) και να προβούν στον σχολιασμό τους. Στο τρίτο επίπεδο, οι ερωτήσεις με τις οποίες θα έρθουν σε επαφή οι μαθητές θα είναι σχετικές με την κρίση, τη σύγκριση, την ερμηνεία. Στο τελευταίο επίπεδο, οι μαθητές θα ασχοληθούν με το πιο δημιουργικό κομμάτι της προσέγγισης του πίνακα ζωγραφικής, καθώς θα κληθούν να φανταστούν, να σκεφτούν, να νιώσουν και να συνθέσουν το δικό τους κείμενο. Πραγματοποιείται ένα διαδοχικό πέρασμα από την παρατήρηση, στην ερμηνεία και από εκεί στην φαντασία και τη δημιουργία (Γρόσδος, 2003).

Επίσης, για την πληρέστερη προσέγγιση των πινάκων ζωγραφικής θα χρησιμοποιηθούν ποικιλία τεχνικών και στρατηγικών που θα βοηθήσουν τους μαθητές να δημιουργήσουν τον δικό τους πρωτότυπο γραπτό λόγο. Τέτοιου είδους τεχνικές είναι η τεχνική των εικόνων, η μαιευτική τεχνική ή μέθοδος, η τεχνική της τροποποίησης και ανατροπής μοτίβων (Τι θα συνέβαινε αν...), η τεχνική της αφετηρίας των λέξεων ή λέξεις γονιμοποιητές ή παιχνίδια λέξεων, η τεχνική «κείμενα αφετηρίας», η τεχνική των γραφικών αναπαραστάσεων, των πινάκων και της κειμενικής υποδομής, η τεχνική της ιδεοθύελλας, η τεχνική των μορφολογικών περιορισμών, η τεχνική της ελεύθερης ή αυθόρμητης γραφής, η τεχνική της ομαδικής δημιουργικής σύνθεσης, η τεχνική της προσομοίωσης. Ειδικότερα, η μαιευτική μέθοδος αφορά στις διαδοχικές ερωτήσεις - ερεθίσματα που θα δεχτούν οι μαθητές με σκοπό την παραγωγή ιδεών. Η τεχνική των εικόνων και της τροποποίησης και ανατροπής των μοτίβων οδηγεί σε δημιουργικές ιδέες που αφορούν στην πλοκή, στους χαρακτήρες, στο ύφος, στο σκηνικό, στην αφηγηματική σκοπιά. Σχετικά με την τεχνική της αφετηρίας των λέξεων, οι λέξεις χρησιμοποιούνται ως ερεθίσματα για τη γέννηση νέων σχετικών με το θέμα λέξεων και τη δημιουργία κειμένων. Η τεχνική της ιδεοθύελλας, η τεχνική της ελεύθερης ή αυθόρμητης γραφής και η τεχνική των γραφικών αναπαραστάσεων, των πινάκων και

της κειμενικής υπερδομής συνδέονται με την προηγούμενη τεχνική, καθώς ενεργοποιούν τη σκέψη των μαθητών και προκύπτουν αποτελέσματα, όπως η δημιουργία εννοιολογικών χαρτών, σχεδιαγραμμάτων, συσχετίσεις εννοιών, παραγωγή αυθόρμητων ιδεών σε προφορικό και γραπτό λόγο, παραγωγή συνειρμών. Αναφορικά με την τεχνική «κείμενα αφετηρίας», η παροχή φράσεων στους μαθητές συμβάλλει στην ανάπτυξη ιστοριών με ενδιαφέρουσα πλοκή. Να αναφερθεί, ακόμη, ότι η τεχνική των μορφολογικών περιορισμών λειτουργεί με διασκεδαστικό και δημιουργικό τρόπο στη δόμηση ιστοριών και όχι ως τροχοπέδη. Σχετικά με την τεχνική της ομαδικής δημιουργικής σύνθεσης και την τεχνική της προσομοίωσης, οι μαθητές συνεργάζονται και λειτουργούν προσομοιωτικά, βιώνοντας τα γεγονότα και τις καταστάσεις νοητά. Η συναισθηματική και επικοινωνιακή δύναμη των γεγονότων κινητοποιεί τους μαθητές να αποκτήσουν μια ιδιαίτερη, προσωπική σχέση με αυτά, να ταυτιστούν, να εκφράσουν τις σκέψεις και τα συναισθήματά τους ανάλογα με τις δραστηριότητες που τους προτείνονται (Γρόσδος, 2017, σσ. 64-73).

ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ – ΒΗΜΑΤΑ

1η διδακτική ώρα

Ο/Η εκπαιδευτικός προβάλλει τον πίνακα ζωγραφικής στον πίνακα της τάξης μέσω του προτζέκτορα. Πραγματοποιείται η πρώτη επαφή των μαθητών με τον πίνακα ζωγραφικής και εκφράζονται οι πρώτες αυθόρμητες αντιδράσεις και εντυπώσεις γι' αυτόν. Ειδικότερα, επιχειρείται η διερεύνηση του πίνακα ζωγραφικής με βάση ερωτήσεις - ερεθίσματα που αντιστοιχούν στα τρία από τα τέσσερα επίπεδα που συνοπτικά παρουσιάστηκαν σε προηγούμενο κεφάλαιο. Αυτά είναι: α) η παρατήρηση, κατανόηση, περιγραφή, β) τα εκφραστικά μέσα του πίνακα ζωγραφικής και ο σχολιασμός αυτών, γ) η ανάπτυξη κριτικής στάσης. Το στάδιο που αφορά στην ανάπτυξη αποκλίνουσας στάσης θα πραγματοποιηθεί στην επόμενη διδακτική ώρα. Οι ερωτήσεις για κάθε πίνακα ζωγραφικής θα διαφέρουν. Οι μαθητές διατυπώνουν τις σκέψεις και τις ιδέες τους για τον πίνακα ζωγραφικής απαντώντας στις ερωτήσεις και ο/η εκπαιδευτικός τις σημειώνει στον πίνακα δημιουργώντας έναν εννοιολογικό χάρτη. Παράλληλα, οι μαθητές σημειώνουν τον εννοιολογικό χάρτη σε χαρτί Α4 ή και σε κάποια εφαρμογή στο iPad τους (π.χ. Mindomo).

2η και 3η διδακτική ώρα

Στη 2η και 3η διδακτική ώρα, ο πίνακας ζωγραφικής προβάλλεται στον πίνακα της τάξης μέσω του προτζέκτορα και επιχειρείται η προσέγγισή του με ερωτήσεις που σχετίζονται με το τέταρτο επίπεδο, δηλαδή με την καλλιέργεια της αποκλίνουσας στάσης. Η πρώτη ερώτηση θα είναι κοινό σημείο για όλους τους πίνακες ζωγραφικής και θα αφορά στις έννοιες που απαντώνται σ' αυτόν και πώς αυτές μπορούν να συνδεθούν μ' αυτόν. Οι μαθητές σε ομάδες των 4 - 5 ατόμων θα έχουν στη διάθεσή τους περίπου 10 λεπτά για να σκεφτούν λέξεις - κλειδιά που συνδέονται με τις έννοιες που απαντώνται στον πίνακα ζωγραφικής. Στη συνέχεια, οι ιδέες των μαθητών θα ανακοινώνονται στην ολομέλεια και ο/η εκπαιδευτικός θα τις σημειώνει στον πίνακα της τάξης, δημιουργώντας έναν νέο εννοιολογικό χάρτη, τον οποίο θα καταγράφουν ταυτόχρονα οι μαθητές σε ένα χαρτί Α4 ή σε κάποια εφαρμογή στο iPad (Mindomo). Οι άλλες ερωτήσεις που θα σχετίζονται με το επίπεδο της αποκλίνουσας στάσης θα διαφέρουν για κάθε πίνακα ζωγραφικής και θα αφορούν στις δραστηριότητες Δημιουργικής Γραφής.

4η διδακτική ώρα

Οι μαθητές ατομικά ή σε ομάδες 4 - 5 ατόμων ασχολούνται με τις δραστηριότητες Δημιουργικής Γραφής και συνθέτουν το δικό τους πρωτότυπο κείμενο χρησιμοποιώντας σκέψεις και ιδέες και από τους δύο εννοιολογικούς χάρτες που δημιούργησαν τις προηγούμενες διδακτικές ώρες. Έτσι, εμπλέκουν ιδέες από την πρώτη τους επαφή με τον πίνακα ζωγραφικής καθώς και λέξεις - κλειδιά που σχετίζονται με τις έννοιες που αφορούν γνωστικά στον πίνακα ζωγραφικής.

5η διδακτική ώρα

Τέλος, οι μαθητές παρουσιάζουν και συζητούν για τα αποτελέσματά τους στην ολομέλεια.

ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

1. Η εμμονή της μνήμης - Salvador Dali

Γνωστικοί Στόχοι και Στόχοι Δημιουργικής Γραφής σύμφωνα με το Α.Π.Σ. (2022)

Γνωστικοί Στόχοι

Οι μαθητές καλούνται:

- να θυμηθούν την έννοια της θερμότητας και της θερμοκρασίας, το φαινόμενο της τήξης, το θερμό και ψυχρό σώμα, τα θερμόμετρα (Φυσικά, Α.Π.Σ., 2022, σσ. 26-36),
- να θυμηθούν τους βαθμούς Κελσίου και τον τρόπο γραφής (Μαθηματικά, Α.Π.Σ., 2022, σ. 66· Φυσικά, Α.Π.Σ., 2022, σσ. 26-36),
- να θυμηθούν τα θερμά και ψυχρά χρώματα (Εικαστικά, Α.Π.Σ., 2022, σ. 112, 121-122),
- να κατανοήσουν την έννοια των θερμών και ψυχρών συναισθημάτων (Εικαστικά, Α.Π.Σ., 2022, σ. 112),

- να θυμηθούν τους θερμούς και ψυχρούς τόπους (Γεωγραφία, Α.Π.Σ., 2022, σσ. 12-13, 15),
- να επιχειρηματολογήσουν χρησιμοποιώντας και συνδετικές λέξεις (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σσ.91, 94),
- να οργανώσουν και να αξιοποιήσουν με δημιουργικό τρόπο το υλικό των εννοιολογικών χαρτών τους (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σ. 91).

Στόχοι Δημιουργικής Γραφής:

Οι μαθητές καλούνται:

- να καλλιεργήσουν την αποκλίνουσα σκέψη, τη φαντασία και τη δημιουργικότητα (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σ. 90),
- να συνθέσουν το δικό τους πρωτότυπο κείμενο (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σ. 90),
- να γνωρίσουν την τεχνική της αφήγησης ως αφηγηματικό τρόπο και να παράξουν αφηγηματικές ιστορίες (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σσ. 93, 94),
- να χρησιμοποιήσουν ποικίλα σημασιολογικά στοιχεία (αξιολογικά επίθετα, συναισθηματικά φορτισμένο λεξιλόγιο, δείκτες τροπικότητας) για την έκφραση συναισθημάτων, σκέψεων και αξιολογήσεων κατά την παραγωγή περιγραφικών κειμένων (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σ. 93),
- να κατασκευάσουν τις δικές τους εκδοχές/όψεις της πραγματικότητας (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σ. 106),
- να γνωρίσουν τη δράση και πλοκή (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σσ. 94, 106),
- να γνωρίσουν τον χρόνο ως στοιχείο της δράσης και της πλοκής (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σσ. 94, 106),
- να κατανοήσουν τη χρονική αλληλουχία της ιστορίας και τη γραμμική πορεία των γεγονότων (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σ. 94),
- να γνωρίσουν την πρωτοπρόσωπη αφήγηση, τον ομοδιηγητικό, αυτοδιηγητικό αφηγητή και την εσωτερική εστίαση (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σ. 106).

1η διδακτική ώρα

Προβολή πίνακα ζωγραφικής - Πρώτες αυθόρμητες σκέψεις και εντυπώσεις των μαθητών - Δημιουργία εννοιολογικού χάρτη

Ενδεικτικές ερωτήσεις προσέγγισης του πίνακα ζωγραφικής από τον/την εκπαιδευτικό

- Σκέψου λέξεις και φράσεις που σου έρχονται στο μυαλό, μόλις αντικρίζεις τον πίνακα ζωγραφικής.
- Προσπάθησε να περιγράψεις σύντομα τι δείχνει αυτός ο πίνακας ζωγραφικής.
- Διάβασε τον τίτλο. Σκέψου και γράψε έναν δικό σου τίτλο.
- Απεικονίζεται στεριά ή θάλασσα;
- Ποια αντικείμενα ή στοιχεία της Φύσης παρατηρείς ότι υπάρχουν;
- Ποια χρώματα κυριαρχούν στον πίνακα; Θερμά ή ψυχρά; Γιατί πιστεύεις τα επέλεξε ο ζωγράφος;
- Ποιες γραμμές κυριαρχούν; Ευθείες, τεθλασμένες ή καμπύλες; Τι θέλει να πετύχει ο ζωγράφος;
- Σε ποια χρονική στιγμή (πρωί, μεσημέρι, βράδυ) θα τοποθετούσες τον πίνακα; Γιατί;
- Αυτό που παρατηρείς στον πίνακα ζωγραφικής μοιάζει με την πραγματικότητα, κάποια πραγματική εικόνα ή τη φαντασία; Ποια στοιχεία του πίνακα θα τοποθετούσες στην πραγματικότητα και ποια στη φαντασία;

2η και 3η διδακτική ώρα

Δημιουργικές δραστηριότητες - Δημιουργία εννοιολογικού χάρτη

Στον πίνακα, παρατηρείτε ότι τα ρολόγια έχουν αρχίσει να λιώνουν. Με ποια έννοια που έχετε συναντήσει στο μάθημα της Φυσικής σχετίζεται αυτό το λιώσιμο; Ποιες λέξεις σας έρχονται στο μυαλό; Σημειώστε λέξεις και από άλλα μαθήματα με τα οποία συνδέεται η έννοια αυτή, όπως η Γλώσσα, τα Μαθηματικά, τα Εικαστικά.

1η Δημιουργική Δραστηριότητα Παραγωγής Γραπτού Λόγου: Ανοίγεις τα μάτια σου και βρίσκεσαι μόνος/η μέσα στο τοπίο του πίνακα. Η ζέστη είναι αφόρητη. Όλα φαίνονται παράξενα. Κάτι πολύ περίεργο συμβαίνει τις τελευταίες ώρες στο σημείο που βρίσκεσαι. Τι φαντάζεσαι ότι είναι αυτό; Πώς νιώθεις που βρίσκεσαι εκεί; Αφηγήσου τι έχει συμβεί σε 10 - 15 γραμμές. Χρησιμοποίησε στοιχεία από τους δύο εννοιολογικούς χάρτες των προηγούμενων διδακτικών ωρών.

2η Δημιουργική Δραστηριότητα Παραγωγής Γραπτού Λόγου: Κλείσε τα μάτια σου. Ταξίδεψε πίσω στο παρελθόν. Τι είναι αυτό που κρατάς στη μνήμη σου; Γράψε μια σελίδα από το προσωπικό σου ημερολόγιο.

3η Δημιουργική Δραστηριότητα Παραγωγής Γραπτού Λόγου: Τα ρολόγια λόγω της υψηλής θερμοκρασίας έχουν λιώσει. Ο χρόνος έχει σταματήσει. Φτάνεις με την επιστημονική σου ομάδα στον συγκεκριμένο χώρο. Πρέπει να ενεργήσετε άμεσα για να επαναφέρετε τη θερμοκρασία στα φυσιολογικά της επίπεδα. Τι θα κάνετε; Γράψε την πορεία των ενεργειών.

2. Διάβασμα - Berthe Morisot

Γνωστικοί Στόχοι και Στόχοι Δημιουργικής Γραφής σύμφωνα με το Α.Π.Σ. (2022)

Γνωστικοί Στόχοι

Οι μαθητές καλούνται:

- να θυμηθούν την έννοια της ειρήνης, τις δραστηριότητες που μπορούν να κάνουν οι άνθρωποι σε περίοδο ειρήνης, πώς συμπεριφέρονται/λειτουργούν και τα συναισθήματα που βιώνουν (Θρησκευτικά, Α.Π.Σ., 2022, σσ. 64-65· Ιστορία, Α.Π.Σ., 2022, σσ. 44-45, 51-52),
- να θυμηθούν την έννοια του πολέμου, τις αιτίες που προκαλούν έναν πόλεμο, τις συνέπειες αυτού και τα συναισθήματα που βιώνουν οι άνθρωποι σε μια περίοδο πολέμου (Θρησκευτικά, Α.Π.Σ., 2022, σσ. 64-65· Ιστορία, Α.Π.Σ., 2022, σσ. 44-45, 51-52),
- να θυμηθούν τις βασικές κατηγορίες των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και ποια είναι αυτά (Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή, Α.Π.Σ., 2022, σσ. 17-24),
- να θυμηθούν τη Χάρτα των δικαιωμάτων του παιδιού και να αναγνωρίσουν τη

- σημαντικότητά της (Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή, Α.Π.Σ., 2022, σσ. 17-24),
- να θυμηθούν την Οικουμενική Διακήρυξη των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και τις παγκόσμιες ημέρες για τα ανθρώπινα δικαιώματα και τα δικαιώματα του παιδιού (Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή, Α.Π.Σ., 2022, σσ. 17-24),
 - να θυμηθούν τον ΟΗΕ και τον ρόλο του (Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή, Α.Π.Σ., 2022, σσ. 17-24),
 - να θυμηθούν τα δομικά μέρη της ιστορίας (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σ. 94),
 - να θυμηθούν τι είναι το βιογραφικό σημείωμα και τα στοιχεία που απαιτούνται για τη διαμόρφωση/σύνταξή του (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σσ. 105-106),
 - να θυμηθούν τα βασικά στοιχεία του εξωφύλλου μιας εφημερίδας και να το σχεδιάσουν (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σσ. 94-96),
 - να οργανώσουν και να αξιοποιήσουν με δημιουργικό τρόπο το υλικό των εννοιολογικών χαρτών τους (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σ. 91).

Οι έννοιες της ειρήνης και του πολέμου απαντώνται και στο βιβλίο της Ε' δημοτικού στις ενότητες που αφορούν στην 28^η Οκτωβρίου, στην 25^η Μαρτίου και στην ενότητα του Πολυτεχνείου.

Στόχοι Δημιουργικής Γραφής

Οι μαθητές καλούνται:

- να καλλιεργήσουν την αποκλίνουσα σκέψη, τη φαντασία και τη δημιουργικότητα (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σ. 90),
- να συνθέσουν το δικό τους πρωτότυπο κείμενο (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σ. 90),
- να γνωρίσουν την τεχνική της αφήγησης γεγονότων με κεντρικό ήρωα ένα αντικείμενο και να παράξουν αφηγηματικές ιστορίες (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σσ. 93, 94),
- να χρησιμοποιήσουν ποικίλα σημασιολογικά στοιχεία (αξιολογικά επίθετα, συναισθηματικά φορτισμένο λεξιλόγιο, δείκτες τροπικότητας) για την έκφραση συναισθημάτων, σκέψεων και αξιολογήσεων κατά την παραγωγή περιγραφικών κειμένων (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σ. 93),
- να κατασκευάσουν τις δικές τους εκδοχές/όψεις της πραγματικότητας (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σ. 106),
- να γνωρίσουν το σκηνικό ως χωροχρονικό πλαίσιο δράσης (Γλώσσα, Α.Π.Σ.,

2022, σ. 94),

- να γνωρίσουν την πρωτοπρόσωπη αφήγηση, τον ομοδιηγητικό, αυτοδιηγητικό αφηγητή και την εσωτερική εστίαση (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σ. 106),
- να διατυπώσουν υποθέσεις με χρήση ανάλογων υποθετικών συνδέσμων διακρίνοντας την υπόθεση από την απόδοση (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σ. 101),
- να σχεδιάσουν/ζωγραφίσουν το δικό τους εξώφυλλο εφημερίδας με τα βασικά στοιχεία του,
- να γνωρίσουν την τριτοπρόσωπη αφήγηση, τον παντογνώστη, εξωδιηγητικό - ετεροδιηγητικό αφηγητή (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σ. 106).

1η διδακτική ώρα

Προβολή πίνακα ζωγραφικής - Πρώτες αυθόρμητες σκέψεις και εντυπώσεις των μαθητών - Δημιουργία εννοιολογικού χάρτη

Ενδεικτικές ερωτήσεις προσέγγισης του πίνακα ζωγραφικής από τον/την εκπαιδευτικό

- Σκέψου λέξεις και φράσεις που σου έρχονται στο μυαλό, μόλις αντικρίζεις τον πίνακα ζωγραφικής.
- Προσπάθησε να περιγράψεις σύντομα τι δείχνει αυτός ο πίνακας ζωγραφικής.
- Διάβασε τον τίτλο. Σκέψου και γράψε έναν δικό σου τίτλο.
- Πού βρίσκεται το κορίτσι; Τι απεικονίζεται στο πίσω μέρος του πίνακα; Τι κρατάει στα χέρια της; Πώς φαίνεται ότι νιώθει;
- Τι φοράει; Πώς είναι εμφανισιακά; Προέρχεται από μια ευκατάστατη οικονομικά οικογένεια ή όχι; Πώς το κατάλαβες;
- Ποια χρώματα κυριαρχούν στον πίνακα; Θερμά ή ψυχρά; Φωτεινά και ζωηρά ή σκοτεινά και μουντά; Γιατί πιστεύεις ότι τα επέλεξε ο ζωγράφος;
- Ποιες γραμμές κυριαρχούν; Ευθείες, τεθλασμένες ή καμπύλες; Δημιουργούνται σχήματα από τις γραμμές;
- Σε ποια χρονική στιγμή της ημέρας (πρωί, μεσημέρι, βράδυ) θα τοποθετούσες τον πίνακα; Σε ποια ώρα ακριβώς; Ποιο στοιχείο του πίνακα σε βοήθησε να το καταλάβεις; Σε ποια ιστορική περίοδο; Γιατί;

- Τι συναισθήματα σου δημιουργεί ο συγκεκριμένος πίνακας; Γιατί;
- Θα πρόσθετες ήχο/ήχους ή μουσική στον πίνακα; Τι ακριβώς; Γιατί;

2η και 3η διδακτική ώρα

Δημιουργικές δραστηριότητες – Δημιουργία εννοιολογικού χάρτη

Στον πίνακα, παρατηρείς ένα κορίτσι να διαβάζει ένα βιβλίο. Πότε πιστεύεις ότι κάθε παιδί μπορεί να κάνει αυτή τη δραστηριότητα στον ελεύθερο χρόνο του, σε περίοδο ειρήνης ή πολέμου; Αποτελεί η γνώση και η μόρφωση ανθρώπινο δικαίωμα και πιο ειδικά δικαίωμα κάθε παιδιού; Ποια άλλα ανθρώπινα δικαιώματα γνωρίζεις; Ποιες λέξεις σου έρχονται στο μυαλό; Σημείωσε λέξεις από μαθήματα που συνδέονται με τις έννοιες της ειρήνης και του πολέμου, αλλά και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων/δικαιωμάτων του παιδιού, όπως η Γλώσσα, τα Θρησκευτικά, η Ιστορία, η Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή.

1η Δημιουργική Δραστηριότητα Παραγωγής Γραπτού Λόγου: Το κορίτσι διαβάζει το αγαπημένο της βιβλίο. Ξαφνικά, ακούγεται ένας εκκωφαντικός θόρυβος. Μια βόμβα έχει πέσει στο κέντρο της πόλης. Η χώρα της βρίσκεται σε πόλεμο με τη γειτονική χώρα. Οι περιουσίες των κατοίκων της πόλης καταστρέφονται. Ανθρώπινες ζωές χάνονται. Το κορίτσι αναγκάζεται να εγκαταλείψει μαζί με την οικογένειά της το σπίτι τους. Μαζί της παίρνει το αγαπημένο της βιβλίο. Το βιβλίο ζωντανεύει, αποκτά τη δική του φωνή και μιλά για όσα είδε, άκουσε, αισθάνθηκε στον πόλεμο. Ακόμα, το βιβλίο ονειρεύεται τι θα έκανε και πού θα πήγαινε με το κορίτσι, αν δεν γινόταν πόλεμος. Γίνε το βιβλίο και γράψε μια ιστορία απαντώντας στα παραπάνω ερωτήματα. Χρησιμοποίησε στοιχεία από τους δύο εννοιολογικούς χάρτες των προηγούμενων διδακτικών ωρών για να διαδώσεις την ιστορία σου.

2η Δημιουργική Δραστηριότητα Παραγωγής Γραπτού Λόγου: Δημιούργησε το βιογραφικό σημείωμα του κοριτσιού του πίνακα (όνομα, ηλικία, τόπος γέννησης/κατοικίας, οικογενειακή κατάσταση κτλ.).

3η Δημιουργική Δραστηριότητα Παραγωγής Γραπτού Λόγου: Βρισκόμαστε σε περίοδο ειρήνης. Τι μπορεί να διαβάζει το κορίτσι στο βιβλίο της; Βρισκόμαστε σε

περίοδο πολέμου. Αν το κορίτσι κρατούσε στα χέρια της μια εφημερίδα, τι θα διάβαζε;
Δημιούργησε το εξώφυλλο της εφημερίδας.

3. Το μεγάλο κύμα - Κατσουσίκα Χοκουσάι

Γνωστικοί Στόχοι και Στόχοι Δημιουργικής Γραφής σύμφωνα με το Α.Π.Σ. (2022)

Γνωστικοί Στόχοι

Οι μαθητές καλούνται:

- να θυμηθούν τις έννοιες της μετανάστευσης, της προσφυγιάς/του πρόσφυγα, των νομάδων (Γεωγραφία, Α.Π.Σ., 2022, σσ. 15-18· Ιστορία, Α.Π.Σ., 2022, σσ. 42-45),
- να εντοπίσουν τις αιτίες της μετανάστευσης και της προσφυγιάς και τη συμπεριφορά των νομάδων (Γεωγραφία, Α.Π.Σ., 2022, σσ. 15-18· Ιστορία, Α.Π.Σ., 2022, σσ. 42-45),
- να αναγνωρίσουν τη διαφορά ανάμεσα στο «ταξίδι» της μετανάστευσης και της προσφυγιάς και στο ταξίδι αναψυχής (Γεωγραφία, Α.Π.Σ., 2022, σσ. 15-18· Ιστορία, Α.Π.Σ., 2022, σσ. 42-45),
- να εντοπίσουν τις δυσκολίες και τα συναισθήματα που αντιμετωπίζουν και βιώνουν όσοι εγκαταλείπουν την πατρίδα τους (Γεωγραφία, Α.Π.Σ., 2022, σσ. 15-18· Ιστορία, Α.Π.Σ., 2022, σσ. 42-45),
- να θυμηθούν τα δομικά μέρη της παραγράφου (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σ. 91),

- να θυμηθούν τα δομικά μέρη της ιστορίας (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σ. 94),
- να σχεδιάσουν/ζωγραφίσουν τον δικό τους πίνακα ζωγραφικής σε διαφορετικό χωροχρονικό πλαίσιο (Εικαστικά),
- να οργανώσουν και να αξιοποιήσουν με δημιουργικό τρόπο το υλικό των εννοιολογικών χαρτών τους (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σ. 91).

Οι έννοιες της μετανάστευσης, της προσφυγιάς/του πρόσφυγα, των νομάδων καθώς και οι αιτίες της μετακίνησης των πληθυσμών και της συμπεριφοράς των νομάδων απαντώνται και στα μαθήματα των Θρησκευτικών και της Γλώσσας μέσα από σχετικά κείμενα.

Στόχοι Δημιουργικής Γραφής

Οι μαθητές καλούνται:

- να καλλιεργήσουν την αποκλίνουσα σκέψη, τη φαντασία και τη δημιουργικότητα (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σ. 90),
- να συνθέσουν το δικό τους πρωτότυπο κείμενο (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σ. 90),
- να γνωρίσουν την τεχνική της αφήγησης των γεγονότων με χρονική και αιτιακή σειρά ή *in media res* και να παράξουν αφηγηματικές ιστορίες (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σσ. 93, 94),
- να χρησιμοποιήσουν ποικίλα σημασιοσυντακτικά στοιχεία (αξιολογικά επίθετα, συναισθηματικά φορτισμένο λεξιλόγιο, δείκτες τροπικότητας) για την έκφραση συναισθημάτων, σκέψεων και αξιολογήσεων κατά την παραγωγή περιγραφικών κειμένων (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σ. 93),
- να κατασκευάσουν τις δικές τους εκδοχές/όψεις της πραγματικότητας (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σ. 106),
- να γνωρίσουν την τεχνική του διαλόγου (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σσ. 89, 90) ,
- να γνωρίσουν τη δράση και την πλοκή σε μια ιστορία (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σσ. 94, 106),
- να δομήσουν την προσωπικότητα των χαρακτήρων (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σ. 106),
- να σχεδιάσουν/ζωγραφίσουν και γνωρίσουν το σκηνικό ως χωροχρονικό πλαίσιο δράσης (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σ. 94),
- να διατυπώσουν υποθέσεις με χρήση ανάλογων υποθετικών συνδέσμων

διακρίνοντας την υπόθεση από την απόδοση (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σ. 101),

- να γνωρίσουν την πρωτοπρόσωπη αφήγηση, τον ομοδιηγητικό, αυτοδιηγητικό αφηγητή και την εσωτερική εστίαση (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σ. 106).

1η διδακτική ώρα

Προβολή πίνακα ζωγραφικής - Πρώτες αυθόρμητες σκέψεις και εντυπώσεις των μαθητών - Δημιουργία εννοιολογικού χάρτη

Ενδεικτικές ερωτήσεις προσέγγισης του πίνακα ζωγραφικής από τον/την εκπαιδευτικό

- Σκέψου λέξεις και φράσεις που σου έρχονται στο μυαλό, μόλις αντικρίζεις τον πίνακα ζωγραφικής.
- Προσπάθησε να αφηγηθείς σύντομα τι συμβαίνει σ' αυτόν τον πίνακα ζωγραφικής.
- Διάβασε τον τίτλο. Σκέψου και γράψε έναν δικό σου τίτλο.
- Υπάρχουν άνθρωποι στις βάρκες; Ναι ή όχι; Γιατί ο ζωγράφος δεν τους έχει ζωγραφίσει με τέτοιο τρόπο ώστε να φαίνονται πιο καθαρά;
- Για ποιο λόγο οι βάρκες με τους ανθρώπους ξεκίνησαν να ταξιδεύουν με τέτοια κακοκαιρία;
- Τι απεικονίζεται στο μπροστινό και στο πίσω μέρος του πίνακα;
- Υπάρχει ποικιλία στα χρώματα που έχει επιλέξει ο ζωγράφος; Ποια χρώματα έχει επιλέξει για τον συγκεκριμένο πίνακα; Γιατί; Τι επιθυμεί να πετύχει;
- Με τι είδους γραμμές έχει σχεδιάσει τον πίνακα; Γιατί; Τι επιθυμεί να πετύχει;
- Με τι μοιάζουν τα κύματα έτσι όπως τα έχει σχεδιάσει ο ζωγράφος;
- Θα μπορούσες με ευκολία να προσδιορίσεις τη χρονική στιγμή στην οποία διαδραματίζεται αυτό που απεικονίζει ο πίνακας; Γιατί; Ποια θα ήταν αυτή η χρονική στιγμή;
- Τι συναισθήματα σου δημιουργεί ο συγκεκριμένος πίνακας; Γιατί;
- Αν ο πίνακας συνοδευόταν από ήχους, ποιοι θα ήταν αυτοί; Θα άκουγες ευχάριστους ήχους; Ναι ή όχι; Γιατί;
- Υπάρχει η άποψη πως ένα έργο τέχνης είναι πάντα επίκαιρο. Γιατί; Ισχύει και με

αυτόν πίνακα ζωγραφικής;

2η και 3η διδακτική ώρα

Δημιουργικές δραστηριότητες – Δημιουργία εννοιολογικού χάρτη

Στον πίνακα, παρατηρείς τρεις βάρκες σε τρικυμία να αντιμετωπίζουν ένα τεράστιο κύμα και στο βάθος να φαίνεται ένα χιονισμένο βουνό. Συμβουλέψου τον πρώτο εννοιολογικό χάρτη που δημιούργησες. Πιστεύεις ότι οι άνθρωποι στις βάρκες πραγματοποιούν κάποιο ταξίδι αναψυχής ή έχουν εγκαταλείψει την πατρίδα τους; Αποτελεί επιθυμία τους αυτή η μετακίνηση ή έχουν αναγκαστεί να βρεθούν σε αυτή την κατάσταση; Ποιες λέξεις σου έρχονται στο μυαλό; Σημείωσε λέξεις από μαθήματα που συνδέονται με τις έννοιες της μετακίνησης/μετανάστευσης πληθυσμών, της προσφυγιάς/του πρόσφυγα, των νομάδων, των ταξιδιών, όπως η Γλώσσα, η Ιστορία, η Γεωγραφία, τα Θρησκευτικά.

1η Δημιουργική Δραστηριότητα Παραγωγής Γραπτού Λόγου: Εσύ και η οικογένειά σου είστε μέσα σε μια από τις βάρκες και παλεύετε με τα κύματα. Γράψε την ιστορία σας με την χρονική και αιτιακή σειρά που έγιναν τα γεγονότα (πριν από τη φυγή σας και κατά τη διάρκεια του ταξιδιού σας, όταν συναντάτε την τρικυμία) ή ξεκίνα την ιστορία *in media res* (από τη χρονική στιγμή που είσαι τώρα). Να αναφέρεις γιατί αποφασίσατε να εγκαταλείψετε την πατρίδα σας, πώς προετοιμαστήκατε για τη φυγή σας, τι πήρατε μαζί σας, τι ένιωθες εσύ και τα υπόλοιπα μέλη της οικογένειάς σου, πώς είστε τώρα που βιώνετε την τρικυμία, τι εύχεσαι για το μέλλον κτλ. Στην ιστορία σου μπορείς να χρησιμοποιήσεις και τον διάλογο για να περιγράψεις όσα συνέβησαν και να εκφράσεις με πιο παραστατικό και ζωντανό τρόπο τις σκέψεις σου. Χρησιμοποίησε στοιχεία από τους δύο εννοιολογικούς χάρτες των προηγούμενων διδακτικών ωρών.

2η Δημιουργική Δραστηριότητα Παραγωγής Γραπτού Λόγου: Περίγραψε με 10 λέξεις έναν άντρα, μια γυναίκα, έναν παππού, μια γιαγιά, ένα κορίτσι, ένα αγόρι, ένα μωρό που βρίσκονται στη βάρκα μαζί σου, καθώς και τον καπετάνιο της βάρκας.

3η Δημιουργική Δραστηριότητα Παραγωγής Γραπτού Λόγου: Αν δεν υπήρχαν πελώρια κύματα στη θάλασσα και ταξίδευες με ένα κρουαζιερόπλοιο, πώς θα ένιωθες; Ποιος θα ήταν ο προορισμός σου; Γιατί; Τι πράγματα θα έπαιρνες μαζί σου; Γράψε τις

σκέψεις σου σε μια παράγραφο 10 - 15 γραμμών. Σχεδίασε/ζωγράφησε πώς θα ήταν το ταξίδι σου.

4η Δημιουργική Δραστηριότητα Παραγωγής Γραπτού Λόγου: Είσαι στη βάρκα. Σε τρικυμία. Έχεις μονάχα ένα κομμάτι χαρτί και ένα άδειο μπουκάλι. Φοβάσαι πολύ. Σκέφτεσαι να γράψεις κάποιο μήνυμα/κάποιες σκέψεις σου στο χαρτί, να το κλείσεις μέσα στο μπουκάλι και να το ρίξεις στη θάλασσα. Ελπίζεις ότι κάποιος θα βρει το μπουκάλι με το μήνυμά σου και θα σας βοηθήσει. Τι θα έγραφες;

4. *Vertumnus - Giuseppe Arcimboldo*

Γνωστικοί Στόχοι και Στόχοι Δημιουργικής Γραφής σύμφωνα με το Α.Π.Σ. (2022)

Γνωστικοί Στόχοι

Οι μαθητές καλούνται:

- να θυμηθούν τις έννοιες του πεπτικού συστήματος και της διατροφικής πυραμίδας, τις βασικές κατηγορίες τροφίμων και των συστατικών τους (Φυσικά, Α.Π.Σ., 2022, σσ. 42-44),
- να θυμηθούν τις διατροφικές συνήθειες των Βυζαντινών (Ιστορία, Α.Π.Σ., 2022, σ. 51),
- να θυμηθούν τα δομικά μέρη της παραγράφου (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σ. 91),
- να επιχειρηματολογήσουν χρησιμοποιώντας και συνδετικές λέξεις (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σσ. 91-92, 95-96),

- να ζωγραφίσουν τη δική τους ανθρώπινη φιγούρα (Εικαστικά),
- να οργανώσουν και να αξιοποιήσουν με δημιουργικό τρόπο το υλικό των εννοιολογικών χαρτών τους (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σ. 91).

Στόχοι Δημιουργικής Γραφής

Οι μαθητές καλούνται:

- να καλλιεργήσουν την αποκλίνουσα σκέψη, τη φαντασία και τη δημιουργικότητα (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σ. 90),
- να συνθέσουν το δικό τους πρωτότυπο κείμενο (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σ. 90),
- να χρησιμοποιήσουν ποικίλα σημασιολογικά στοιχεία (αξιολογικά επίθετα, συναισθηματικά φορτισμένο λεξιλόγιο, δείκτες τροπικότητας) για την έκφραση συναισθημάτων, σκέψεων και αξιολογήσεων κατά την παραγωγή περιγραφικών κειμένων (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σ. 93),
- να παράξουν περιγραφικά κείμενα στα οποία εντάσσουν με δημιουργικό τρόπο στοιχεία από άλλους κειμενικούς τύπους (π.χ. ένταξη αφηγηματικών στοιχείων στην περιγραφή προσώπων) (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σ. 93),
- να διατυπώσουν υποθέσεις με χρήση ανάλογων υποθετικών συνδέσμων διακρίνοντας την υπόθεση από την απόδοση (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σ. 101),
- να κατασκευάσουν τις δικές τους εκδοχές/όψεις της πραγματικότητας (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σ. 106),
- να γνωρίσουν την τεχνική των σχολίων και των προσωπικών κρίσεων ως αφηγηματικό τρόπο (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σ. 106),
- να γνωρίσουν τον χρόνο ως στοιχείο της δράσης και της πλοκής (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σσ. 94, 106),
- να δομήσουν την προσωπικότητα ενός νέου χαρακτήρα (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σ. 106),
- να ζωγραφίσουν έναν νέο χαρακτήρα,
- να γνωρίσουν τον χώρο και τον χρόνο ως στοιχεία της δράσης και της πλοκής (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σσ. 94, 106).

1η διδακτική ώρα

Προβολή πίνακα ζωγραφικής - Πρώτες αυθόρμητες σκέψεις και εντυπώσεις των μαθητών - Δημιουργία εννοιολογικού χάρτη

Ενδεικτικές ερωτήσεις προσέγγισης του πίνακα ζωγραφικής από τον/την εκπαιδευτικό

- Σκέψου λέξεις και φράσεις που σου έρχονται στο μυαλό, μόλις αντικρίξεις τον πίνακα ζωγραφικής.
- Προσπάθησε να περιγράψεις σύντομα τι παρατηρείς σ' αυτόν τον πίνακα ζωγραφικής. Έχεις συναντήσει κάτι παρόμοιο σε άλλο πίνακα;
- Διάβασε τον τίτλο. Σκέψου και γράψε έναν δικό σου τίτλο.
- Γιατί δεν απεικονίζεται κάτι στο πίσω μέρος του πίνακα ζωγραφικής; Τι επιθυμεί να πετύχει ο ζωγράφος;
- Με ποιον τρόπο ο ζωγράφος ξεχωρίζει τα διάφορα μέρη του προσώπου και του σώματος της ανθρώπινης φιγούρας; Ποιος πιστεύεις ότι είναι ο στόχος του ζωγράφου και χρησιμοποιεί τα συγκεκριμένα αντικείμενα;
- Προσπάθησε να βρεις και να αναφέρεις μερικά φρούτα, λαχανικά και άνθη στον πίνακα ζωγραφικής. Από ποιες εποχές του χρόνου τα έχει επιλέξει;
- Ποια χρώματα κυριαρχούν στον πίνακα; Γιατί;
- Γιατί δεν υπάρχουν γραμμές; Τι εντύπωση σου προκαλεί το γεγονός ότι ένας πίνακας ζωγραφικής δεν έχει γραμμές;
- Πώς νιώθεις παρατηρώντας το συγκεκριμένο έργο τέχνης; Γιατί;
- Αν αυτή η ανθρώπινη φιγούρα ένιωθε κάτι, ποιο συναίσθημα θα ήταν αυτό;

2η και 3η διδακτική ώρα

Δημιουργικές δραστηριότητες – Δημιουργία εννοιολογικού χάρτη

Στον πίνακα, παρατηρείς έναν άνθρωπο που αποτελείται κυρίως από φρούτα και

λαχανικά, καθώς και μερικά άνθη. Με ποια έννοια που έχεις συναντήσει στο μάθημα της Φυσικής σχετίζονται τα φρούτα και τα λαχανικά; Ποιες λέξεις σου έρχονται στο μυαλό; Σημείωσε λέξεις και από άλλα μαθήματα με τα οποία συνδέεται η έννοια αυτή, όπως η Ιστορία.

1η Δημιουργική Δραστηριότητα Παραγωγής Γραπτού Λόγου: Είμαστε περίπου στο 1600. Έχουν περάσει περίπου 150 χρόνια από την άλωση της Πόλης. Μπαίνεις κρυφά στο σπίτι του άντρα. Προχωράς στην κουζίνα και βρίσκεις ένα μεγάλο βιβλίο. Στο εξώφυλλο γράφει: «Διατροφικά Συνήθειαι Βυζαντινών». Τι πιστεύεις ότι περιέχει το βιβλίο; Γράψε μια παράγραφο 10 - 15 γραμμών και αιτιολόγησε την απόψή σου. Χρησιμοποίησε στοιχεία από τους δύο εννοιολογικούς χάρτες των προηγούμενων διδακτικών ωρών.

2η Δημιουργική Δραστηριότητα Παραγωγής Γραπτού Λόγου: Ο άνθρωπος του πίνακα ζωγραφικής είναι οπαδός του υγιεινού τρόπου διατροφής και αποφασίζει να επισκεφτεί τα σχολεία της περιοχής σου με σκοπό την ενημέρωση των μαθητών και μαθητριών για το θέμα της διατροφής. Με τι τροφές πιστεύεις ότι τρέφεται ο ίδιος; Τι πιστεύεις ότι θα συμβούλευε εσένα και τους φίλους σου σχετικά με τη διατροφή; Ποιο θα ήταν το εβδομαδιαίο πρόγραμμα διατροφής που θα σας πρότεινε; Τι τροφές θα περιλάμβανε; Γιατί; Δημιούργησε ένα εβδομαδιαίο πρόγραμμα διατροφής ή μια υγιεινή διατροφική πυραμίδα.

3η Δημιουργική Δραστηριότητα Παραγωγής Γραπτού Λόγου: Είσαι διατροφολόγος από το μέλλον. Πρόσθεσε στο βιβλίο μια σελίδα με τις δικές σου σκέψεις και σχόλια για τη διατροφή και το πεπτικό σύστημα.

4η Δημιουργική Δραστηριότητα Παραγωγής Γραπτού Λόγου: Σκιαγράφησε έναν άντρα ή μια γυναίκα αντίθετο/η προς τον άντρα του πίνακα ζωγραφικής. Ζωγράφισέ τον/την.

5η Δημιουργική Δραστηριότητα Παραγωγής Γραπτού Λόγου: Γράψε τον Δεκάλογο της σωστής διατροφής, έτσι όπως θα τον έγραφε ένας Βυζαντινός, ένας σύγχρονος Έλληνας κι ένα ον έξω από τον πλανήτη Γη.

5. Ο γιος του ανθρώπου - Rene Magritte

Γνωστικοί Στόχοι και Στόχοι Δημιουργικής Γραφής σύμφωνα με το Α.Π.Σ. (2022)

Γνωστικοί Στόχοι

Οι μαθητές καλούνται:

- να αναγνωρίσουν τη σπουδαιότητα της έννοιας της διαφορετικότητας (Θρησκευτικά, Α.Π.Σ., 2022, σ. 53· Ιστορία, Α.Π.Σ., 2022, σ. 41· Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή, Α.Π.Σ., 2022, σ. 21),
- να εντοπίσουν την έννοια της διαφορετικότητας στην καθημερινότητά τους (Θρησκευτικά, Α.Π.Σ., 2022, σ. 53· Ιστορία, Α.Π.Σ., 2022, σ. 41· Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή, Α.Π.Σ., 2022, σ. 21),
- να θυμηθούν τον τρόπο δημιουργίας μιας συνέντευξης (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σσ. 88-90),
- να οργανώσουν και να αξιοποιήσουν με δημιουργικό τρόπο το υλικό των

εννοιολογικών χαρτών τους (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σ. 91).

Η έννοια της διαφορετικότητας απαντάται και στο μάθημα της Γλώσσας της Ε' δημοτικού μέσα από σχετικά κείμενα.

Στόχοι Δημιουργικής Γραφής

Οι μαθητές καλούνται:

- να καλλιεργήσουν την αποκλίνουσα σκέψη, τη φαντασία και τη δημιουργικότητα (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σ. 90),
- να συνθέσουν το δικό τους πρωτότυπο κείμενο (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σ. 90),
- να διατυπώσουν υποθέσεις με χρήση ανάλογων υποθετικών συνδέσμων διακρίνοντας την υπόθεση από την απόδοση (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σ. 101),
- να χρησιμοποιήσουν ποικίλα σημασιολογικά στοιχεία (αξιολογικά επίθετα, συναισθηματικά φορτισμένο λεξιλόγιο, δείκτες τροπικότητας) για την έκφραση συναισθημάτων, σκέψεων και αξιολογήσεων κατά την παραγωγή περιγραφικών κειμένων (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σ. 93),
- να κατασκευάσουν τις δικές τους εκδοχές/όψεις της πραγματικότητας (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σ. 106),
- να γνωρίσουν το σκηνικό ως χωροχρονικό πλαίσιο δράσης (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σ. 94),
- να γνωρίσουν την τεχνική του εσωτερικού μονολόγου ως αφηγηματικό τρόπο (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σ. 106),
- να γνωρίσουν την πρωτοπρόσωπη αφήγηση (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σ. 106),
- να δομήσουν την προσωπικότητα του χαρακτήρα (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σ. 106),
- να γνωρίσουν τη δράση και την πλοκή σε μια ιστορία και ότι η τοποθέτηση ενός νέου χαρακτήρα επηρεάζει την πλοκή της ιστορίας (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σσ. 94, 106),
- να γνωρίσουν την τεχνική του διαλόγου ως αφηγηματικό τρόπο (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σσ. 89, 90).

1η διδακτική ώρα

Προβολή πίνακα ζωγραφικής - Πρώτες αυθόρμητες σκέψεις και εντυπώσεις των μαθητών - Δημιουργία εννοιολογικού χάρτη

Ενδεικτικές ερωτήσεις προσέγγισης του πίνακα ζωγραφικής από τον/την εκπαιδευτικό

- Σκέψου λέξεις και φράσεις που σου έρχονται στο μυαλό, μόλις αντικρίζεις τον πίνακα ζωγραφικής.
- Προσπάθησε να περιγράψεις σύντομα τι παρατηρείς σ' αυτόν τον πίνακα ζωγραφικής. Έχει συναντήσει κάτι παρόμοιο σε άλλο πίνακα ή όχι; Τι διαφορετικό έχει αυτός ο πίνακας ζωγραφικής από άλλους;
- Περιέγραψε με λίγες λέξεις (επίθετα, ουσιαστικά) τον άντρα του πίνακα. Ποιος είναι; Τι φοράει; Πώς στέκεται; Ποια είναι η ηλικία του; Ποιο είναι το επάγγελμά του;
- Διάβασε τον τίτλο. Σκέψου και γράψε έναν δικό σου τίτλο.
- Τι απεικονίζεται στο πίσω μέρος του πίνακα ζωγραφικής; Τι σκηνικό θα ζωγράφιζες εσύ;
- Τι χρώματα χρησιμοποιεί ο ζωγράφος; Υπάρχει ποικιλία; Είναι φωτεινά και ζωντανά ή πιο σκούρα;
- Υπάρχουν γραμμές; Ναι ή όχι; Γιατί;
- Υπάρχει κάποια ιδιαίτερη τεχνοτροπία που αξιοποιεί ο ζωγράφος; Ναι ή όχι; Γιατί;
- Τι αισθάνεσαι παρατηρώντας την ανθρώπινη φιγούρα, τα χρώματα και το φόντο του πίνακα;
- Είναι πραγματικότητα ή φαντασία αυτό που απεικονίζει ο πίνακας;
- Πώς θα αντιδρούσες αν συναντούσες στην πραγματικότητα αυτόν τον άντρα;
- Έχεις διαφορετικές συνήθειες με τους/τις φίλους/ες σου ή μοιάζετε σε όλα; Επηρεάζει αυτό το γεγονός τις σχέσεις σας; Ναι ή όχι και γιατί;

2η και 3η διδακτική ώρα

Δημιουργικές δραστηριότητες – Δημιουργία εννοιολογικού χάρτη

Στον πίνακα, παρατηρείς έναν άνθρωπο που το πρόσωπό του καλύπτεται από ένα πράσινο μήλο. Ποιες λέξεις σου έρχονται στο μυαλό; Συμβουλέψου και τον πρώτο εννοιολογικό χάρτη που δημιούργησες. Σημείωσέ τις δημιουργώντας έναν νέο εννοιολογικό χάρτη. Έχουν κάποια νοηματική σύνδεση/σχέση μεταξύ τους οι λέξεις που σημείωσες; Οι λέξεις αυτές είναι ίδιες ή διαφορετικές με τις λέξεις που σημείωσαν οι συμμαθητές σου;

1η Δημιουργική Δραστηριότητα Παραγωγής Γραπτού Λόγου: Τοποθέτησε τον άντρα του πίνακα ζωγραφικής σε μια κοινωνία που όλοι οι άνθρωποι, μικροί και μεγάλοι, είναι ίδιοι μεταξύ τους και συμπεριφέρονται όλοι με τον ίδιο τρόπο. Τι πιστεύεις ότι θα συνέβαινε; Πώς θα αντιμετώπιζαν τον άντρα; Πώς θα τους αντιμετώπιζε αυτός; Γράψε τις σκέψεις σου σαν να είσαι ο ίδιος ο άντρας σε α' ενικό πρόσωπο. Χρησιμοποίησε την τεχνική του εσωτερικού μονολόγου. Χρησιμοποίησε στοιχεία από τους δύο εννοιολογικούς χάρτες των προηγούμενων διδακτικών ωρών.

2η Δημιουργική Δραστηριότητα Παραγωγής Γραπτού Λόγου: Είσαι δημοσιογράφος. Παίρνεις συνέντευξη από τον άντρα του πίνακα ζωγραφικής. Τι θα τον ρωτούσες; Τι θα ήθελες να μάθεις γι' αυτόν; (όνομα, ηλικία, οικογενειακή κατάσταση, φίλοι, επάγγελμα, σπουδές, αγαπημένο φαγητό, μουσική που προτιμά, αγαπημένη δραστηριότητα στον ελεύθερο χρόνο του κτλ.). Απάντησε στις ερωτήσεις σου σαν να είσαι ο άντρας του πίνακα ζωγραφικής.

3η Δημιουργική Δραστηριότητα Παραγωγής Γραπτού Λόγου: Επινόησε έναν δικό σου χαρακτήρα και τοποθέτησέ τον στον πίνακα ζωγραφικής. Πώς και πού θα τον τοποθετούσες; Μπορείς να τοποθετήσεις ένα ζώακι αντί για την ανθρώπινη φιγούρα. Σημείωσε συνοπτικά τα βασικά στοιχεία του χαρακτήρα που δημιούργησες, όπως έκανες και στη 2η δραστηριότητα με τον άντρα του πίνακα ζωγραφικής. Επινόησε μια ιστορία που θα συμμετέχουν και οι δύο ανθρώπινες φιγούρες. Τι θα συζητούσαν μεταξύ

τους; Το ίδιο μπορείς να κάνεις αν τοποθετήσεις κάποιο ζώακι στον πίνακα ζωγραφικής.

6. Έναστρο νύχτα - Vincent Van Gogh

Γνωστικοί Στόχοι και Στόχοι Δημιουργικής Γραφής σύμφωνα με το Α.Π.Σ. (2022)

Γνωστικοί Στόχοι

Οι μαθητές καλούνται:

- να θυμηθούν την έννοια του φωτός και της ευθύγραμμης πορείας του, της σκιάς, της ανάκλασης, διάχυσης και απορρόφησης του φωτός, την ανάλυση του λευκού φωτός (Φυσικά, Α.Π.Σ., 2022, σσ. 49-52),
- να θυμηθούν την έννοια του φωτός όπως τη χρησιμοποίησε ο Χριστός στις διδαχές του (Θρησκευτικά, Α.Π.Σ., 2022, σσ. 53-54),
- να θυμηθούν τα βασικά χρώματα, τους συνδυασμούς αυτών, τις αποχρώσεις και τις σκιές σε έργα τέχνης (Εικαστικά, Α.Π.Σ., 2022, σ. 112, 121-122),
- να θυμηθούν τα στοιχεία που γνωρίζουν σχετικά με τον ήλιο και το ηλιακό σύστημα (Γεωγραφία, Α.Π.Σ., 2022, σσ. 21-22),

- να θυμηθούν τη χρήση του φωτός (π.χ. φρυκτωρίες, φάροι, οράματα κτλ.) σε διάφορες χρονικά ιστορικές περιόδους (Ιστορία, Α.Π.Σ., 2022, σ. 43),
- να θυμηθούν και να εντοπίσουν την έννοια του φωτός σε ποιήματα και πώς την αξιοποίησαν οι ποιητές (π.χ. Σεφέρης) - (Γλώσσα),
- να θυμηθούν τον τρόπο γραφής ενός ποιήματος ή ενός τραγουδιού (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σ. 107),
- να θυμηθούν την ομοιοκαταληξία και το μέτρο (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σ. 107),
- να επιχειρηματολογήσουν χρησιμοποιώντας και συνδετικές λέξεις (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σσ. 91-92, 95-96),
- να οργανώσουν και να αξιοποιήσουν με δημιουργικό τρόπο το υλικό των εννοιολογικών χαρτών τους (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σ. 91).

Η χρήση του φωτός (φρυκτωρίες, φάροι) αποτελεί πρότερη γνώση των μαθητών (Γ' και Δ' δημοτικού), ενώ η αναφορά σε ποιήματα του Σεφέρη αφορά στο βιβλίο της Φυσικής της Ε' δημοτικού στο πλαίσιο της διαθεματικής προσέγγισης της έννοιας.

Στόχοι Δημιουργικής Γραφής

Οι μαθητές καλούνται:

- να καλλιεργήσουν την αποκλίνουσα σκέψη, τη φαντασία και τη δημιουργικότητα (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σ. 90),
- να συνθέσουν το δικό τους πρωτότυπο κείμενο (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σ. 90),
- να γνωρίσουν την αφήγηση ως αφηγηματικό τρόπο και να παράξουν αφηγηματικές ιστορίες (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σσ. 93, 94),
- να γνωρίσουν τη δράση και την πλοκή (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σσ. 94, 106),
- να γνωρίσουν την πρωτοπρόσωπη αφήγηση, τον ομοδιηγητικό, αυτοδιηγητικό αφηγητή και την εσωτερική εστίαση ή την τριτοπρόσωπη αφήγηση, τον εξωδιηγητικό, ετεροδιηγητικό αφηγητή και τη μηδενική εστίαση (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σ. 106),
- να χρησιμοποιήσουν ποικίλα σημασιολογικά στοιχεία (αξιολογικά επίθετα, συναισθηματικά φορτισμένο λεξιλόγιο, δείκτες τροπικότητας) για την έκφραση συναισθημάτων, σκέψεων και αξιολογήσεων κατά την παραγωγή περιγραφικών κειμένων (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σ. 93),
- να διατυπώνουν υποθέσεις με χρήση ανάλογων υποθετικών συνδέσμων

διακρίνοντας την υπόθεση από την απόδοση (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σ. 101),

- να γνωρίσουν τη δράση, την πλοκή, την εξέλιξη μιας ιστορίας μέσα από ένα ποίημα ή ένα τραγούδι (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σσ. 94, 106, 107),
- να αξιοποιήσουν δημιουργικά εκφραστικά μέσα και τεχνικά χαρακτηριστικά ποιητικών κειμένων (ομοιοκαταληξία, διασκελισμό, επανάληψη, ομοηχία, παρήχηση, εικόνες) (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σ. 107),
- να κατασκευάσουν τις δικές τους εκδοχές/όψεις της πραγματικότητας (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σ. 106),
- να γνωρίσουν την τεχνική του διαλόγου ως αφηγηματικό τρόπο (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σσ. 89, 90),
- να γνωρίσουν το σκηνικό ως χωροχρονικό πλαίσιο δράσης (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σ. 94).

1η διδακτική ώρα

Προβολή πίνακα ζωγραφικής - Πρώτες αυθόρμητες σκέψεις και εντυπώσεις των μαθητών - Δημιουργία εννοιολογικού χάρτη

Ενδεικτικές ερωτήσεις προσέγγισης του πίνακα ζωγραφικής από τον/την εκπαιδευτικό

- Σκέψου λέξεις και φράσεις που σου έρχονται στο μυαλό, μόλις αντικρίζεις τον πίνακα ζωγραφικής.
- Προσπάθησε να αφηγηθείς σύντομα τι συμβαίνει σ' αυτόν τον πίνακα ζωγραφικής.
- Διάβασε τον τίτλο. Σκέψου και γράψε έναν δικό σου τίτλο.
- Είναι μέρα ή νύχτα; Υπάρχει φως ή σκοτάδι και σκιές; Ποια στοιχεία του πίνακα στο αποκάλυψαν;
- Ποια στοιχεία της Φύσης παρατηρείς; Πώς είναι σχεδιασμένα; Τι σου θυμίζουν; Μοιάζουν με άλλα αντικείμενα; Ποια άλλα αντικείμενα περιλαμβάνει ο πίνακας;
- Απεικονίζεται χωριό ή πόλη;
- Είναι πραγματικότητα ή φαντασία αυτό που απεικονίζει ο πίνακας;

- Ποια χρώματα κυριαρχούν στον πίνακα; Θερμά ή ψυχρά; Έντονα, ζωηρά, φωτεινά, σκοτεινά, μουντά;
- Τι είδους γραμμές υπάρχουν; Ευθείες, τεθλασμένες ή καμπύλες; Τι ρόλο διαδραματίζουν οι γραμμές στον πίνακα;
- Αρχίζει να χιονίζει. Πώς θα σχεδιάζες το χιόνι; Με τι θα έμοιαζε; Με τι χρώματα και τι γραμμές;
- Αρχίζει να βρέχει. Με τι χρώματα και γραμμές θα σχεδιάζες τη βροχή; Με τι θα την παρομοιάζες; Πώς θα φαινόταν ο πίνακας ζωγραφικής με γραμμές σε αντίθετη φορά από αυτές που ήδη υπάρχουν;
- Τι μπορεί να κάνουν οι άνθρωποι αυτή τη χρονική στιγμή που απεικονίζει ο πίνακας; Τι θα έκαναν αν ήταν μέρα;
- Τι συναισθήματα σου δημιουργεί ο πίνακας;
- Υπάρχει κίνηση, φασαρία, ήχοι στον πίνακα ή επικρατεί ησυχία; Γιατί;

2η και 3η διδακτική ώρα

Δημιουργικές δραστηριότητες – Δημιουργία εννοιολογικού χάρτη

Στον πίνακα, παρατηρείς ένα χωριό μια νύχτα με φεγγάρι. Ο ουρανός είναι γεμάτος με αστέρια, τα οποία πλημμυρίζουν με φως το χωριό. Τι σου θυμίζουν τα αστέρια και το όνομα του πίνακα ζωγραφικής; Με ποια έννοια που έχεις συναντήσει στο μάθημα της Φυσικής μπορείς να συσχετίσεις τον πίνακα; Ποιες λέξεις σου έρχονται στο μυαλό; Σημείωσε λέξεις και από άλλα μαθήματα με τα οποία συνδέεται η έννοια αυτή, όπως η Γλώσσα, η Ιστορία, τα Θρησκευτικά, η Γεωγραφία, τα Εικαστικά.

1η Δημιουργική Δραστηριότητα Παραγωγής Γραπτού Λόγου: Όλο το χωριό ξεκουράζεται μετά από μια κοπιαστική ημέρα. Δύο ηλικιωμένοι άνθρωποι, ένας άντρας και μια γυναίκα, βρίσκονται στην κεντρική πλατεία του χωριού. Ξαφνικά, ακούγονται δυνατά κάποια λόγια από το στόμα των ηλικιωμένων. Η νύχτα λούζεται με φως. Τι έχει συμβεί; Γράψε μια ιστορία στην οποία θα αφηγήσαι ποιοι είναι αυτοί οι άνθρωποι, τι

μπορεί να είπαν, τι έχει συμβεί στο χωριό. Μπορείς να ξεκινήσεις την ιστορία σου με πρώτη πρόταση το τέλος της ιστορίας. Χρησιμοποίησε α' ή γ' ενικό. Χρησιμοποίησε στοιχεία από τους δύο εννοιολογικούς χάρτες των προηγούμενων διδακτικών ωρών.

2η Δημιουργική Δραστηριότητα Παραγωγής Γραπτού Λόγου: Είσαι κάτοικος του χωριού. Πριν κοιμηθείς, αποφασίζεις να κάνεις μια μικρή βόλτα αυτή την όμορφη έναστρο νύχτα στα καλντερίμια του χωριού. Χρησιμοποίησε τις αισθήσεις σου και γράψε τι παρατηρείς, τι μυρίζεις, τι ακούς, τι αγγίζεις, τι γεύεσαι. Γράψε μια πρόταση για το καθένα.

3η Δημιουργική Δραστηριότητα Παραγωγής Γραπτού Λόγου: Είσαι ένα αγόρι/κορίτσι 18 ετών. Είσαι ερωτευμένος/η. Αυτή η όμορφη έναστρο νύχτα είναι η κατάλληλη στιγμή για να βρεθείς έξω από το σπίτι του αγοριού/κοριτσιού που αγαπάς και να του/της απαγγείλεις ένα ποίημα ή να του/της κάνεις μια καντάδα. Γράψε ένα ποίημα με ομοιοκαταληξία ή σε ελεύθερο στίχο ή ένα τραγούδι (στίχους) με ομοιοκαταληξία και μέτρο για να εκφράσεις τα συναισθήματά σου στον/στην αγαπημένο/η σου.

4η Δημιουργική Δραστηριότητα Παραγωγής Γραπτού Λόγου: Τα αστέρια μαζί με το φεγγάρι κρατούν συντροφιά στους κατοίκους του χωριού την ώρα που η νύχτα απλώνεται πάνω από τα σπίτια τους. Τι παρατηρούν, τι μυρίζουν, τι ακούνε, τι αγγίζουν; Τι συζητούν μεταξύ τους; Γράψε μια ιστορία στην οποία τα αστέρια, το φεγγάρι και η νύχτα θα είναι οι πρωταγωνιστές και θα συνομιλούν μεταξύ τους. Χρησιμοποίησε και τον διάλογο.

5η Δημιουργική Δραστηριότητα Παραγωγής Γραπτού Λόγου: Τα αστέρια και το φεγγάρι συναντούν τον ήλιο κατά τη διάρκεια της ημέρας. Συζητούν μεταξύ τους ποιο φως ομορφαίνει περισσότερο το χωριό. Το φως των αστεριών ή το φως του ήλιου; Γράψε τα επιχειρήματά τους και τον μεταξύ τους διάλογο.

7. Οι τρεις μουσικοί - Pablo Picasso

Γνωστικοί Στόχοι και Στόχοι Δημιουργικής Γραφής σύμφωνα με το Α.Π.Σ. (2022)

Γνωστικοί Στόχοι

Οι μαθητές καλούνται:

- να θυμηθούν την έννοια του ήχου, του φαινομένου της ανάκλασης και απορρόφησης του ήχου, της διάδοσης του ήχου, της ηχορρύπανσης, της ηχοπροστασίας (Φυσικά, Α.Π.Σ., 2022, σσ. 49-52),
- να επιχειρηματολογήσουν χρησιμοποιώντας και συνδετικές λέξεις (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σσ. 91-92, 95-96),
- να θυμηθούν βασικά στοιχεία της μουσικής, όπως το πεντάγραμμο, το κλειδί του Σολ, οι νότες του πενταγράμμου (Μουσική),
- να θυμηθούν τα δημοτικά τραγούδια, τα ακριτικά τραγούδια, τη διασκέδαση των Βυζαντινών (πανηγύρια, τοπικές θρησκευτικές γιορτές κτλ.) (Ιστορία, Α.Π.Σ.,

2022, σσ. 46-47),

- να οργανώσουν και να αξιοποιήσουν με δημιουργικό τρόπο το υλικό των εννοιολογικών χαρτών τους (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σ. 91).

Στόχοι Δημιουργικής Γραφής

Οι μαθητές καλούνται:

- να καλλιεργήσουν την αποκλίνουσα σκέψη, τη φαντασία και τη δημιουργικότητα (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σ. 90),
- να συνθέσουν το δικό τους πρωτότυπο κείμενο (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σ. 90),
- να γνωρίσουν τη διαδικασία της στιχουργικής (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σσ. 106, 107),
- να γνωρίσουν την τεχνική του διαλόγου ως αφηγηματικό τρόπο (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σσ. 89, 90),
- να αξιοποιούν δημιουργικά εκφραστικά μέσα και τεχνικά χαρακτηριστικά ποιητικών κειμένων (ομοιοκαταληξία, διασκελισμό, επανάληψη, ομοηχία, παρήχηση, εικόνες) (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σ. 107),
- να διατυπώνουν υποθέσεις με χρήση ανάλογων υποθετικών συνδέσμων διακρίνοντας την υπόθεση από την απόδοση (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σ. 101),
- να χρησιμοποιούν ποικίλα σημασιολογικά στοιχεία (αξιολογικά επίθετα, συναισθηματικά φορτισμένο λεξιλόγιο, δείκτες τροπικότητας) για την έκφραση συναισθημάτων, σκέψεων και αξιολογήσεων κατά την παραγωγή περιγραφικών κειμένων (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σ. 93),
- να κατασκευάσουν τις δικές τους εκδοχές/όψεις της πραγματικότητας (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σ. 106),
- να γνωρίζουν δημοτικά τραγούδια του τόπου μας από διάφορες εποχές και περιοχές της Ελλάδας και να τα συνδέουν με ιστορικές περιόδους και γεγονότα (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σ. 107).

1η διδακτική ώρα

Προβολή πίνακα ζωγραφικής - Πρώτες αυθόρμητες σκέψεις και εντυπώσεις των μαθητών - Δημιουργία εννοιολογικού χάρτη

Ενδεικτικές ερωτήσεις προσέγγισης του πίνακα ζωγραφικής από τον/την εκπαιδευτικό

- Σκέψου λέξεις και φράσεις που σου έρχονται στο μυαλό, μόλις αντικρίζεις τον πίνακα ζωγραφικής.
- Προσπάθησε να περιγράψεις σύντομα τι δείχνει αυτός ο πίνακας ζωγραφικής.
- Διάβασε τον τίτλο. Σκέψου και γράψε έναν δικό σου τίτλο.
- Σε ποιο χώρο βρίσκονται οι ανθρώπινες φιγούρες; Σε εσωτερικό ή εξωτερικό; Ονόμασέ τον. Σε ποιον άλλο χώρο θα τοποθετούσες τις φιγούρες; Γιατί;
- Είναι διακριτές οι τρεις ανθρώπινες φιγούρες; Αν όχι γιατί ο ζωγράφος τις έχει σχεδιάσει με αυτόν τον τρόπο;
- Ποια μουσικά όργανα ή στοιχεία της μουσικής διακρίνεις; Ποια μουσικά όργανα θα πρόσθετες στον πίνακα;
- Υπάρχει κάτι στο πίσω μέρος του πίνακα; Διακρίνεις κάποια φιγούρα;
- Τι σχήματα παρατηρείς; Απουσιάζει κάποιο σχήμα;
- Ποια χρώματα κυριαρχούν στον πίνακα;
- Ποιες γραμμές κυριαρχούν; Ευθείες, τεθλασμένες (ανοιχτές, κλειστές) ή καμπύλες; Τι ρόλο διαδραματίζουν στον πίνακα ζωγραφικής;
- Αν οι ανθρώπινες φιγούρες δεν ήταν μουσικοί, τι θα ήταν;
- Πιστεύεις η μουσική είναι το χόμπι τους ή το επάγγελμά τους;
- Τι συναισθήματα σου δημιουργεί ο πίνακας;
- Τι μουσική παίζουν οι μουσικοί αυτή τη στιγμή; Για ποιο λόγο παίζουν μουσική; Θα ήθελες να είσαι στη θέση τους;
- Σε ποια χρονική στιγμή ή περίοδο θα τοποθετούσες τον πίνακα;

2η και 3η διδακτική ώρα

Δημιουργικές δραστηριότητες – Δημιουργία εννοιολογικού χάρτη

Στον πίνακα, παρατηρείς τρεις ανθρώπινες φιγούρες, τρεις μουσικούς. Με ποια έννοια που έχεις συναντήσει στο μάθημα της Φυσικής σχετίζονται αυτές οι τρεις ανθρώπινες φιγούρες; Ποιες λέξεις σου έρχονται στο μυαλό; Σημείωσε λέξεις και από άλλα μαθήματα με τα οποία συνδέεται η έννοια αυτή, η Γλώσσα, η Μουσική, η Ιστορία.

1η Δημιουργική Δραστηριότητα Παραγωγής Γραπτού Λόγου: Αυτές οι τρεις ανθρώπινες φιγούρες κάνουν μια μεγάλη περιοδεία σε ολόκληρη την Ελλάδα. Αποφασίζουν να δώσουν μια συναυλία την άνοιξη και στην πόλη σου. Η αφίσα της συναυλίας είναι έτσι όπως απεικονίζεται και στον πίνακα ζωγραφικής. Χρειάζονται τη βοήθεια και τη γνώμη σου για τα εξής θέματα:

- 1) Δώσε ένα όνομα για την αφίσα της συναυλίας. Αιτιολόγησε την άποψή σου.
- 2) Ποιο πιστεύεις ότι είναι το όνομα της μουσικής μπάντας; Γιατί;
- 3) Τι είδους μουσική πιστεύεις ότι παίζει η μουσική τους μπάντα; Γιατί;
- 4) Η αίθουσα εκδηλώσεων της πόλης σου δεν είναι διαθέσιμη καθώς βρίσκεται υπό ανακαίνιση. Ποιο πιστεύεις ότι είναι το καταλληλότερο μέρος για τη διεξαγωγή της συναυλίας. Ημέρα; Ώρα; Διάρκεια; Γιατί; Αν πρότεινες κάποιο εξωτερικό μέρος για τη διεξαγωγή της συναυλίας (π.χ. ανοιχτό θέατρο), πώς θα αξιοποιούσες προς όφελός της μουσικής μπάντας τους φυσικούς ήχους της Φύσης και των ζώων;

Χρησιμοποίησε στοιχεία από τους δύο εννοιολογικούς χάρτες των προηγούμενων διδακτικών ωρών.

2η Δημιουργική Δραστηριότητα Παραγωγής Γραπτού Λόγου: Έχεις τη δυνατότητα να συμμετέχεις στη συναυλία με τη δική σου μουσική μπάντα.

- 1) Δώσε ένα όνομα στη μουσική σου μπάντα.
- 2) Τι είδους μουσικά όργανα, μουσική και τραγούδια θα πρότεινες να παίζετε μαζί τους; Γιατί;

3) Πιστεύεις η επικοινωνία και η συνεργασία με μια άλλη μουσική μπάντα θα ήταν εύκολη ή δύσκολη; Γιατί; Τι είδους δυσκολίες θα αντιμετώπιζες;

4) Ποιο μέρος πιστεύεις είναι το καταλληλότερο για τη διεξαγωγή της συναυλίας; Σε ποιο κοινό θα απευθυνόσουν; Ημέρα; Ώρα; Διάρκεια; Γιατί;

5) Με ποιους τρόπους θα βοηθούσες ώστε να διαδοθεί η συναυλία; Γιατί;

3η Δημιουργική Δραστηριότητα Παραγωγής Γραπτού Λόγου: Οι τρεις ανθρώπινες φιγούρες συνθέτουν και παίζουν τη μελωδία μιας πολύ γνωστής ταινίας. Για ποια ταινία πιστεύεις ότι παίζουν; Ποιο ή ποια συναισθήματα σου προκαλεί το άκουσμα της μελωδίας. Γιατί; Γράψε τους στίχους γι' αυτή τη μελωδία.

4η Δημιουργική Δραστηριότητα Παραγωγής Γραπτού Λόγου: Οι νότες στο πεντάγραμμο αποκτούν τη δική τους φωνή. Τι πιστεύεις ότι θα έλεγαν μεταξύ τους ή στους μουσικούς; Γράψε έναν σύντομο διάλογο.

5η Δημιουργική Δραστηριότητα Παραγωγής Γραπτού Λόγου: Οι άνθρωποι που απεικονίζονται στους πίνακες ζωγραφικής: «Οι τρεις μουσικοί» του Pablo Picasso, «Ο Ισπανός τραγουδιστής», «Ο παίκτης του πίφερου» και «Ο γέρος μουσικός» του Edouard Manet και «Η λαίδη Χάμιλτον ως βακχίδα» της Elisabeth Louise Vigee le Brun συναντιούνται στον φετινό μουσικό διαγωνισμό της Eurovision.

1) Από ποια χώρα πιστεύεις ότι προέρχεται ο κάθε μουσικός; Γιατί;

2) Τι είδους μουσική πιστεύεις ότι θα παίζει ο κάθε μουσικός; Γιατί;

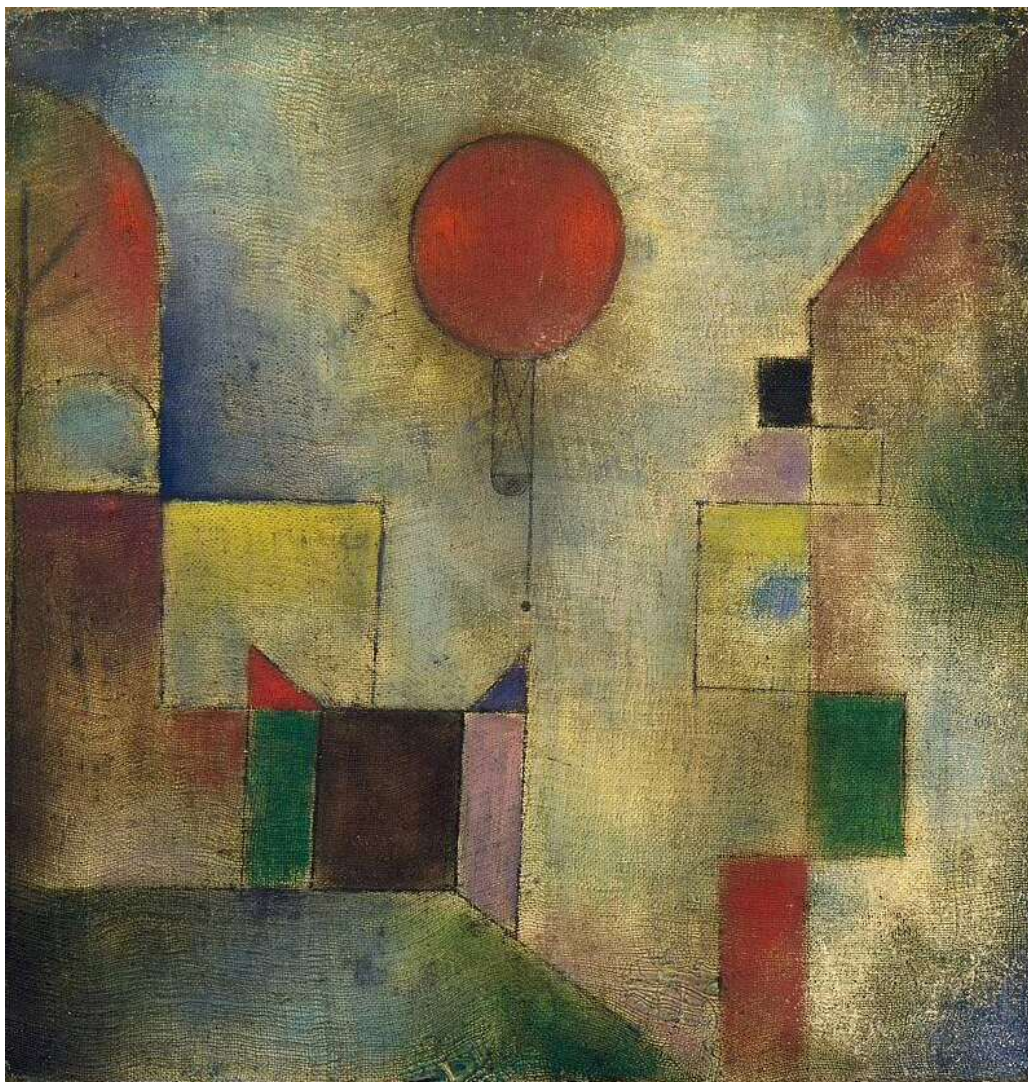
3) Μια ημέρα πριν τον τελικό του μουσικού διαγωνισμού, συναντιούνται όλοι μαζί στον χώρο διεξαγωγής του. Τι συζητούν μεταξύ τους;

4) Αν οι μουσικοί αντάλασσαν μουσικά όργανα, ποιο θα έπαιρνε ο καθένας; Γιατί;

5) Αν συμμετείχες στον μουσικό διαγωνισμό, με ποιον μουσικό θα ήθελες να συνεργαστείς; Γιατί;

8. Το κόκκινο μπαλόνι - Paul Klee

Γνωστικοί Στόχοι και Στόχοι Δημιουργικής Γραφής σύμφωνα με το Α.Π.Σ. (2022)

Γνωστικοί Στόχοι

Οι μαθητές καλούνται:

- να θυμηθούν την έννοια των γεωμετρικών σχημάτων (ποια είναι, τα βασικά χαρακτηριστικά γνωρίσματά τους, όπως ευθύγραμμο τμήμα, κορυφές, γωνίες, πλευρές κτλ.), την περίμετρο και το εμβαδόν (Εικαστικά, Α.Π.Σ., 2022, σσ. 111-116, 119-120· Μαθηματικά, Α.Π.Σ., 2022, σσ. 61-63, 63-64),
- να θυμηθούν τον τρόπο γραφής μιας επιστολής (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σσ. 94-95),
- να επιχειρηματολογήσουν χρησιμοποιώντας και συνδετικές λέξεις (Γλώσσα,

Α.Π.Σ., 2022, σσ. 91-92, 95-96),

- να οργανώσουν και να αξιοποιήσουν με δημιουργικό τρόπο το υλικό των εννοιολογικών χαρτών τους (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σ. 91).

Στόχοι Δημιουργικής Γραφής

Οι μαθητές καλούνται:

- να καλλιεργήσουν την αποκλίνουσα σκέψη, τη φαντασία και τη δημιουργικότητα (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σ. 90),
- να συνθέσουν το δικό τους πρωτότυπο κείμενο (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σ. 90),
- να γνωρίσουν τη δράση, την πλοκή, την εξέλιξη μιας ιστορίας με την προσθήκη ενός αντικειμένου στον πίνακα ζωγραφικής (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σσ. 94, 106),
- να χρησιμοποιήσουν ποικίλα σημασιοσυντακτικά στοιχεία (αξιολογικά επίθετα, συναισθηματικά φορτισμένο λεξιλόγιο, δείκτες τροπικότητας) για την έκφραση συναισθημάτων, σκέψεων και αξιολογήσεων κατά την παραγωγή περιγραφικών κειμένων (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σ. 93),
- να γνωρίσουν την αφήγηση ως αφηγηματικό τρόπο και να παράξουν αφηγηματικές ιστορίες (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σσ. 93, 94),
- να διατυπώσουν υποθέσεις με χρήση ανάλογων υποθετικών συνδέσμων διακρίνοντας την υπόθεση από την απόδοση (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σ. 101),
- να κατασκευάσουν τις δικές τους εκδοχές/όψεις της πραγματικότητας (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σ. 106),
- να γνωρίσουν την πρωτοπρόσωπη αφήγηση, τον ομοδιηγητικό, αυτοδιηγητικό αφηγητή, την εσωτερική εστίαση, την τριτοπρόσωπη αφήγηση, τον εξωδιηγητικό, ετεροδιηγητικό αφηγητή, την μηδενική εστίαση (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σ. 106),
- να σχεδιάσουν/ζωγραφίσουν τον δικό τους πίνακα ζωγραφικής και να γνωρίσουν τη δράση, την πλοκή, την εξέλιξη μιας ιστορίας, τους χαρακτήρες (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σσ. 94, 106).

1η διδακτική ώρα

Προβολή πίνακα ζωγραφικής - Πρώτες αυθόρμητες σκέψεις και εντυπώσεις των μαθητών - Δημιουργία εννοιολογικού χάρτη

Ενδεικτικές ερωτήσεις προσέγγισης του πίνακα ζωγραφικής από τον/την εκπαιδευτικό

- Σκέψου λέξεις και φράσεις που σου έρχονται στο μυαλό, μόλις αντικρίζεις τον πίνακα ζωγραφικής.
- Προσπάθησε να περιγράψεις σύντομα τι δείχνει αυτός ο πίνακας ζωγραφικής.
- Διάβασε τον τίτλο. Σκέψου και γράψε έναν δικό σου τίτλο.
- Απεικονίζεται χωριό ή πόλη. Ποια στοιχεία του πίνακα στο αποκάλυψαν;
- Είναι το χωριό ή η πόλη καλά δομημένη; Τα χωριά και οι πόλεις που γνωρίζεις έχουν παρόμοια διαρρύθμιση ή τα σπίτια τους είναι τοποθετημένα με άναρχο τρόπο στον χώρο;
- Ζουν άνθρωποι εκεί; Ζωάκια; Ποιοι άλλοι μπορεί να κατοικούν εκεί;
- Υπάρχει στην πραγματικότητα τέτοιο σκηνικό;
- Ποια σχήματα αποτελούν τον πίνακα ζωγραφικής; Απουσιάζουν κάποια σχήματα;
- Ποια χρώματα κυριαρχούν; Θερμά ή ψυχρά; Έντονα ή απαλά; Φωτεινά ή μουντά;
- Ποιες γραμμές κυριαρχούν; Ευθείες, τεθλασμένες ή καμπύλες;
- Βρέχει. Με τι γραμμές θα σχεδιάζες τη βροχή; Με τι θα την παρομοιάζες;
- Γιατί ο ζωγράφος σχεδίασε ένα χωριό ή μια πόλη με αυτά τα χρώματα, με αυτές τις γραμμές και με αυτά τα σχήματα;
- Τι αίσθηση σου προκαλούν οι οξείες, οι ορθές και οι αμβλείες γωνίες στον πίνακα;
- Γιατί ζωγράφισε το χωριό ή την πόλη τόσο απλά, χωρίς λεπτομέρειες;
- Σε ποια χρονική στιγμή (πρωί, μεσημέρι, βράδυ) θα τοποθετούσες τον πίνακα; Γιατί;
- Τι συναισθήματα σου δημιουργεί ο πίνακας ζωγραφικής;
- Πώς θα έντυνες μουσικά τον πίνακα; Με ελληνικό ή ξένο μουσικό κομμάτι; Με μουσική που σου θυμίζει το συναίσθημα της χαράς ή της λύπης;

2η και 3η διδακτική ώρα

Δημιουργικές δραστηριότητες – Δημιουργία εννοιολογικού χάρτη

Στον πίνακα, παρατηρείς ένα κόκκινο μπαλόνι και κάτι που μοιάζει με πόλη από σχήματα. Με ποια έννοια που έχεις συναντήσει στο μάθημα των Μαθηματικών σχετίζονται το μπαλόνι και η πόλη; Ποιες λέξεις σου έρχονται στο μυαλό; Σημείωσε λέξεις και από άλλα μαθήματα με τα οποία συνδέεται η έννοια αυτή, όπως τα Εικαστικά.

1η Δημιουργική Δραστηριότητα Παραγωγής Γραπτού Λόγου: Ένα μεγάλο καμπυλωτό σκοινί, που κινείται σαν φίδι, καταφτάνει στην πόλη που απεικονίζεται στον πίνακα ζωγραφικής. Όποιο γεωμετρικό σχήμα αγγίζει, καταστρέφει τις πλευρές του. Στην πόλη επικρατεί μεγάλη αναστάτωση. Τα γεωμετρικά σχήματα ανησυχούν πολύ για τις πλευρές τους, γιατί αυτές αρχίζουν να γίνονται καμπύλες. Έτσι, αποφασίζουν να συντάξουν μια επιστολή διαμαρτυρίας στον Δήμαρχο της πόλης και να εκφράσουν τα παράπονά τους, ζητώντας του να λάβει μέτρα για την αντιμετώπιση της κατάστασης. Είσαι κι εσύ ένα γεωμετρικό σχήμα και φοβάσαι ότι αν σε αγγίξει το μεγάλο καμπυλωτό σκοινί, οι πλευρές σου θα αρχίσουν να καμπυλώνουν. Ως εκπρόσωπος, γράψε μια επιστολή προς τον Δήμαρχο της πόλης, στην οποία θα αναφέρεσαι στις δυσκολίες που αντιμετωπίζετε όλα τα γεωμετρικά σχήματα, τα πιθανά προβλήματα που θα προκληθούν και θα ζητάς άμεσα να βρεθεί μια λύση στο πρόβλημα. Χρησιμοποίησε στοιχεία από τους δύο εννοιολογικούς χάρτες των προηγούμενων διδακτικών ωρών.

2η Δημιουργική Δραστηριότητα Παραγωγής Γραπτού Λόγου: Αν μπορούσες στη θέση του μπαλονιού να τοποθετούσες ένα άλλο αντικείμενο με διαφορετικό σχήμα, ποιο θα ήταν αυτό; Γιατί;

3η Δημιουργική Δραστηριότητα Παραγωγής Γραπτού Λόγου: Έχεις τη δυνατότητα να τοποθετήσεις ένα γεωμετρικό στερεό στον πίνακα ζωγραφικής. Ποιο θα ήταν αυτό; Γιατί; Γράψε μια ιστορία με πρωταγωνιστή το γεωμετρικό στερεό να μιλά σε α' ενικό πρόσωπο. Ποιους και τι συναντά; Πώς νιώθει; Τι σκέφτεται; Στη συνέχεια, γράψε την

ίδια ιστορία αλλά τώρα την αφηγείται ένας άνθρωπος που δε συμμετέχει στην ιστορία.

4η Δημιουργική Δραστηριότητα Παραγωγής Γραπτού Λόγου: Φτιάξε τον δικό σου πίνακα ζωγραφικής με γεωμετρικά σχήματα. Ποια γεωμετρικά σχήματα χρησιμοποίησες; Τι απεικονίζει ο πίνακας ζωγραφικής σου; Αιτιολόγησε την άποψή σου. Δημιούργησε μια ιστορία με πρωταγωνιστές τα γεωμετρικά σχήματα που χρησιμοποίησες.

9. Γιαγιά χορεύει με τα εγγόνια της – Νικόλαος Γύζης

Γνωστικοί Στόχοι και Στόχοι Δημιουργικής Γραφής σύμφωνα με το Α.Π.Σ. (2022)

Γνωστικοί Στόχοι

Οι μαθητές καλούνται:

- να αναγνωρίσουν τη σπουδαιότητα της έννοιας της οικογένειας, της συγγένειας, της φιλίας, της αγάπης, της χαράς, της ευτυχίας (Θρησκευτικά, Α.Π.Σ., 2022, σσ.51, 60· Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή, Α.Π.Σ., 2022, σσ. 17-19),
- να αναγνωρίσουν τη σπουδαιότητα της έννοιας των παιχνιδιών (Γλώσσα, Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή),
- να θυμηθούν τον τρόπο γραφής μιας συνταγής, όπως υλικά και εκτέλεση (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σ. 95),

- να θυμηθούν τον τρόπο σύνθεσης και γραφής ενός παιχνιδιού με κανόνες (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σ. 95),
- να οργανώσουν και να αξιοποιήσουν με δημιουργικό τρόπο το υλικό των εννοιολογικών χαρτών τους (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σ. 91).

Η έννοια των παιχνιδιών απαντάται και στο μάθημα της Γλώσσας της Ε' δημοτικού σε αντίστοιχη ενότητα με σχετικά κείμενα (παραδοσιακά, ηλεκτρονικά, επιτραπέζια παιχνίδια). Η έννοια αυτή μπορεί να αναφερθεί και στο μάθημα της Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής στο πλαίσιο των ενοτήτων «Η ζωή μου στο σχολείο» και «Η ζωή μου στην κοινότητα και στον ευρύτερο κόσμο».

Στόχοι Δημιουργικής Γραφής

Οι μαθητές καλούνται:

- να καλλιεργήσουν την αποκλίνουσα σκέψη, τη φαντασία και τη δημιουργικότητα (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σ. 90),
- να συνθέσουν το δικό τους πρωτότυπο κείμενο (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σ. 90),
- να γνωρίσουν τον χώρο και τον χρόνο ως στοιχεία της δράσης και της πλοκής (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σσ. 94, 106),
- να γνωρίσουν την τεχνική του διαλόγου ως αφηγηματικό τρόπο (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σσ. 89, 90),
- να κατασκευάσουν τις δικές τους εκδοχές/όψεις της πραγματικότητας (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σ. 106),
- να χρησιμοποιήσουν ποικίλα σημασιοσυντακτικά στοιχεία (αξιολογικά επίθετα, συναισθηματικά φορτισμένο λεξιλόγιο, δείκτες τροπικότητας) για την έκφραση συναισθημάτων, σκέψεων και αξιολογήσεων κατά την παραγωγή περιγραφικών κειμένων (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σ. 93),
- να διατυπώσουν υποθέσεις με χρήση ανάλογων υποθετικών συνδέσμων διακρίνοντας την υπόθεση από την απόδοση (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σ. 101).

1η διδακτική ώρα

Προβολή πίνακα ζωγραφικής - Πρώτες αυθόρμητες σκέψεις και εντυπώσεις των μαθητών - Δημιουργία εννοιολογικού χάρτη

Ενδεικτικές ερωτήσεις προσέγγισης του πίνακα ζωγραφικής από τον/την εκπαιδευτικό

- Σκέψου λέξεις και φράσεις που σου έρχονται στο μυαλό, μόλις αντικρίζεις τον πίνακα ζωγραφικής.
- Προσπάθησε να αφηγηθείς σύντομα τι συμβαίνει σ' αυτόν τον πίνακα ζωγραφικής.
- Διάβασε τον τίτλο. Σκέψου και γράψε έναν δικό σου τίτλο.
- Ποια άλλη σχέση θα μπορούσαν να έχουν οι άνθρωποι στον πίνακα;
- Σε εσωτερικό ή εξωτερικό χώρο βρίσκονται η γιαγιά με τα εγγόνια της; Πού συγκεκριμένα; Γιατί υπάρχουν λιγιστά αντικείμενα στον χώρο; τι επιθυμεί να πετύχει ο ζωγράφος;
- Τι κάνουν οι άνθρωποι στον πίνακα ζωγραφικής; Φαίνονται χαρούμενοι ή λυπημένοι;
- Σε ποια χρονική στιγμή της ημέρας (πρωί, μεσημέρι, απόγευμα, βράδυ) και ιστορική περίοδο θα τοποθετούσες τον πίνακα;
- Ποια χρώματα κυριαρχούν στον πίνακα; Έντονα, ζοηρά, απαλά, φωτεινά, σκοτεινά;
- Τι συναισθήματα σου δημιουργεί ο πίνακας;
- Τι σκέψεις κάνεις για τον πίνακα; Σου θυμίζει δικές σου οικογενειακές στιγμές; Ποιες;

2η και 3η διδακτική ώρα

Δημιουργικές δραστηριότητες – Δημιουργία εννοιολογικού χάρτη

Στον πίνακα, παρατηρείς μια μεγάλη σε ηλικία κυρία που χορεύει με δύο μικρά κορίτσια. Συμβουλέψου και τον πρώτο εννοιολογικό χάρτη που δημιούργησες. Ποιες λέξεις σου έρχονται στο μυαλό; Σημείωσε τις δημιουργώντας έναν νέο εννοιολογικό χάρτη.

1η Δημιουργική Δραστηριότητα Παραγωγής Γραπτού Λόγου: Ο/η δάσκαλός/α σου σου ζητάει να γράψεις τι χρειάζεται για να είναι μια οικογένεια αγαπημένη. Εσύ σκέφτεσαι να δημιουργήσεις τη συνταγή (υλικά και εκτέλεση) μιας αγαπημένης οικογένειας και να τη μοιραστείς με τους συμμαθητές σου. Γράψε τα υλικά και την εκτέλεση της συνταγής. Πώς θα ονόμαζες τη συνταγή σου; Χρησιμοποίησε στοιχεία από τους δύο εννοιολογικούς χάρτες των προηγούμενων διδακτικών ωρών.

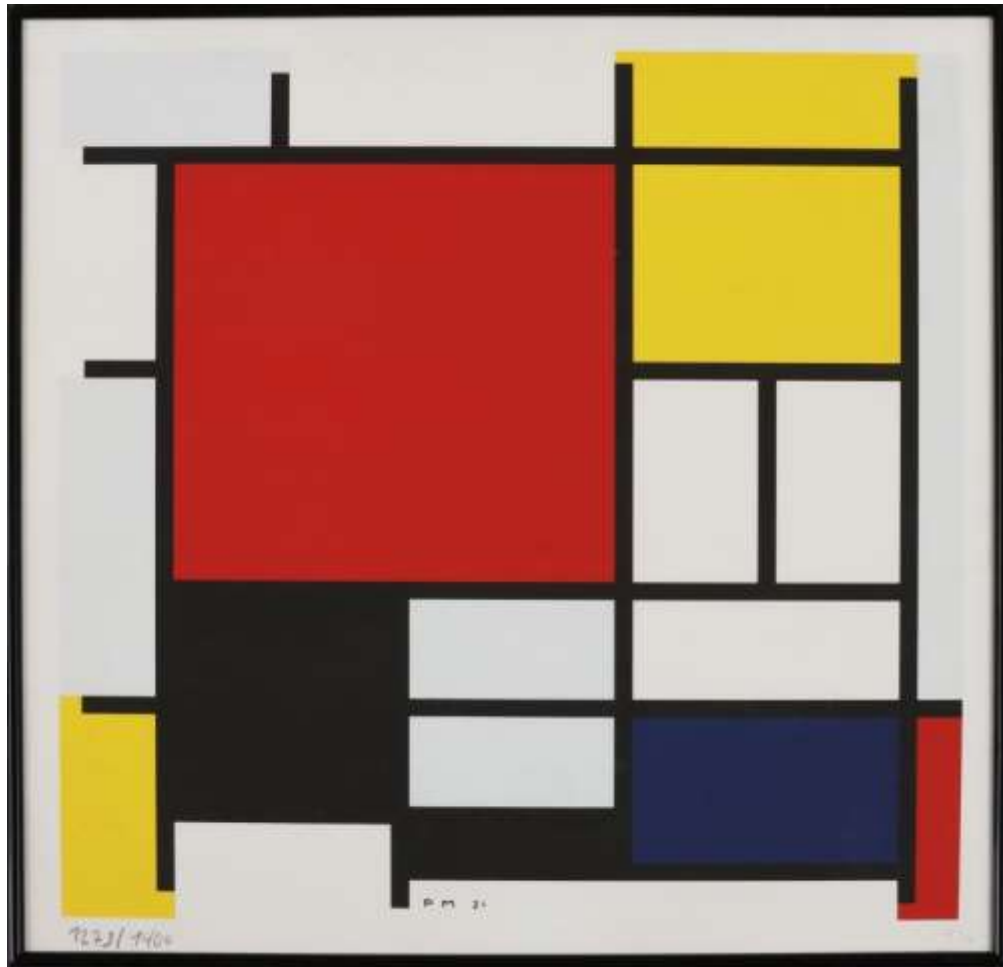
2η Δημιουργική Δραστηριότητα Παραγωγής Γραπτού Λόγου: Είσαι το τρίτο εγγόνι της γιαγιάς στον πίνακα ζωγραφικής. Μαζί με τα αδερφάκια και τη γιαγιά σου μπαίνετε σε μια χρονομηχανή και μεταφέρεστε στην εποχή του Βυζαντίου. Εκεί, συναντάτε κι άλλα παιδιά της ηλικίας σας, αγόρια και κορίτσια. Πώς θα περνούσατε τον ελεύθερο χρόνο σας; Τι θα παίζατε; Γράψε έναν διάλογο.

3η Δημιουργική Δραστηριότητα Παραγωγής Γραπτού Λόγου: Δημιούργησε μαζί με τους νέους σου φίλους, το δικό σας παιχνίδι με κανόνες. Ονόμασέ το.

4η Δημιουργική Δραστηριότητα Παραγωγής Γραπτού Λόγου: Αφού ολοκληρώθηκε η επίσκεψή σου στη βυζαντινή εποχή, μεταφέρεσαι με τα αδερφάκια και τη γιαγιά σου σε ένα άγνωστο τοπίο. Βγαίνοντας από τη χρονομηχανή, συναντάς το ξακουστό «Δέντρο της ζωής». Παρατηρείς ότι ένα κλαδί από το «Δέντρο της ζωής» είναι το κλαδί της οικογένειας, ενώ ένα άλλο είναι το κλαδί της φιλίας. Γράψε μια λίστα με τους καρπούς της οικογένειας και μια λίστα με τους καρπούς της φιλίας.

10. Composition with Large Red Plane, Yellow, Black, Gray and Blue - Piet Mondrian

Γνωστικοί Στόχοι και Στόχοι Δημιουργικής Γραφής σύμφωνα με το Α.Π.Σ. (2022)

Γνωστικοί Στόχοι

Οι μαθητές καλούνται:

- να θυμηθούν την έννοια των κλασμάτων, του μέρους ενός όλου, των ισοδύναμων κλασμάτων (Μαθηματικά, Α.Π.Σ., 2022, σσ. 57-58),
- να θυμηθούν τα βασικά χρώματα (Εικαστικά, Α.Π.Σ., 2022, σ. 112, 121-122),
- να επιχειρηματολογήσουν χρησιμοποιώντας και συνδετικές λέξεις (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σσ. 91-92, 95-96),
- να οργανώσουν και να αξιοποιήσουν με δημιουργικό τρόπο το υλικό των εννοιολογικών χαρτών τους (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σ. 91).

Στόχοι Δημιουργικής Γραφής

Οι μαθητές καλούνται:

- να καλλιεργήσουν την αποκλίνουσα σκέψη, τη φαντασία και τη δημιουργικότητα (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σ. 90),
- να συνθέσουν το δικό τους πρωτότυπο κείμενο (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σ. 90),
- να σχεδιάσουν τη συνέχεια του πίνακα και να εκφράσουν τα επιχειρήματά τους (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σσ. 91, 92, 95, 96),
- να γνωρίσουν την τεχνική του εσωτερικού μονολόγου ως αφηγηματικό τρόπο (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σ. 106),
- να γνωρίσουν την πρωτοπρόσωπη αφήγηση, τον ομοδιηγητικό, αυτοδιηγητικό αφηγητή και την εσωτερική εστίαση (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σ. 106),
- να κατασκευάσουν τις δικές τους εκδοχές/όψεις της πραγματικότητας (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σ. 106),
- να χρησιμοποιήσουν ποικίλα σημασιολογικά στοιχεία (αξιολογικά επίθετα, συναισθηματικά φορτισμένο λεξιλόγιο, δείκτες τροπικότητας) για την έκφραση συναισθημάτων, σκέψεων και αξιολογήσεων κατά την παραγωγή περιγραφικών κειμένων (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σ. 93),
- να διατυπώσουν υποθέσεις με χρήση ανάλογων υποθετικών συνδέσμων διακρίνοντας την υπόθεση από την απόδοση (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σ. 101).

1η διδακτική ώρα

Προβολή πίνακα ζωγραφικής - Πρώτες αυθόρμητες σκέψεις και εντυπώσεις των μαθητών - Δημιουργία εννοιολογικού χάρτη

Ενδεικτικές ερωτήσεις προσέγγισης του πίνακα ζωγραφικής από τον/την εκπαιδευτικό

- Σκέψου λέξεις και φράσεις που σου έρχονται στο μυαλό, μόλις αντικρίζεις τον πίνακα ζωγραφικής.

- Προσπάθησε να περιγράψεις σύντομα τι δείχνει αυτός ο πίνακας ζωγραφικής.
- Διάβασε τον τίτλο. Σκέψου και γράψε έναν δικό σου τίτλο.
- Απεικονίζει κάτι συγκεκριμένο ο πίνακας ζωγραφικής ή κάτι πιο αφηρημένο;
- Ποια χρώματα κυριαρχούν στον πίνακα; Γιατί; Υπάρχουν αποχρώσεις;
- Ποιες γραμμές κυριαρχούν στον πίνακα; Ευθείες, τεθλασμένες (ανοιχτές, κλειστές) ή καμπύλες; Τι σχηματίζουν;
- Απουσιάζουν κάποια σχήματα; Ποια είναι αυτά;
- Αν πρόσθετες κύκλους και καμπύλες γραμμές, τι θα άλλαζε στη σύνθεση του πίνακα; Θα ταίριαζαν; Τι αίσθηση θα δημιουργούσαν;
- Γιατί ο ζωγράφος δεν έχει σχεδιάσει ανθρώπινες φιγούρες, αντικείμενα ή ζώα στον πίνακα; Γιατί ζωγράφησε τόσο λιτά; Τι πιστεύεις ότι σκεφτόταν όταν τον ζωγράφιζε;
- Τι επιθυμεί να πετύχει χρησιμοποιώντας αυτά τα χρώματα, αυτές τις γραμμές, αυτά τα σχήματα;
- Τι σκέψεις και συναισθήματα σου προκαλεί ο συγκεκριμένος πίνακας;
- Εσύ σχεδιάζεις στην καθημερινότητά σου σχήματα; Πόσο συχνά; Ποια χρονική στιγμή της ημέρας το κάνεις; Τι εκφράζουν;
- Αν θα έντυνες μουσικά τον πίνακα, ποια μουσική ή ήχους θα αξιοποιούσες;
- Σου θυμίζει κάποιο αντικείμενο της καθημερινότητάς σου αυτός ο πίνακας;

2η και 3η διδακτική ώρα

Δημιουργικές δραστηριότητες – Δημιουργία εννοιολογικού χάρτη

Στον πίνακα, παρατηρείς διάφορα τετράγωνα και ορθογώνια παραλληλόγραμμα ως κομμάτια/μέρη μιας ολότητας. Με ποια έννοια που έχεις συναντήσει στο μάθημα των Μαθηματικών σχετίζονται αυτά τα γεωμετρικά σχήματα; Ποιες λέξεις σου έρχονται στο μυαλό; Σημείωσε λέξεις και από άλλα μαθήματα με τα οποία συνδέεται η έννοια αυτή, όπως τα Εικαστικά.

1η Δημιουργική Δραστηριότητα Παραγωγής Γραπτού Λόγου: Είσαι αρχιτέκτονας. Ο συγκεκριμένος πίνακας ζωγραφικής αποτελεί το σχέδιο της κάτοψης ενός παλατιού. Αν τα τετράγωνα και τα ορθογώνια παραλληλόγραμμα είναι τα δωμάτια του παλατιού, τι δωμάτιο θα ήταν το καθένα από αυτά; Σε ποιον/α θα ανήκε το κάθε δωμάτιο. Για παράδειγμα, τα δύο ορθογώνια παραλληλόγραμμα δεξιά του μαύρου τετραγώνου ανήκουν στο υπηρετικό προσωπικό του παλατιού. Τι σχέση έχουν ως προς ολόκληρο το παλάτι ή με το μαύρο ή το κόκκινο τετράγωνο; Αιτιολόγησε την άποψή σου. Χρησιμοποίησε στοιχεία από τους δύο εννοιολογικούς χάρτες των προηγούμενων διδακτικών ωρών.

2η Δημιουργική Δραστηριότητα Παραγωγής Γραπτού Λόγου: Ο βασιλιάς του παλατιού σου ζητάει να επεκτείνεις το παλάτι του προς τα αριστερά. Σχεδίασε κι άλλα τρία δωμάτια (τετράγωνα και ορθογώνια παραλληλόγραμμα) λαμβάνοντας υπόψη σου να έχουν μια ισοδύναμη σχέση με κάποια από τα υπόλοιπα κεντρικά δωμάτια του παλατιού. Τι δωμάτια θα είναι αυτά; Σε ποιον/α θα ανήκουν; Αιτιολόγησε την άποψή σου.

3η Δημιουργική Δραστηριότητα Παραγωγής Γραπτού Λόγου: Είσαι ένα από τα άσπρα τετράγωνα ή ορθογώνια παραλληλόγραμμα. Πώς νιώθεις που δεν έχεις χρώμα; Τι πιστεύεις ότι σου λένε τα άλλα χρωματισμένα τετράγωνα και ορθογώνια παραλληλόγραμμα. Γράψε τις σκέψεις και τα συναισθήματά σου.

11. Αποψη του Τολέδου - Δομήνικος Θεοτοκόπουλος

Γνωστικοί Στόχοι και Στόχοι Δημιουργικής Γραφής σύμφωνα με το Α.Π.Σ. (2022)

Γνωστικοί Στόχοι

Οι μαθητές καλούνται:

- να θυμηθούν την έννοια του οικοσυστήματος, των έμβιων, άβιων όντων, της μόλυνσης του περιβάλλοντος και των τρόπων προστασίας του (Γεωγραφία, Α.Π.Σ., 2022, σσ. 10-15· Θρησκευτικά, Α.Π.Σ., 2022, σ. 54· Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή, Α.Π.Σ., 2022, σσ. 20, 22, 23· Φυσικά, Α.Π.Σ., 2022, σσ. 46-49),
- να επιχειρηματολογήσουν χρησιμοποιώντας και συνδετικές λέξεις (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σσ. 91-92, 95-96),
- να θυμηθούν τον τρόπο γραφής ενός γράμματος (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σσ. 94-

96),

- να οργανώσουν και να αξιοποιήσουν με δημιουργικό τρόπο το υλικό των εννοιολογικών χαρτών τους (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σ. 91).

Η έννοια του οικοσυστήματος απαντάται και στο μάθημα της Γλώσσας της Ε' δημοτικού σε αντίστοιχη ενότητα με σχετικά κείμενα προς σχολιασμό.

Στόχοι Δημιουργικής Γραφής

Οι μαθητές καλούνται:

- να καλλιεργήσουν την αποκλίνουσα σκέψη, τη φαντασία και τη δημιουργικότητα (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σ. 90),
- να συνθέσουν το δικό τους πρωτότυπο κείμενο (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σ. 90),
- να γνωρίσουν τη δράση και την πλοκή σε μια ιστορία και ότι η τοποθέτηση χαρακτήρων επηρεάζει την πλοκή της ιστορίας (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σσ. 94, 106),
- να γνωρίσουν την τεχνική της αφήγησης ως αφηγηματικό τρόπο και να παράξουν αφηγηματικά κείμενα (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σ. 93, 94),
- να γνωρίσουν το σκηνικό ως χωροχρονικό πλαίσιο δράσης (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σ. 94),
- να γνωρίσουν την τεχνική της αφήγησης ως αφηγηματικό τρόπο (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σσ. 93, 94),
- να γνωρίσουν την τριτοπρόσωπη αφήγηση, τον εξωδιηγητικό, ετεροδιηγητικό αφηγητή και τη μηδενική εστίαση (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σ. 106),
- να γνωρίσουν τη δράση και την πλοκή μέσα από την προσωποποίηση μιας έννοιας (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σσ. 94, 106),
- να διατυπώσουν υποθέσεις με χρήση ανάλογων υποθετικών συνδέσμων διακρίνοντας την υπόθεση από την απόδοση (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σ. 101),
- να κατασκευάσουν τις δικές τους εκδοχές/όψεις της πραγματικότητας (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σ. 106),
- να χρησιμοποιήσουν ποικίλα σημασιοσυντακτικά στοιχεία (αξιολογικά επίθετα, συναισθηματικά φορτισμένο λεξιλόγιο, δείκτες τροπικότητας) για την έκφραση συναισθημάτων, σκέψεων και αξιολογήσεων κατά την παραγωγή περιγραφικών κειμένων (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σ. 93).

1η διδακτική ώρα

Προβολή πίνακα ζωγραφικής - Πρώτες αυθόρμητες σκέψεις και εντυπώσεις των μαθητών - Δημιουργία εννοιολογικού χάρτη

Ενδεικτικές ερωτήσεις προσέγγισης του πίνακα ζωγραφικής από τον/την εκπαιδευτικό

- Σκέψου λέξεις και φράσεις που σου έρχονται στο μυαλό, μόλις αντικρίζεις τον πίνακα ζωγραφικής.
- Προσπάθησε να περιγράψεις σύντομα τι δείχνει αυτός ο πίνακας ζωγραφικής.
- Διάβασε τον τίτλο. Σκέψου και γράψε έναν δικό σου τίτλο.
- Απεικονίζεται στεριά, θάλασσα, ποτάμι, λίμνη;
- Απεικονίζεται χωριό ή πόλη;
- Αυτό που παρατηρείς είναι κάτι σύγχρονο ή παλιακό;
- Αυτό που παρατηρείς μοιάζει με την πραγματικότητα ή θα το τοποθετούσες σε ένα φανταστικό πλαίσιο;
- Τι απεικονίζεται στο μπροστινό και στο πίσω μέρος του πίνακα ζωγραφικής;
- Πού βρίσκονται οι άνθρωποι; Τι κάνουν αυτή τη στιγμή;
- Πού βρίσκονται τα ζώακια;
- Ποια χρώματα κυριαρχούν στον πίνακα; Θερμά ή ψυχρά; Φωτεινά ή σκοτεινά; Ζωηρά ή απαλά; Γιατί; Υπάρχουν αποχρώσεις;
- Τι επιθυμεί να πετύχει ο ζωγράφος με τη χρήση αυτών των χρωμάτων;
- Ποιες γραμμές κυριαρχούν στον πίνακα; Ευθείες, τεθλασμένες ή καμπύλες; Γιατί;
- Τι εκφράζουν οι αυστηρές κάθετες γραμμές και οι οξείες γωνίες στις στέγες των κάστρων, των σπιτιών, στις γέφυρες;
- Σε ποια χρονική στιγμή της ημέρας (πρωί, μεσημέρι, απόγευμα, βράδυ) θα τοποθετούσες τον πίνακα;
- Σε ποια εποχή του χρόνου θα τοποθετούσες τον πίνακα;
- Αν θα άλλαζες τα χρώματα του ουρανού, τι αίσθηση σου θα προκαλούσε το σκηνικό;
- Αν θα άλλαζες το όνομα του χωριού ή της πόλης, ποιο θα ήταν αυτό;

- Τι συναισθήματα σου δημιουργεί ο συγκεκριμένος πίνακας; Γιατί;
- Πώς θα ένιωθες αν ήσουν κάποιο από τα αντικείμενα ή τα στοιχεία της Φύσης του πίνακα;
- Με ποιους ήχους της Φύσης θα έντυνες τον πίνακα; Γιατί;

2η και 3η διδακτική ώρα

Δημιουργικές δραστηριότητες – Δημιουργία εννοιολογικού χάρτη

Στον πίνακα, παρατηρείς μια χτισμένη πόλη μέσα σε ένα πράσινο τοπίο και έναν συννεφιασμένο ουρανό. Ποιες λέξεις σου έρχονται στο μυαλό; Σημείωσε τις δημιουργώντας έναν εννοιολογικό χάρτη.

1η Δημιουργική Δραστηριότητα Παραγωγής Γραπτού Λόγου: Είσαι φυσιοδίφης. Σου αρέσει να ταξιδεύεις σε διάφορα μέρη και να τα εξερευνείς. Φτάνεις στην πόλη. Συνάδελφοί σου σου είχαν μιλήσει για το καταπράσινο τοπίο και τον μόνιμο μουντό ουρανό πάνω από αυτή. Θαυμάζεις την ομορφιά του τοπίου, αλλά τρομάζεις με τον συννεφιασμένο ουρανό και τη σιωπή που επικρατεί.

- 1) Ποια πόλη είναι αυτή; Πώς θα την ονόμαζες;
- 2) Γιατί δεν υπάρχουν άνθρωποι και ζώα τριγύρω σου;
- 3) Τι έχει συμβεί στην πόλη; Γιατί η Γη είναι ανθισμένη, ενώ ο ουρανός είναι κατάμαυρος;
- 4) Τι θα πρότεινες για να αντιμετωπιστεί το πρόβλημα της πόλης σχετικά με το περιβάλλον;

Χρησιμοποίησε στοιχεία από τους δύο εννοιολογικούς χάρτες των προηγούμενων διδακτικών ωρών.

2η Δημιουργική Δραστηριότητα Παραγωγής Γραπτού Λόγου: Τα ζώα που κατοικούν σε αυτό το περιβάλλον καλούν σε συμβούλιο τους ανθρώπους της πόλης για να τους εκφράσουν τα παράπονά τους για την κατάσταση που επικρατεί. Ποια ζώα είναι αυτά;

Τι πιστεύεις ότι τα ενοχλεί; Γιατί είναι δυσαρεστημένα με τους ανθρώπους και τη συμπεριφορά τους; Ποια πιστεύεις ότι είναι τα αιτήματά τους; Γράψε μια ιστορία που θα αφηγείσαι όσα συνέβησαν στο συμβούλιο σε γ' ενικό πρόσωπο.

3η Δημιουργική Δραστηριότητα Παραγωγής Γραπτού Λόγου: Αν η πόλη ήταν χτισμένη δίπλα στη θάλασσα, τι προβλήματα σχετικά με το περιβάλλον πιστεύεις θα αντιμετώπιζαν οι κάτοικοί της; Τα έμβια και άβια στοιχεία του οικοσυστήματος; Τοποθέτησε την ιστορία σου σε όποια χρονική περίοδο και όποιον τόπο επιθυμείς. Γράψε μια μικρή ιστορία σε γ' ενικό πρόσωπο.

4η Δημιουργική Δραστηριότητα Παραγωγής Γραπτού Λόγου: Το περιβάλλον αποφασίζει να στείλει ένα γράμμα στους ανθρώπους και να τους εκφράσει τα παράπονα και τη δυσαρέσκειά του για τη συμπεριφορά τους προς αυτό. Τι πιστεύεις ότι θα λέει το γράμμα αυτό;

12. Πτητική μηχανή - Leonardo da Vinci

Γνωστικοί Στόχοι και Στόχοι Δημιουργικής Γραφής σύμφωνα με το Α.Π.Σ. (2022)

Γνωστικοί Στόχοι

Οι μαθητές καλούνται:

- να θυμηθούν την έννοια της ενέργειας, τις μορφές της ενέργειας, τα βασικά χαρακτηριστικά στοιχεία της έννοιας, τις ανανεώσιμες και μη ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, τις ρυπογόνες και μη ρυπογόνες πηγές ενέργειας, τις συνέπειες της χρήσης της ενέργειας προς το περιβάλλον (Φυσικά, Α.Π.Σ., 2022, σσ. 17-25),
- να επιχειρηματολογήσουν χρησιμοποιώντας και συνδετικές λέξεις (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σσ. 91-92, 95-96),
- να οργανώσουν και να αξιοποιήσουν με δημιουργικό τρόπο το υλικό των εννοιολογικών χαρτών τους (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σ. 91).

Οι έννοιες του περιβάλλοντος και της μόλυνσής του, όπως και η έννοια της ενέργειας απαντάται και στο μάθημα της Γεωγραφίας της Ε' δημοτικού στην ενότητα του φυσικού περιβάλλοντος και της σχέσης του ανθρώπου με αυτό.

Στόχοι Δημιουργικής Γραφής

Οι μαθητές καλούνται:

- να καλλιεργήσουν την αποκλίνουσα σκέψη, τη φαντασία και τη δημιουργικότητα (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σ. 90),
- να συνθέσουν το δικό τους πρωτότυπο κείμενο (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σ. 90),
- να γνωρίσουν την αφήγηση ως αφηγηματικό τρόπο και να παράξουν αφηγηματικά κείμενα (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σσ. 93, 94),
- να γνωρίσουν τη δράση και την πλοκή (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σσ. 94, 106),
- να γνωρίσουν την πρωτοπρόσωπη αφήγηση, τον ομοδιηγητικό, αυτοδιηγητικό αφηγητή και την εσωτερική εστίαση ή την τριτοπρόσωπη αφήγηση, τον εξωδιηγητικό, ετεροδιηγητικό αφηγητή και τη μηδενική εστίαση (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σ. 106),
- να γνωρίσουν την τεχνική της περιγραφής ως αφηγηματικό τρόπο και να παράξουν περιγραφικά κείμενα (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σ. 93),
- να χρησιμοποιήσουν ποικίλα σημασιολογικά στοιχεία (αξιολογικά επίθετα, συναισθηματικά φορτισμένο λεξιλόγιο, δείκτες τροπικότητας) για την έκφραση συναισθημάτων, σκέψεων και αξιολογήσεων κατά την παραγωγή περιγραφικών κειμένων (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σ. 93),
- να δημιουργήσουν και να περιγράψουν έναν νέο, δικό τους ήρωα/χαρακτήρα (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σ. 106),
- να διατυπώσουν υποθέσεις με χρήση ανάλογων υποθετικών συνδέσμων διακρίνοντας την υπόθεση από την απόδοση (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σ. 101),
- να κατασκευάσουν τις δικές τους εκδοχές/όψεις της πραγματικότητας (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σ. 106).

1η διδακτική ώρα

Προβολή πίνακα ζωγραφικής - Πρώτες αυθόρμητες σκέψεις και εντυπώσεις των μαθητών - Δημιουργία εννοιολογικού χάρτη

Ενδεικτικές ερωτήσεις προσέγγισης του πίνακα ζωγραφικής από τον/την εκπαιδευτικό

- Σκέψου λέξεις και φράσεις που σου έρχονται στο μυαλό, μόλις αντικρίξεις τον πίνακα ζωγραφικής.
- Προσπάθησε να περιγράψεις σύντομα τι δείχνει αυτός ο πίνακας ζωγραφικής.
- Διάβασε τον τίτλο. Σκέψου και γράψε έναν δικό σου τίτλο.
- Από πού εμπνεύστηκε ο ζωγράφος αυτόν τον πίνακα; Από κάποιο στοιχείο της Φύσης; Από κάποιο αντικείμενο; Από κάποιο ζώο; Από κάποια επιθυμία του ανθρώπου;
- Ποια άλλη μηχανή ή μεταφορικό μέσο θα μπορούσε να ζωγραφίσει ο δημιουργός του πίνακα;
- Τι χρειάζονται οι μηχανές για να λειτουργήσουν;
- Γιατί δεν έχει ζωγραφίσει κάτι άλλο ο ζωγράφος στον πίνακα;
- Γιατί ο ζωγράφος χρησιμοποίησε μόνο ένα χρώμα;
- Τι άλλα χρώματα θα πρόσθετες; Σε ποια σημεία του πίνακα;
- Ποιο άλλο φόντο θα χρησιμοποιούσες; Γιατί;
- Τι γραμμές υπάρχουν κυρίως στον πίνακα ζωγραφικής;
- Τι σκέψεις σου προκαλεί ο πίνακας ζωγραφικής;
- Τι θα πρόσθετες στο σχέδιο του πίνακα ώστε η μηχανή να τελειοποιηθεί;

2η και 3η διδακτική ώρα

Δημιουργικές δραστηριότητες – Δημιουργία εννοιολογικού χάρτη

Στον πίνακα, παρατηρείς μια πτητική μηχανή. Με ποια έννοια που έχεις συναντήσει στο μάθημα της Φυσικής σχετίζεται αυτή η μηχανή. Ποιες λέξεις σου έρχονται στο μυαλό; Σημείωσε λέξεις και από άλλα μαθήματα με τα οποία συνδέεται η έννοια αυτή, όπως η Γλώσσα, η Γεωγραφία.

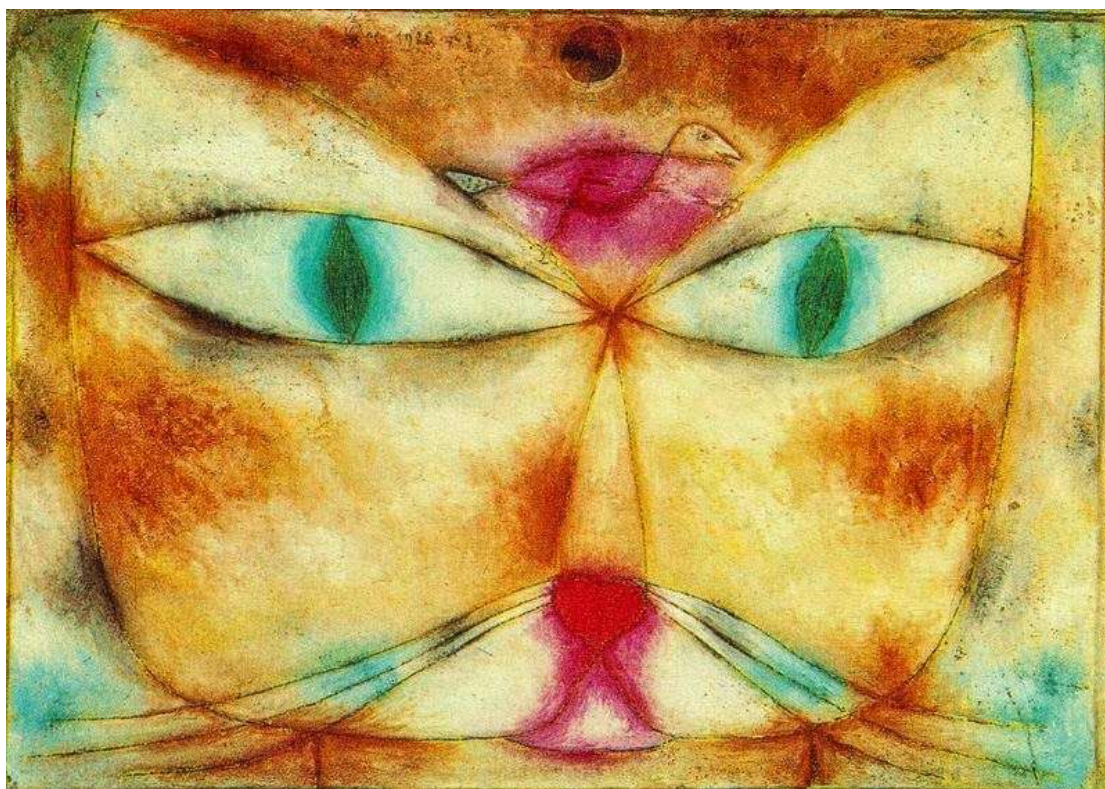
1η Δημιουργική Δραστηριότητα Παραγωγής Γραπτού Λόγου: Είσαι ο κατασκευαστής και πιλότος της πτητικής μηχανής. Η κυβέρνηση είναι ενθουσιασμένη με την κατασκευή σου. Ωστόσο, η εκπομπή ρύπων της μηχανής είναι μεγάλη. Σου ζητούν να βρεις μια λύση. Σκέφτεσαι να ταξιδέψεις ως την γειτονική πόλη και να ζητήσεις βοήθεια από τον αδερφό σου που είναι κι αυτός εφευρέτης. Γράψε μια ιστορία που να αφηγείσαι το ταξίδι σου ως την γειτονική πόλη, αν αντιμετώπισες προβλήματα στο ταξίδι σου, τι ακριβώς έχεις συζητήσει με τον αδερφό σου, ποιες δυσκολίες αντιμετωπίσατε κατά τη διάρκεια αναζήτησης λύσης στο πρόβλημά σου, πού καταλήξατε. Η ιστορία σου μπορεί να ξεκινάει με την εξής φράση: «Το περίμενα. Ήρθε η ώρα να συναντήσω ξανά τον αδερφό μου». Χρησιμοποίησε α' ή γ' ενικό πρόσωπο. Χρησιμοποίησε στοιχεία από τους δύο εννοιολογικούς χάρτες των προηγούμενων διδακτικών ωρών.

Οι παρακάτω ερωτήσεις είναι ενδεικτικές και βοηθητικές. Τι είδους καύσιμα χρειάζεται η μηχανή για να λειτουργήσει; Ποιες εναλλακτικές μορφές ενέργειας θα χρησιμοποιούσες για τη λειτουργία της; Με ποιους άλλους τρόπους μπορείς να κάνεις τη μηχανή να πετάει; Τι πρότεινε ο αδερφός σου ως λύση;

2η Δημιουργική Δραστηριότητα Παραγωγής Γραπτού Λόγου: Είσαι ο εμπνευστής και κατασκευαστής αυτής της πτητικής μηχανής. Ποια ήταν η πηγή έμπνευσης για την κατασκευή της μηχανής; Πώς θα την ονόμαζες; Τι άλλο θα μπορούσε να κάνει η συγκεκριμένη μηχανή πέρα από το να πετάει; Περίγραψε αναλυτικά από τι αποτελείται η μηχανή σου. Αιτιολόγησε την άποψή σου.

3η Δημιουργική Δραστηριότητα Παραγωγής Γραπτού Λόγου: Η πτητική αυτή μηχανή αποτελεί το μέσο μεταφοράς ενός υπερήρωα. Ποιος είναι αυτός; Γιατί τον επέλεξες; Με ποιον τρόπο και για ποιο λόγο την χρησιμοποιεί; Μπορείς να δημιουργήσεις έναν νέο, δικό σου υπερήρωα. Αιτιολόγησε την άποψή σου. Περίγραψε τον υπερήρωά σου και τις ιδιότητές του με 20 λέξεις.

13. Η γάτα και το πουλί – Paul Klee

Γνωστικοί Στόχοι και Στόχοι Δημιουργικής Γραφής σύμφωνα με το Α.Π.Σ. (2022)

Γνωστικοί Στόχοι

Οι μαθητές καλούνται:

- να θυμηθούν την έννοια της συμμετρίας (Μαθηματικά, Α.Π.Σ., 2022, σσ. 61-63· Εικαστικά, Α.Π.Σ., 2022, σσ. 122-124),
- να επιχειρηματολογήσουν χρησιμοποιώντας και συνδετικές λέξεις (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σσ. 91-92, 95-96),
- να σχεδιάσουν/ζωγραφίσουν κάποιο συμμετρικό στοιχείο (Εικαστικά, Α.Π.Σ., 2022, σσ. 122-124),
- να οργανώσουν και να αξιοποιήσουν με δημιουργικό τρόπο το υλικό των εννοιολογικών χαρτών τους (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σ. 91).

Στόχοι Δημιουργικής Γραφής

Οι μαθητές καλούνται:

- να καλλιεργήσουν την αποκλίνουσα σκέψη, τη φαντασία και τη δημιουργικότητα (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σ. 90),
- να συνθέσουν το δικό τους πρωτότυπο κείμενο (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σ. 90),
- να γνωρίσουν την αφήγηση ως αφηγηματικό τρόπο και να παράξουν αφηγηματικά κείμενα (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σσ. 93, 94),
- να γνωρίσουν τη δράση και την πλοκή (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σσ. 94, 106),
- να γνωρίσουν την πρωτοπρόσωπη αφήγηση, τον ομοδιηγητικό, αυτοδιηγητικό αφηγητή και την εσωτερική εστίαση (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σ. 106),
- να σχεδιάσουν/ζωγραφίσουν κάτι συμμετρικό σύμφωνα με τον νέο ορισμό που έχουν δώσει και να επιχειρηματολογήσουν (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σσ. 91, 92, 95, 96),
- να κατασκευάσουν τις δικές τους εκδοχές/όψεις της πραγματικότητας (Γλώσσα, Α.Π.Σ., 2022, σ. 106).

1η διδακτική ώρα

Προβολή πίνακα ζωγραφικής - Πρώτες αυθόρμητες σκέψεις και εντυπώσεις των μαθητών - Δημιουργία εννοιολογικού χάρτη

Ενδεικτικές ερωτήσεις προσέγγισης του πίνακα ζωγραφικής από τον/την εκπαιδευτικό

- Σκέψου λέξεις και φράσεις που σου έρχονται στο μυαλό, μόλις αντικρίζεις τον πίνακα ζωγραφικής.
- Προσπάθησε να περιγράψεις σύντομα τι δείχνει αυτός ο πίνακας ζωγραφικής.
- Διάβασε τον τίτλο. Σκέψου και γράψε έναν δικό σου τίτλο.
- Τι παράξενο υπάρχει στο κεφάλι της γάτας; Ποιο άλλο ζωάκι θα τοποθετούσες στο κεφάλι της; Γιατί;

- Απεικονίζεται κάτι που αφορά στην πραγματικότητα ή στη φαντασία;
- Ποια άλλα δύο ζώακια θα σχεδιάζες στον πίνακα ζωγραφικής αντί για τη γάτα και το πουλί; Πώς θα τα σχεδιάζες συμμετρικά;
- Ποια χρώματα κυριαρχούν στον πίνακα; Γιατί;
- Με ποια άλλα χρώματα θα έντυνες τον πίνακα;
- Τι είδους γραμμές κυριαρχούν; Ευθείες, τεθλασμένες ή καμπύλες;
- Ποια άλλα δύο ζώακια θα σχεδιάζες στον πίνακα ζωγραφικής αντί για τη γάτα και το πουλί; Πώς θα τα σχεδιάζες συμμετρικά; Τι είδους γραμμές θα χρησιμοποιούσες;
- Ποια συναισθήματα σου δημιουργεί ο συγκεκριμένος πίνακας; Γιατί;
- Τι σκέψεις κάνεις όταν παρατηρείς τον συγκεκριμένο πίνακα;
- Με ποιους ήχους της Φύσης θα έντυνες τον πίνακα;

2η και 3η διδακτική ώρα

Δημιουργικές δραστηριότητες – Δημιουργία εννοιολογικού χάρτη

Στον πίνακα, παρατηρείς μια γάτα κι ένα πουλί. Με ποια έννοια που έχει συναντήσει στο μάθημα των Μαθηματικών σχετίζονται κάποια στοιχεία του πίνακα ζωγραφικής που ταυτίζονται μεταξύ τους; Ποιες λέξεις σου έρχονται στο μυαλό; Σημείωσε λέξεις και από άλλα μαθήματα με τα οποία συνδέεται η έννοια αυτή, όπως τα Εικαστικά.

1η Δημιουργική Δραστηριότητα Παραγωγής Γραπτού Λόγου: Είσαι ταξιδιώτης. Έρχεσαι από μακριά. Φτάνεις σε ένα χωριό/μία πόλη που όλα είναι συμμετρικά. Πώς αντιδράς; Πώς αισθάνεσαι; Γράψε μια ιστορία που θα αφηγείσαι την εμπειρία σου σε αυτό το μέρος. Χρησιμοποίησε στοιχεία από τους δύο εννοιολογικούς χάρτες των προηγούμενων διδακτικών ωρών.

2η Δημιουργική Δραστηριότητα Παραγωγής Γραπτού Λόγου: Στον συγκεκριμένο πίνακα ζωγραφικής το πουλάκι που βρίσκεται στον κεφάλι της γάτας δεν έχει άξονα συμμετρίας, όπως η γάτα. Γιατί πιστεύεις ότι ο ζωγράφος τοποθέτησε σε αυτή τη θέση

το πουλάκι; Αιτιολόγησε την άποψή σου.

3η Δημιουργική Δραστηριότητα Παραγωγής Γραπτού Λόγου: Δώσε έναν δικό σου ορισμό για την έννοια της συμμετρίας. Στη συνέχεια, δημιούργησε την ακροστοιχίδα της έννοιας «συμμετρία» με λέξεις που θα σχετίζονται με τον νέο ορισμό που έδωσες. Σχεδίασε κάτι το οποίο θα θεωρείται συμμετρικό σύμφωνα με τον δικό σου ορισμό. Αιτιολόγησε την άποψή σου.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Με τις προαναφερθείσες δραστηριότητες Δημιουργικής Γραφής, οι μαθητές/τριες αναμένεται να έρθουν σε επαφή με την Ζωγραφική τέχνη με έναν αρκετά διαφορετικό, ελκυστικό και παιγνιώδη τρόπο. Οι πίνακες ζωγραφικής θα αποτελέσουν το έναυσμα για μια πρώτη γνωριμία των μαθητών με αυτούς και την αξιοποίησή τους με έναν νέο και διαφορετικό τρόπο. Οι δραστηριότητες Δημιουργικής Γραφής θα δώσουν την ευκαιρία στους μαθητές να παρατηρήσουν τους πίνακες ζωγραφικής, να προβληματιστούν, να συζητήσουν μεταξύ τους, να εκφράσουν τις ιδέες τους ελεύθερα χωρίς τον φόβο του σωστού ή του λάθους, να ανταλλάξουν τις απόψεις τους και εν τέλει να οδηγηθούν στην παραγωγή πρωτότυπου γραπτού λόγου ατομικά ή ομαδικά συνταιριάζοντας τους πίνακες ζωγραφικής με γνωστικές έννοιες που ήδη έχουν διδαχθεί. Οι γνώσεις αυτές θα λειτουργήσουν για τους μαθητές ως εργαλείο για τη σύνθεση πρωτότυπων ιστοριών με αφορμή τους πίνακες ζωγραφικής και τις έννοιες που με μια πρώτη ματιά μπορούν να «δουν» μέσα σε αυτούς. Επομένως, είναι ένας καλός τρόπος για την καλλιέργεια της ομαδοσυνεργατικότητας, την ανάπτυξη της φαντασίας και της δημιουργικότητάς τους, την ανάπτυξη και τη δόμηση μιας διαφορετικής αντίληψης απέναντι στον γραπτό λόγο. Επίσης, οι μαθητές/τριες θα συνειδητοποιήσουν ότι η παραγωγή γραπτού λόγου μπορεί να αποτελέσει μια πιο διασκεδαστική διαδικασία κι έτσι θα βελτιώσουν την ικανότητά τους σχετικά με τη συγγραφή ευφάνταστων, πρωτότυπων ιστοριών. Ακόμα, θα γνωρίσουν τη Δημιουργική Γραφή, τα βασικά στοιχεία και τις τεχνικές που απαρτίζουν τις δραστηριότητές της (πλοκή, χώρος, χρόνος, χαρακτήρες, αφήγηση, περιγραφή, εστίαση κτλ.). Τέλος, η επαφή των μαθητών με τους πίνακες ζωγραφικής θα αποτελέσει το ερέθισμα για πιθανή μελλοντική ενασχόληση με τη Ζωγραφική τέχνη αλλά και με τους ίδιους τους πίνακες ζωγραφικής (αναζήτηση πληροφοριών για τη ζωή του καλλιτέχνη, για όσα τον απασχολούσαν, για την τεχνοτροπία των πινάκων, για τη χρονική και ιστορική περίοδο δημιουργίας του πίνακα κτλ.).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Arieti, S. (1976). *Creativity: The Magic Synthesis*. New York: Basic Books.
- Avgerinou, M. (2009). Re-viewing visual literacy in the “baind’ images” era”. *Tech Trends: Linking Research and Practice to Improve Learning*, 53, 28-34.
- Avgerinou, M., & Ericson, J. (1997). A review of the concept of visual literacy. *British Journal of Educational Technology*, 28, 280-291.
- Bamford, A. (2003). *The visual literacy white paper*. Australia: Adobe Systems Pty Ltd.
- Bamford, A. (2003). *The visual literacy white paper*. Australia: Adobe Systems Pty Ltd.
- Barron , F. (1969). *Creative Person and Creative Process*. New York: Holt, Rinehart and Winston.
- Beatty, N. (2013). Cognitive visual literacy: From theories and competencies to pedagogy. *Art Documentation: Journal of the Art Libraries Society of North America*, 32, 33-42.
- Beghetto, R. (2010). Creativity in the classroom. Στο J. Kaufman, & R. Sternberg , *The Cambridge handbook of creativity* (σσ. 447–463). Cambridge University Press.
- Benton, P. (1999). Unweaving the Rainbow: Poetry teaching in the secondary school I. *Oxford Review of Education*, 25(4), 521-531. doi: <https://doi.org/10.1080/030549899103964>
- Bleed, R. (2005). Visual Literacy in Higher Education. *ELI Explorations*, 12, 12-20.
- Boden, M. (1994). What is creativity? Στο M. Boden , *Dimensions of creativity* (σσ. 75–117). Cambridge, Massachusetts: The MIT Press.
- Bourdieu, P. (1974). The School as a Conservative Force. Στο J. Eggleston, *Contemporary Research in the Sociology of Education*. London: Methuen.
- Brumberger, E. (2011). Visual literacy and the digital native: An examination of the millennial learner. *Journal of Visual Literacy*, 30, 19-46.
- Cervetti, G., Damico, J., & Pearson, P. (2006). Multiple literacies, new literacies, and teacher education. *Theory into Practice*, 45, 378-386.
- Chapman, L. (1993). *Διδακτική της τέχνης*. Αθήνα: Νεφέλη.
- Coiro, J., Knobel, M., Lankshear, C., & Leu, D. (2008). *Handbook of research in new literacies*. Mahwah: Lawrence Erlbaum Associates.
- Cope, B., & Kalantzis, M. (2009). Multiliteracies: New Literacies, New Learning. *Pedagogies: An International Journal*, 4(3), 164-195.
- Davis, A. (1992). *Creativity is forever*. Florida: Kendall-Kant.
- Dawson, P. (2005). *Creative Writing and the New Humanities*. London and New York: Routledge.

- Dorance, S. (1998). *Δημιουργικές Δραστηριότητες στο Νηπιαγωγείο: Εικόνες και Πράγματα*. (Δ. Παπαδοπούλου, Μεταφρ.) Αθήνα: Τυπωθήτω.
- Eddy, M. (2013). The shape of knowledge: children and the visual culture of literacy and numeracy. *Science in Context*, 26, 215-224.
- Efland, A. (2002). *Art and Cognition: Intergrating the Visual Arts in the Curriculum*. New York: Teachers College.
- Eisner, E. (1982). The contribution of painting to children's cognitive development. *Journal of Education*, 164(3), 227–237.
- Epstein, A., & Τρίμη, Α. (2005). *Εικαστικές τέχνες και μικρά παιδιά: Ενισχύοντας τους μικρούς καλλιτέχνες*. Αθήνα: Τυπωθήτω.
- Falk, L. (2004). Paintings and Stories. Making Connections. *Journal of Museum Education*, 29(1), 16-18.
- Gardner, H. (1990). *Art Education and Human Development*. Los Angeles: Getty Education for the Arts.
- Guilford, J. (1956). The structure of intellect. *Psychological Bulletin*, 53(4), 267–293. doi: <https://doi.org/10.1037/h0040755>
- Guilford, J. (1968). *Intelligence, Creativity and their Educational Implications*. San Diego: Robert R. Knapp.
- Kallas-Καλογεροπούλου, Χ. (2006). *Σενάριο : η τέχνη της επινόησης και της αφήγησης στον κινηματογράφο: [66 ασκήσεις και 1 μέθοδος]*. Αθήνα: Νεφέλη.
- Kaufman, J., & Sternberg, R. (2007). Creativity. *Change: The Magazine of Higher Learning*, 39(4), σσ. 55-60.
- Kedra, J. (2018). What Does It Mean to Be Visually Literate? Examination of Visual Literacy Definitions in a Context of Higher Education. *Journal of Visual Literacy*, 37, 67-84.
- Kress, G. (1997). *Before Writing: Rethinking the paths to literacy*. London: Routledge.
- Kress, G. (2010). *Multimodality: A social semiotic approach to contemporary communication*. New York: Routledge.
- Kress, G., & Van Leeuwen, T. (1996). *Reading Images: The Grammar of Visual Design*. London: Routledge.
- Lundy, A., & Stephens, A. (2015). Beyond the literal: Teaching visual literacy in the 21st century classroom. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 174, 1057-1060.
- Massol, J.-F. (2008). Présentation. Quel avenir pour la didactique de l'écriture. *Recherches & Travaux*.
- Mearns, H. (1958). *Creative Power*. New York: Dover.
- Metros, S. (2008). The Educator's Role in Preparing Visually Literate Learners. *Theory*

- Into Practice, The College of Education and Human Ecology, 47*, 105-114.
- Millard, E., & Marsh, J. (2001). Words with pictures: the role of visual literacy in writing and its implications for schooling. *Reading, 35*, 54-62.
- Morley, D. (2007). *The Cambridge Introduction to Creative Writing*. Cambridge : Cambridge UP.
- Myers, D. (2006). *The Elephants Teach: Creative Writing Since 1880*. University of Chicago Press.
- Olander, M. (2007). *Painting the Voice: Weblogs and Writing Instruction in the High School Classroom*. US: Nova Southeastern University, School of Computer and Information Sciences.
- Perkins, D. (1994). *The Intelligent Eye: Learning to Think by Looking at Art*. Los Angeles, CA: Getty Publications.
- Pilgrim, J., & Martinez, E. (2013). Defining Literacy in the 21st Century: A Guide to Terminology and Skills. *Texas Journal of Literacy Education, 1*, 60-69.
- Plucker, J., & Makel, M. (2010). Assessment of creativity. Στο J. Kaufman, & R. Sternberg, *The Cambridge handbook of creativity* (σσ. 48–73). Cambridge University Press. doi: <https://doi.org/10.1017/CBO9780511763205.005>
- Protherough, R. (1983). *Encouraging Writing*. USA: Methuen & Co.
- Rodari, G. (1944). *Ιστορίες φτιαγμένες στη μηχανή*. ΤΕΚΜΗΡΙΟ.
- Rodari, G. (1944). *Ιστορίες φτιαγμένες στη μηχανή*. ΤΕΚΜΗΡΙΟ.
- Rodari, G. (1994). *Η Γραμματική της Φαντασίας*. Αθήνα: Τεκμήριο.
- Rogers, P. (1984). The power of visual presentation. Στο A. Dickinson, P. Lee, & P. Rogers, *Learning history* (σσ. 154-167). London: Heinemann.
- Ross, M. (1978). *The Creative Arts*. London: Heinemann.
- Runco, M. (2008). Creativity and Education. *New Horizons in Education, 56*(1), 107-115.
- Ryhammar, L., & Brolin, C. (1999). Creativity research: Historical considerations and main lines of development. *Scandinavian Journal of Educational Research, 43*(3), 259–273.
- Simonton, D. (1990). *Psychology, science, and history: An introduction to historiometry*. Yale University Press.
- Smith, J., & Smith, L. (2001). Spending time on art. *Empirical Studies of the Arts, 19*(2), 229–236. doi: <https://doi.org/10.2190/5MQM-59JH-X21R-JN5J>
- Starko, A. (1995). *Creativity in the classroom: Schools of curious delight*. New York: Longman.
- Stokes, S. (2001). Visual literacy in teaching and learning: A literature perspective.

- Electronic Journal for the Integration of Technology in Education, 1, 10-19.*
- Thoms, H. (1985). Creative Writing as Dialectical Interplay: Multiple Viewings of a Painting. *Art Education, 38*(6), 10-12.
- Timbal-Duclaux, L. (1996). *Το δημιουργικό γράψιμο*. Αθήνα: Πατάκη.
- Wileman, R. (1993). *Visual communicating*. Englewood Cliffs: Educational Technology Publications.
- Williams, R. (1965). *The Long Revolution*. Harmondsworth: Penguin.
- Williams, R. (1988). *Keywords: A Vocabulary of Culture and Society*. London: Fontana Press.
- Winnicott, D. (1996). *Thinking about children*. London: Karnac Books, Perseus Press.
- Αδαλόγλου, Κ. (2015). Η αξιοποίηση της τέχνης στη διδασκαλία της Νεοελληνικής Γλώσσας. Στο Κ. Στίγκα, & Ι. Φλεμοτόμου (Επιμ.), *Τέχνη και Εκπαίδευση: Διδακτικές και Παιδαγωγικές Προσεγγίσεις, Αθήνα 2-4 Οκτωβρίου 2015* (σ. 15). Αθήνα: Υπουργείο Έρευνας και Θρησκευμάτων, Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής, σε συνεργασία με τη Στέγη Γραμμάτων και Τεχνών, Ίδρυμα Ωνάση.
- Αθανασέκου, Μ. (2019). Μικρή εισαγωγή στη δύναμη της εικόνας και των συμβόλων. Στο Μ. Αθανασέκου, *Γιατί με αφορά η τέχνη. Οι πολλές διαστάσεις της και πώς αξιοποιείται στη ζωή μας*. Αθήνα: Ηδύεπια.
- Ανούση, Ε., Ράπτης, Η., & Ποδοπούλου, Ε. (2010). *Εικαστικά Α΄ Γυμνασίου*. Αθήνα: Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων.
- Α.Π.Σ. (2002). *Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών*. Αθήνα: ΥΠΕΠΘ - Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.
- Α.Π.Σ. (2014). *Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών Νηπιαγωγείου*. Αθήνα: ΥΠΕΠΘ - Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.
- Α.Π.Σ. (2022). *Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών*. Αθήνα: ΥΠΕΠΘ - Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.
- Βακάλη, Α. (2014). Η παραγωγή γραπτού λόγου στην Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση μετά το 1975: Από την Έκθεση στη Δημιουργική Γραφή. *Διδακτορική Διατριβή*. Φλώρινα: Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας.
- Βακάλη, Α., Ζωγράφου-Τσαντάκη, Μ., & Κωτόπουλος, Τ. (2013). *Η δημιουργική γραφή στο νηπιαγωγείο*. Αθήνα: ΕΠΙΚΕΝΤΡΟ.
- Βαλιαντή, Σ. (2013). Αποτελεσματική διδασκαλία σε τάξεις μικτής ικανότητας μέσω της διαφοροποίησης της διδασκαλίας: από τη θεωρία στην πράξη. Στο *Διαφοροποιημένη διδασκαλία: Θεωρητικές προσεγγίσεις και εκπαιδευτικές πρακτικές*. Αθήνα: Εκδόσεις Πεδίο.
- Βλάχου, Χ. (2022). Το δημιουργικό σχολείο: Η δημιουργική γραφή στα πολιτιστικά προγράμματα (πτυχιακή εργασία). Φλώρινα: Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας, Παιδαγωγική Σχολή Φλώρινας.

- Γκρίλλα, Χ. (1988). Το μάθημα "Νεοελληνική Γλώσσα". *Τα Εκπαιδευτικά*, 11, σσ. 37-44.
- Γρόσδος, Σ. (1994). Τα στάδια εξέλιξης του παιδικού σχεδίου. *Σύγχρονη Εκπαίδευση*(76), σσ. 38-43.
- Γρόσδος, Σ. (1997). Η προσέγγιση της πολιτιστικής κληρονομιάς στο μάθημα της εικαστικής αγωγής. *Σύγχρονη Εκπαίδευση*(96-97), σσ. 69-76.
- Γρόσδος, Σ. (2003). Από το πότε και το πού στο πώς και στο γιατί ή πώς ένα έργο τέχνης ζωντανεύει. *Σύγχρονη Εκπαίδευση*(130), σσ. 59-67.
- Γρόσδος, Σ. (2010). Μαθηματικός γραμματισμός και Οπτικός γραμματισμός: Η συμβολή των εικόνων στην επίλυση μαθηματικών προβλημάτων. *Σύγχρονη Εκπαίδευση*(160), σσ. 98-118.
- Γρόσδος, Σ. (2013). 1ο Διεθνές Συνέδριο Δημιουργικής Γραφής. *Εικόνα και Δ.Γ: Τα ζωγραφικά έργα, οι εικονογραφήσεις των λογοτεχνικών βιβλίων και οι εικόνες του κινηματογράφου ως ερεθίσματα δημιουργικής γραφής στο δημοτικό σχολείο*. Αθήνα-Φλώρινα: Π.Μ.Σ «Δημιουργική Γραφή».
- Γρόσδος, Σ. (2014). *Δημιουργικότητα Και Δημιουργική Γραφή Στην Εκπαίδευση: από το παιδί γραμματέα στο παιδί παραγωγό κειμένων*. Στρατηγικές δημιουργικής γραφής. Θεσσαλονίκη: Πανεπιστήμιο Μακεδονίας.
- Γρόσδος, Σ. (2014). Εικόνα και Δημιουργική Γραφή: Τα ζωγραφικά έργα, οι εικονογραφήσεις των λογοτεχνικών βιβλίων και οι εικόνες του κινηματογράφου ως ερεθίσματα δημιουργικής γραφής στο δημοτικό σχολείο. Μία διδακτική πρόταση. *Πρακτικά 1ου Διεθνούς Συνεδρίου. Δημιουργική Γραφή*. (σσ. 1-15). Φλώρινα: Π.Μ.Σ. Δημιουργική Γραφή.
- Γρόσδος, Σ. (2015). Οι εικόνες ως ερεθίσματα δημιουργικής γραφής. *Δελτίο Εκπαιδευτικού Προβληματισμού και Επικοινωνίας*(55), σσ. 19-27.
- Γρόσδος, Σ. (2016). 9+1 Μαθήματα Δημιουργικής Γραφής. Μάθημα έκτο: Οι εικόνες ως ερεθίσματα δημιουργικής γραφής. *Παράθυρο στην εκπαίδευση του παιδιού*(95).
- Γρόσδος, Σ. (2017). *Εικόνα και Δημιουργική Γραφή. Έργα Ζωγραφικής, Εικόνες της Λογοτεχνίας, Κόμικς, Φωτογραφίες*. Θεσσαλονίκη: Πανεπιστήμιο Μακεδονίας.
- Γρόσδος, Σ., & Ντάγιου, Ε. (2003). *Γλώσσα και Τέχνη*. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Πανεπιστημίου Μακεδονίας.
- Δ.Ε.Π.Π.Σ. (2002). *Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών*. Αθήνα: ΥΠΕΠΘ - Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.
- Δημόπουλος, Κ. (2007). Δημιουργική σκέψη και δημιουργικά άτομα: Επιπτώσεις για την πρακτική στη σχολική τάξη. Στο Β. Κουλαϊδής, *Σύγχρονες Διδακτικές Προσεγγίσεις για την Ανάπτυξη Κριτικής - Δημιουργικής Σκέψης* (σσ. 223-240). Αθήνα: Οργανισμός Επιμόρφωσης Εκπαιδευτικών.
- Θεοφιλίδης, Χ. (2009). *Ρωγμές στο παγόβουνο της παραδοσιακής διδασκαλίας*. Αθήνα:

Κούτσικου, Π. (2022). Ζωγραφικοί πίνακες του Γεωργίου Ιακωβίδη ως δημιουργικά εναύσματα για θεατρική γραφή στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση: ένας διακαλλιτεχνικός διάλογος, Διπλωματική εργασία. Πάτρα: Ελληνικό Ανοιχτό Πανεπιστήμιο, Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας.

Γρηγόρης.

Καρακίτσιος, Α. (2012). Δημιουργική Γραφή: μια άλλη προσέγγιση της λογοτεχνίας ή η επιστροφή της Ρητορικής;. *KEIMENA για την έρευνα, τη θεωρία, την κριτική και τη διδακτική της Παιδικής και Εφηβικής Λογοτεχνίας*(15). doi: <https://doi.org/10.26253/heal.uth.ojs.kei.2012.542>

Καρακίτσιος, Α. (2013). Δημιουργική Γραφή: μία άλλη προσέγγιση της λογοτεχνίας ή η επιστροφή της Ρητορικής;. *Κείμενα*, 15(2).

Κατσίκη-Γκίβαλου, Α. (2001). *Λογοτεχνική ανάγνωση και διδακτικές εφαρμογές, Δημοτικό - Γυμνάσιο - Λύκειο*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Κιοσσές, Σ., & Δαλακούρα, Ν. (2021). *META-ΓΡΑΦΟΝΤΑΣ ΤΗΝ ΤΕΧΝΗ: Μουσεία, πινακοθήκες και χώροι πολιτισμικής κληρονομιάς ως τόποι δημιουργικής γραφής*. Αθήνα: Κλειδάριθμος.

Κιτσάρας, Δ. (2004). *Προγράμματα. Διδακτική Μεθοδολογία Προσχολικής Αγωγής με Σχέδια Εργασίας*. Αθήνα: Αυτοέκδοση.

Κοζάκου - Τσιάρα, Ο. (2006). *Εισαγωγή στην εικαστική γλώσσα*. Αθήνα: Gutenberg.

Κόρδης, Γ. (2002). *Ιεροτόπος. Η εικονολογία του Ι. Φωτίου και η τέχνη της μετεικονομαχικής περιόδου*. Αθήνα: Αρμός.

Κόρδης, Γ., & Τσίγκου, Α. (2010). Αισθητικός γραμματισμός μέσα από την κριτική προσέγγιση έργων τέχνης: Βυζαντινός τρόπος και αναγεννησιακή οπτική στην ανάγνωση της εικόνας της γέννησης του Χριστού. *2ο Πανελλήνιο Συνέδριο Επιστημών Εκπαίδευσης* (σσ. 663-671). Αθήνα: ΠΤΔΕ Αθηνών.

Κρόκου, Ζ. (2019). Η τέχνη ως εργαλείο ενίσχυσης της αναγνωστικής κατανόησης. Στο Μ. Αθανασέου, *Γιατί με αφορά η τέχνη. Οι πολλές διαστάσεις της και πώς αξιοποιείται στη ζωή μας*. Αθήνα: Ηδυπέια.

Κρότι, Ε., & Μάνι, Α. (2003). *Πώς να ερμηνεύουμε τα παιδικά σχέδια. Η κρυφή γλώσσα των παιδιών, σειρά: "Βιβλιοθήκη για Γονείς"*. Αθήνα: Καστανιώτης Α.Ε.

Κωτόπουλος, Τ. (2012). Η «νομιμοποίηση» της Δημιουργικής Γραφής. *KEIMENA για την έρευνα, τη θεωρία, την κριτική και τη διδακτική της Παιδικής και Εφηβικής Λογοτεχνίας*(15). doi: <https://doi.org/10.26253/heal.uth.ojs.kei.2012.543>

Κωτόπουλος, Τ. (2014). Πράξη και διδασκαλία της Δημιουργικής Γραφής στη σύγχρονη ελληνική πραγματικότητα. *Πρακτικά Ε' Επιστημονικού Συνεδρίου «Συνέχειες, ασυνέχειες, ρήξεις στον ελληνικό κόσμο (1204 - 2014), οικονομία, κοινωνία, ιστορία, λογοτεχνία* (σσ. 801-822). Θεσσαλονίκη: Ευρωπαϊκή Εταιρεία Νεοελληνικών Σπουδών.

Κωτόπουλος, Τ. (2016). Δημιουργική γραφή και εκπαίδευση. Ανάκτηση από

<http://impschool.gr/deltio-site/?p=62>

- Κωτόπουλος, Τ. (2016). Εργαστήριο Δημιουργικής Γραφής: Η ποιητική της ανατροπής στη σύγχρονη εκπαιδευτική πράξη ή ένας δομικός εναγκαλισμός με την κουλτούρα της οικονομικής αποτελεσματικότητας της εκπαίδευσης στο σύγχρονο ευρωπαϊκό καπιταλισμό;. *Πρακτικά Ιου Συνεδρίου Πολιτικής Ιστορίας Από τη Ρόζα Λούξεμπουργκ στο Τερατώδες Είδωλο της Ευρώπης*, (σσ. 351-367). Φλώρινα.
- Κωτόπουλος, Τ., & Βακάλη, Α. (2023). *Θεωρία και Πράξη της Δημιουργικής Γραφής στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση*. Αθήνα: Πατάκη.
- Μουλά, Ε. (2011). Από τη γλώσσα της εικόνας στη γλώσσα ως κώδικα επικοινωνίας και από τη ζωγραφική στη δημιουργική γραφή: Προτάσεις αξιοποίησης μιας εκπαιδευτικής επίσκεψης σε μουσείο για τη βελτίωση της γλωσσικής έκφρασης. *Νέα Παιδεία*(139).
- Μουλά, Ε. (2012). Αναζητώντας τη δημιουργικότητα στη διδασκαλία της λογοτεχνίας στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση: Ο επαναπροσδιορισμός της δημιουργικής «γραφής» στην μεταμοντέρνα πραγματικότητα και την «ψηφιακή» εκπαιδευτική τάξη πραγμάτων. *ΚΕΙΜΕΝΑ για την έρευνα, τη θεωρία, την κριτική και τη διδακτική της Παιδικής και Εφηβικής Λογοτεχνίας*(15). doi: <https://doi.org/10.26253/heal.uth.ojs.kei.2012.544>
- Μυλωνάκου - Κεκέ, Η. (2009). *Όταν τα παιδιά μιλούν με το σχέδιο για τον εαυτό τους, την οικογένεια και τον κόσμο τους*. Αθήνα: αυτοέκδοση.
- Ντιούδη, Α. (2012). Η ιστορία της Δημιουργικής Γραφής. Πράξη και Διδασκαλία στη σύγχρονη ελληνική πραγματικότητα μέχρι το 2011. Φλώρινα: Παιδαγωγική σχολή, Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας.
- Ξωχέλλης, Π. (2010). *Εισαγωγή στην Παιδαγωγική*. Θεσσαλονίκη: Αφοί Κυριακίδη Α.Ε.
- Οικονόμου, Λ., & Ρηγοπούλου, Π. (1986). *Σταθμοί στην Ιστορία της Ελληνικής Τέχνης*. Αθήνα: Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων.
- Παιδαγωγικό Ινστιτούτο. (2011). *Πρόγραμμα σπουδών για τη διδασκαλία της Λογοτεχνίας στην υποχρεωτική εκπαίδευση. Οδηγός για τον εκπαιδευτικό*. Αθήνα.
- Παπαδοπούλου, Μ. (2004). *Το πρόγραμμα της Έλλης Τρίμη για παιδιά Προσχολικής και Σχολικής ηλικίας*. Θεσσαλονίκη: Κυριακίδης Ο.Ε.
- Πασσιά, Α., & Μανδηλαράς, Φ. (2001). *Εργαστήριο δημιουργικής γραφής για παιδιά*. Αθήνα: Πατάκη.
- Σουλιώτης, Μ. (1995). *Αλφαβητάριο για την ποίηση*. Θεσσαλονίκη: Δεδούσης.
- Σπανός, Γ. (1994). Το σκέφτομαι και γράφω: Κριτική και προοπτικές. *Διαβάζω: Αφιέρωμα: Γλώσσα και Δημοτικό Σχολείο*(345), σσ. 53-60.
- Συμεωνάκη, Α. (2012). Δημιουργική γραφή και θέατρο – θεατρική γραφή και

δημιουργία: προσεγγίζοντας την διδασκαλία της δημιουργικής γραφής στην δευτεροβάθμια εκπαίδευση μέσω της συγγραφής θεατρικού κειμένου. *KEIMENA για την έρευνα, τη θεωρία, την κριτική και τη διδακτική της Παιδικής και Εφηβικής Λογοτεχνίας*(15). doi: <https://doi.org/10.26253/heal.uth.ojs.kei.2012.546>

- Συμεωνάκη, Α. (2013). Η ποίηση ως δημιουργική γραφή στην δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Φλώρινα: Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας. Τμήμα Παιδαγωγικό Νηπιαγωγών. doi:10.12681/eadd/29702
- Σωτηροπούλου, Ε. (2019). Η ιδιότητα του πολίτη στην προσχολική και πρώτη σχολική ηλικία: παιδαγωγικές προσεγγίσεις και πρακτικές. Θεσσαλονίκη: Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης (ΑΠΘ).
- Σωτηροπούλου, Ε. (2020). Οπτικός γραμματισμός: Η σημασία του στην προσχολική ηλικία. Στο Σ. Αντωνιάδης (Επιμ.), *Σύγχρονα Θέματα Παιδαγωγικής, Ψυχοπαιδαγωγικής & Παιδιατρικής* (σσ. 284-290). Αθήνα: ΕΛ.ΕΠ.Ε.Π.Α.
- Τσιλιμένη, Τ. (2017). Φωτογραφία, αφήγηση και δημιουργική γραφή. Στο Τ. Τσιλιμένη, & Ν. Γραίκος, *Φωτογραφία, αφήγηση, εκπαίδευση* (σσ. 15 – 43). Βόλος: Εργαστήριο Λόγου και Πολιτισμού Πανεπιστημίου Θεσσαλίας: Κατεύθυνση Λογοτεχνίας και Παιδικού Βιβλίου.
- Τσολάκης, Χ. (1985). Η γλωσσική διδασκαλία στη Μέση Εκπαίδευση: Πραγματικότητα, προοπτική. *Γλώσσα και Εκπαίδευση*, σσ. 41-63.
- Φιλιππούλου, Ε. (2013). Η Δημιουργική γραφή στην Ελλάδα: 2012-2013 (ανέκδοτη πτυχιακή εργασία). Φλώρινα: Παιδαγωγική Σχολή, Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας.
- Χαρακόπουλος, Χ., & Τσιλιμένη, Α. (2018). Η διδασκαλία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας στο Γυμνάσιο με την αξιοποίηση της Δημιουργικής Γραφής. *7ο Σεμινάριο Διδακτικής - Ο.Ε.Φ.Ε.* Αλεξανδρούπολη: Σύλλογος Εκπαιδευτικών Φροντιστών Θράκης Αλεξανδρούπολη.
- Χαρακόπουλος, Χ., & Τσιλιμένη, Τ. (2021). Δημιουργική γραφή στην εκπαίδευση με έμπνευση από πίνακες ζωγραφικής: η περίπτωση του Θεόδωρου Βρυζάκη για το 1821. *Διεθνές Επιστημονικό Συνέδριο. 200 χρόνια της Ελληνικής Επανάστασης (1821- 2021): ιστορία, λογοτεχνία, πολιτισμός*, (σσ. 70-74). Μόσχα.
- Χαραλάμπους, Μ. (2007). Όταν μπορείς να ζωγραφίσεις. Ξεπερνώντας τα εμπόδια στην ψυχική δημιουργικότητα: "Βουτιά στο Χρώμα". Στο Α. Λιοδάκης, Μ. Τζανάκης, & Β. Τσούρτου (Επιμ.), *1ο Συνέδριο: Τέχνη και Ψυχιατρική* (σσ. 138-150). Αθήνα-Χανιά: Ινστιτούτο Έρευνας και Εφαρμογής Προγραμμάτων Ψυχικής Υγείας «ΕΠΕΚΕΙΝΑ».
- Χρήστου, Χ. (1993). *Εισαγωγή στην Τέχνη*. Αθήνα: Σύλλογος προς διάδοσιν ωφέλιμων βιβλίων.